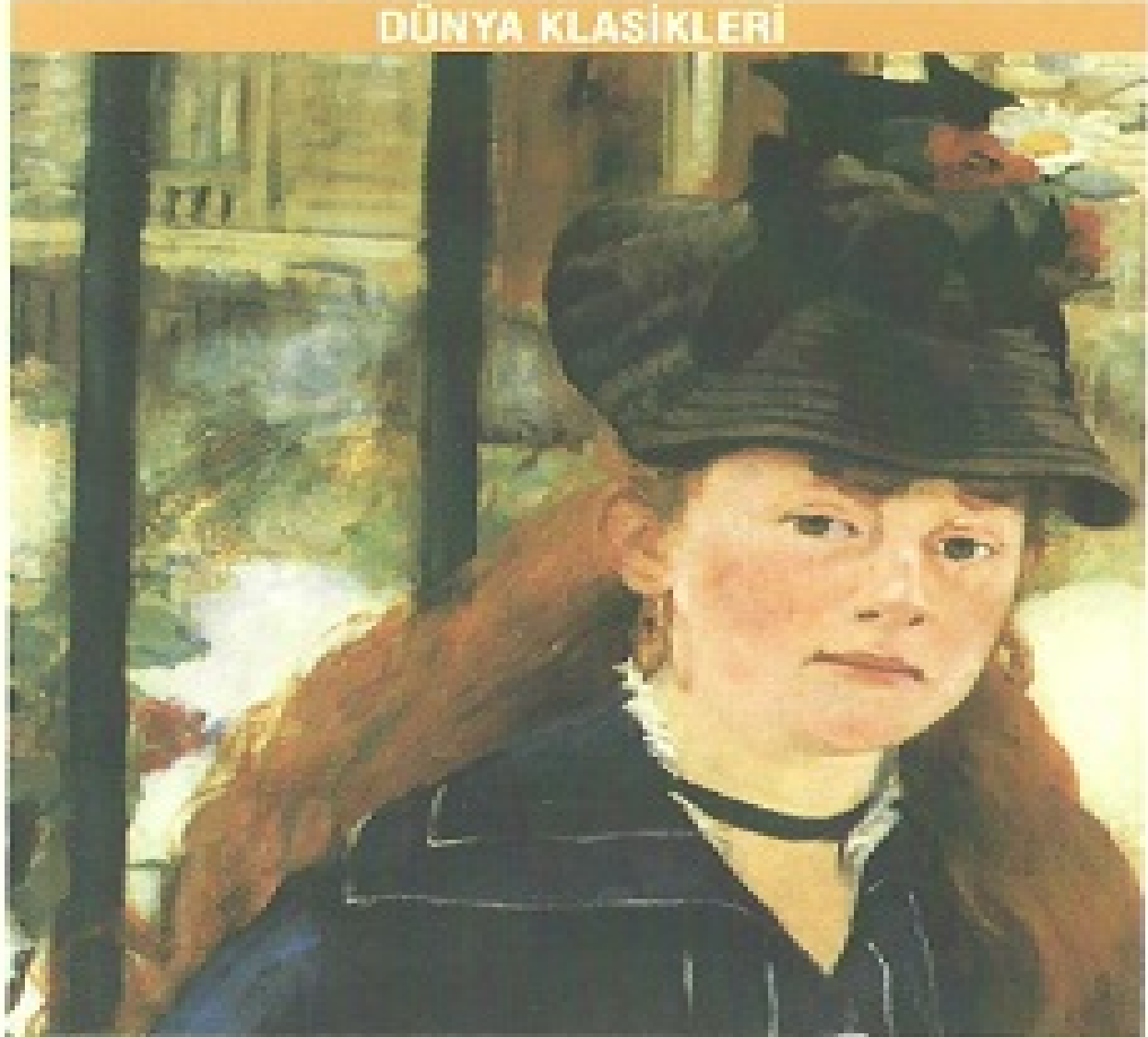

GUY DE MAUPASSANT

AY IŒIĐI

DÜNYA KLASİKLERİ

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN
TAHSİN YÜCEL

Guy de Maupassant

AY IŞIĞI

Claire de Lune, Guy de Maupassant

© Tahsin Yücel

© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 2006

1. basım: Ağustos 2007

2. basım: Mart 2008

Yayına Hazırlayan: Ayça Sezen

Kapak Tasarımı: Erkal Yavi

Kapak Düzeni: Semih Özcan

Dizgi: Gelengül Çakır

Düzeltili: Nurten Sönmezcan

Kapak Baskı: Çetin Ofset

İç Baskı ve Cilt: Özal Matbaası

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33

<http://www.canyayinlari.com>

e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Guy de Maupassant

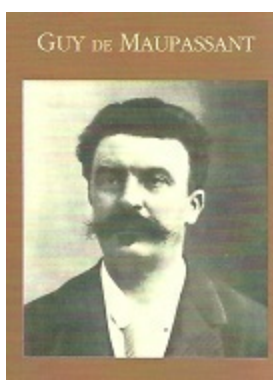
AY IŞIĞI

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN

TAHSİN YÜCEL

CAN YAYINLARI

Guy de Maupassant, 1850'de Dieppe yakınlarında doğdu. Ailesi Normandiya kökenliydi. İlk eğitimini kilisede aldı, on üç yaşında bir ilahiyat okuluna gönderildi, ancak kurallara aykırı davranarak kendini okuldan kovdurdu. Öğrenimini La Hayre' daki bir lisede sürdürdü, 1869'da Paris'te hukuk okumaya başladı. Fransız-Alman Savaşı'nın çıkması üzerine öğrenimine ara vererek gönüllü olarak savaşa katıldı. Terhis olduktan sonra hukuk öğrenimine devam etti ve avukat çıkana dek Denizcilik ve Eğitim bakanlıklarında çalıştı. *Toparlak* adlı öyküsüyle elde ettiği başarının ardından, dönemin önemli haftalık yayınları Le Gaulois ve Gil Blas'da makaleler yazdı. Birçok öyküsü ilk kez Gil Blas'da yayınlandı. Fransız toplumunun zengin bir panoramasını çıkarttığı öykülerinin gücü, tüm karakterlerini ironik bir kaçınılmazlığın kurbanları olarak sunmasından kaynaklanır; yazgılarına karşı çaresizce mücadele eden insanların öykülerini yazmıştır. Romanları ve şiirleri de bulunan, ancak asıl öykü sanatında yeni pencereler açan yazar 1893 yılında öldü.

Tahsin Yücel, 1933 yılında Elbistan'da doğdu. Galatasaray Li-sesi'ni ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Öğrencilik yıllarında Varlık Yayınları'nın çeviri işlerini ve Varlık dergisinin yazı işleri müdürlüğünü yürüttü. Mezun olduğu bölümde 1961 yılında asistan olarak göreve başladı ve 2000 yılında profesör olarak emekliye ayrıldı. Öykü derlemeleri, romanları, bilimsel araştırmaları ve kuramsal yazılarının yanı sıra, Balzac, Flaubert, Daudet, H. de Montherlant, M. Aymé, Gide, Simenon, A. France, Colette, Jean Giraudoux, Proust, Camus, Sartre, Malraux, Saint-Exupéry ve Duras gibi önemli Fransız yazarlarının yapıtlarını dilimize kazandıran Yücel, 1984 yılında Azra Erhat Çeviri Üstün Hizmet Ödülü'ne değer görüldü.

İÇİNDEKİLER

Maupassant Öyküleri

Toparlak

Analar

Pierrot

At Üstünde

Bebek

Kraliçe Hortense

Mücevherler

Hayalet

Ay Işığı

İp

İşte Geldim

Toine

Takı

MAUPASSANT ÖYKÜLERİ

Yanılmıyorsam, 50’li yılların ilk yarısında, “Yeni Roman” akımının yavaş yavaş öne çıkmaya başladığı bir dönemde, Fransa’da yayımlanan bir yazın dergisinde, günün ünlü Fransız yazarları arasında Guy de Maupassant üzerine yapılmış bir soruşturma okumuş, şaşırıp kalmıştım. Şaşmamak da elde değildi: Maupassant’ın bütün yapıtlarını tanımıyordum, ama birkaç öykü kitabını okumuştum, bunlara bakarak büyük bir öykücü olduğuna inanmıştım; oysa bu soruşturmaya verilen yanıtların büyük bir bölümü derin bir horgörü içeriyordu: bugün, 1996 yılında, belki kimilerinin adını anımsamakta bile güçlük çekeceğimiz birtakım yazarlar verip veriştiriyorlardı benim büyük öyküme, ne korkunç alaycılığını bırakıyorlardı, ne sonsuz karamsarlığını, ne kolaycılığını bırakıyorlardı, ne yüzeyselliğini, ne abartmacılığını bırakıyorlardı, ne dağınıklığını; neredeyse yazınla hiçbir ilgisi bulunmayan bir “magazin öykücüsü” olduğunu söyleyeceklerdi.

Böyle bir soruşturma bugün yapılırsa, büyük bir olasılıkla, değişik bir sonuç çıkar ortaya: bugün, akımlar, okullar dönemi kapandıktan, yeni eleştiri yöntemleri, yeni sorgulama biçimleri getirdikten sonra, insanlar yazın yapıtlarına eskiye göre çok daha geniş bir açıdan bakıyorlar. Gene de, kırk yıl önce bile olsa, Maupassant gibi bir yazar konusunda bunca olumsuz yargının bir araya gelebilmesi şaşırtıcı değil mi? Bana sorarsanız, hayır, çünkü, biraz da koşulların zoruyla, insanların kanılarında önyargıların payı gerçek yargıların payından çok daha fazladır genellikle; Maupassant’ın bağlandığı gerçekçilik ve doğalcılık akımları da üzerinde eksik ve sakat bilgilerin, usa sığmaz önyargıların kaynaştığı bir alandır. Örneğin bir Lukacs Zola’nın kötü romancı olduğunu söylediği zaman, döneminin bu büyük romancısını tanımayan birçok okur, uçsuz bucaksız yazar ve yapıt bolluğunda, onu okuma dizelgesinden kolaylıkla silip atabilir. Maupassant’ın iyi bir yazar olmadığına, olamayacağına inanalım diye ileri sürülen kanıtlarsa, en azından ilk bakışta, çok daha geçerli gibi görünür. Bir kez, Zola’nın sözcülüğünü yaptığı, Maupassant’ın da yazarlık yaşamının başlangıcında bağlanır görüldüğü akım, doğalcılık, seçkin yazın yanlılarının gözünde, hem fazla dizgesel, hem fazla çocuksu bir akımdır. Zola’nın, Huys-mans’ın, Maupassant’ın akımın ilkelerine önce kendilerinin yan çizmeleri söz konusu ilkelerin aşılması gibi değil de yazarın çelişkisi ve yapıtın açmazı olarak değerlendirilir. Hiç kuşkusuz, Maupassant Zola’ya göre daha çabuk, daha kolay çürütür olumsuz yargıyı: “Gerçekçi, bir sanatçıysa, bize yaşamın sıradan fotoğrafını değil, gerçeğin kendisinden bile daha tüm, daha kavrayıcı, daha inandırıcı bir görüntüsünü vermeye çalışacaktır,” diyerek görünür gerçeğin ötesine göz diktiğini sezdirir, işlediği konular ve işleme biçimiyle de kanıtlar bunu. Ama, savlar üzerinde fazla durulmaması bir yana, küçümsenmesini kolaylaştıracak başka gerekçeler vardır. Bu gerekçelerin başında da çok kısa bir süre içinde gerçekten çok fazla yapıt vermesi ve bakışının hiç değişmemesine karşın, çok fazla çevreye, çok fazla kişiye, çok fazla izleğe el atması gelir.

Gözlem yüzde yüz doğrudur: Guy de Maupassant 5 Ağustos 1850’de doğar, 1871’de asker olup savaşa katılır, Denizcilik Bakanlığı’nda küçük bir görev bulur, birkaç yıl sonra Eğitim Bakanlığı’na geçer, birdenbire ünlü bir yazar olmasını sağlayan *Boule de Suif* (Toparlak) genç doğalcıların ortak kitabı *Les Soirées de Médan*’da yayımlandığı zaman (1880) otuz yaşındadır; 3 Temmuz 1893’te öldüğüne, yaşamının iki yıla yakın bir süresini de korkunç delilik nöbetlerinin ardından kapatıldığı bir hastanede, bilinçsiz bir durumda geçirdiğine göre, bunca yapıtı oluşturmak için topu topu on bir yıl vardır önünde. Maupassant bu kısa süreye her hafta bir-iki gazeteye birden yetiştirilen, her biri en

az 200 satır tutarında, 300 öykü sığdırır. Böylece öykü kitapları hızla birbirini izler, yılda iki-üç öykü kitabı birden yayımlandığı olur: *La Maison Tellier* (1881), *Mademoiselle Fifi* (1882), *Contes de la Bécasse* (1883), *Clair de Lune* (1884), *Les Soeurs Rondoli* (1884), *Miss Harriet* (1884), *Contes du Jour et de la Nuit* (1885), *La Petite Roque* (1886), *Toine* (1886), *Monsieur Parent* (1886), *Le Horla* (1887), *Le Rosierde Madame Husson* (1888), vb. Bu öykü kitapları arasına, neredeyse aynı hızla, döneminin çoğu okurlarını büyülemiş olan, ilginç romanlar serpiştirir: *Une Vie* (1883), *Bel-Ami* (1885), *Mont Oriol* (1887), *Pierre et Jean* (1888), *Fort comme la Mort* (1889), *Nötre Coeur* (1890). Bununla da kalmaz, örneğin Zola, Flaubert, Turgeniev üzerine oldukça ayrıntılı incelemeler yazar, üç de yolculuk kitabı yayımlar: *Au Soleil* (1884), *Sur l'Eau* (1888), *La Vie Errante* (1890).

Maupassant'ın ünlü bir yazar olduktan sonra bile bakanlıktaki görevini uzunca bir süre bırakmadığı, dostlarına, kadınlara, eğlenceye ve gezmeye fazlasıyla düşkün olduğu da göz önüne alınırsa, bu toplam gerçekten baş döndürücüdür. Ama, Balzac, Zola, Faulkner gibi örneklerin de gösterdiği gibi, çok yazmak ille de kötü yazmayı içermez: yazmaya ayırdığı zamanlarda, hatta kimi gezileri sırasında, ruhsal ve bedensel sağlığını tehlikeye atacak ölçüde yoğun ve kesintisiz çalışması bir yana, Maupassant kusursuz yazma tutkusunu yaşamın baş tutkusu durumuna getirmiş adamın: Flaubert'in oğluymuş gibi sevdiğini söylediği ve "öğrencim" diye nitelediği kişidir, büyük yazar candan bir gençlik arkadaşının yeğeni olan genç yazarı iş ve toplum yaşamında kollamakla, Zola gibi bir öncüyle tanıştırmakla kalmamış, yetişmesinde de öncülük etmiştir, onu başarı yolunda ıvecen olmamak konusunda uyarılmış, Maupassant da onun öğüdüne uyarak yıllar boyunca hiçbir şey yayımlamadan çalışmıştır. Böylece, *Toparlık* yayımlandığı zaman, okur gerçek bir anlatı ustasıyla karşı karşıya gelir. Yapıt, hiçbir biçimde bir Flaubert öyküsü değildir, ama Flaubert'e yakışır özlü anlatımın kusursuz bir örneğidir, benzerine az rastlanır bir gözlem gücü, küçük ayrıntıları değerlendirme ustalığı koyar ortaya, doğrudan söylenenin gerisinde ince bir alayı sürdürürken, kişisel çıkar duygusunun derinliği karşısında yurt sevgisi, ulusal onur gibi duyguların ne denli yüzeysel kaldığını, ama bu yüzeysel duyguların kendinden olmayanı dışlamak ya da ezmek için ne denli güçlü bir silah olarak kullanılabildiğini gösterir. Olaylara, nesnelere hep dışarıdan bakması, kişileri genellikle yalnızca görünüşleri, devinileri ve sözleriyle yansıtmasıysa, Flaubert'in anlatı sanatına getirdiklerini yeterince özümlediğini kanıtlar.

Maupassant'ın, örneğin *Fort comme la Mort (Ölümden Acı)* gibi kimi romanlarında, hiçbir şeyi atlamamak kaygısıyla, zaman zaman anlatıyı ayrıntıya boğduğu, gündelik ya da sıradan olanın hakkını vermek kaygısıyla tekdüzeliğe düştüğü, zaman zaman da kişilere ve olaylara dışarıdan bakma ilkesine yan çizip gözlemler geliştirdiği olur, ama, ilk öyküden son öyküye, her zaman bir anlatım, kurgu, gözlem ve ince alay ustası olarak kalır. Kısacası, sözünü ettiğim soruşturmada dile getirilmiş olan horgörü olsa olsa bir eksik bilgilenmenin, bir yanlış izlenimin ya da kendi dışındakini yoksayan, bağınaz bir yazın anlayışının sonucu olabilir.

Yazarımızın çok fazla çevreye, çok fazla kişiye, çok fazla izlege el attığı, gerçekten uzaklaşıp abartmaya düştüğü, buna karşılık kişilerinin genellikle bayağı, dünyasının dar ve umut kırıcı kaldığı konusundaki savlar da benzer nedenlerden kaynaklanır. Doğrudur, Maupassant bizi çok değişik çevrelerde, çok değişik insanlar arasında dolaştırır; ama, çok değişik ortamlardan, çok çeşitli kişilerden söz etmenin yazar için bir kusur olmaması bir yana, köy, kasaba, taşra ya da büyük kent hep bildiği, yaşadığı çevreler, köylüler, kasabalılar, esnaflar, küçük memurlar, sanatçılar, soylular hep yakından tanıdığı kişilerdir; çevrelerini, mesleklerini, toplumsal katmanlarını değiştirirken, onları değişmez bir biçimde bir bencillik ve çıkar eksenini çevresinde devindirmesiye, Flaubert'de de

bulduğumuz derin karamsarlığın sonucudur. Örneğin korku gibi dönüp dönüp geldiği tutkuların, saplantıların çarpıcılığına, kimi oluntu ve kişilerin kazandığı masalsı ya da olağandışı boyuta gelince, bunu yıllar yılı kalıtsal bir deliliğin her an yakasına yapışmasını beklemiş, bu deliliğin belirtileri arasında sık sık yaşamı kararmış, kendini öldürmesine ramak kalmış bir insanın yapıtında çok da aykırı görmemek, belki de gerçeğin görünmeyen yüzlerinden biri olarak değerlendirmek, üstelik, bu bir kusursa, masalsı ya da olağandışı öğeyle Maupassant'ın yapıtlarının ancak bir bölümünde karşılaşıldığını belirtmek gerekir. Ne olursa olsun, Maupassant'ın öykülerinin büyük çoğunluğu okuru hep derin bir gerçeklik duygusu içinde gülümsetir ya da ürpertir, ya da hem ürpertir, hem gülümsetir.

Bugün, gününü doldurmuş ve sığ bir gerçekçilik açısından bakılmadıkça, yazında “masalsı”yı, “olağandışı”yı bir kusur olarak nitelemek saçma görünüyor. Ancak, 50’li yıllarda Maupassant’a yukarıdan bakan Fransız yazarlarının pek ağızlarına almadıkları, ama belirleyici olduğunu sandığım bir nedenleri daha vardı: onun öncelikle bir kısa öykü yazarı olması. Bilindiği gibi, çoğu Batı yazınlarında, özellikle de Fransa’da, kısa öykü ikincil bir tür olarak değerlendirilir, türe gösterilen horgörü ister istemez onu birincil türler arasına çıkarma yolunda en büyük başarıyı sağlamış yazara da yansır. Bir şey daha olur belki: romanın hep birinci olarak görülmesi nedeniyle, Maupassant öncelikle romanlarına bakılarak yargılanır. Maupassant’ın romanları da öykülerinin yanında gerçekten sönük kalır.

Maupassant’a uzun süre yukarıdan bakılmasının söylenmeden geçilen bir başka “olası” nedeni daha düşünülebilir. Flaubert, Rimbaud, Mallarmé, Cézanne, Manet gibi kimi romanın, kimi şiirin, kimi resmin boyutlarına boyut katmış çağdaşları yanında, fazla yalın, fazla açık ve fazla eski bir anlayışa bağlanır görünmesi.

Bir yanılgı değilse, bu gözlem yalnızca Maupassant için değil, Zola ve izleyicileri için de geçerlidir. Ancak bilindiği gibi, Flaubert Zola’nın dostu, Maupassant’ın koruyucusu ve ustasıdır; Mallarmé, Huysmans’ın *Tersine*’sini okuduktan sonra “Prose pour des Esseintes”i yazar; Zola da Cézanne’i ve Manet’yi ilk alkışlayan yazarlardandır. Bu birkaç olgu bile Flaubert ve Manet’nin yenileyiciliği, Cézanne’in izlenimciliği ve Mallarmé’nin simgeciliği ile Zola, Huysmans ve Maupassant’ın gerçekçiliği arasında sanıldığı ölçüde büyük bir uçurum bulunmadığını gösterir. Yazınsal göstergebilimin başyapıtı olan *Maupassant, La Sémiotique du Texte* adlı incelemesinde, Algirdas Julien Greimas çok güzel vurgular bunu: Maupassant’ın altı sayfalık bir öyküsünü (*Deux Amis*) üç yüz koca sayfa boyunca derinlemesine çözümleyip onun zengin anlam evrenini gözler önüne serdikten sonra, XIX. yüzyıl sonlarından beri, aynı toplumda yaşamış, aynı dili kullanmış, aynı sorunları paylaşmış bir kuşağın koşuk ve düzyazı ürünleri arasında kurula gelen *simgecilik/gerçekçilik* karşıtlığının geçersiz olduğunu söyler.

Ama, tek bir öyküsü üzerine üç yüz sayfalık bir başyapıt oluştururken, Greimas, dolaylı biçimde de olsa, bir şey daha söyler bize: Maupassant’ın düşündüğümüzden çok daha önemli bir yazar olduğunu.

TAHSİN YÜCEL

TOPARLAK

Günler boyunca, art arda, bozguna uğramış asker toplulukları geçmişti kentten. Takım makim denemezdi artık bunlara, dağınık güruhlardı. Adamların sakalları uzun, kirli, üniformaları parça parçaydı; bayraksız, alaysız, gevşek gevşek yürüyorlardı. Hepsi de şaşkın, bitkindi, düşünme, karar verme yeteneğinden yoksun görünüyor, sanki yalnız alışkanlıkla yürüyorlardı, sanki durur durmaz devriliverceklerdi yorgunluktan. Sonradan silah altına almanlar görünüyordu daha çok, silahların ağırlığı altında bükülen barışçıl insanlar, rantiyeler; kolay ürperen, çabuk coşan, kaçmaya da, saklanmaya da hazır, küçük, atılgan gezgin muhafızlar; sonra, onların arasında, birkaç kırmızı pantolonlu, büyük bir çarpışmada tükenmiş bir bölüğün kalıntıları; bu çeşitli piyadelerle sıraya girmiş, hüznü topçular; bazı bazı da, piyadelerin görece hafif yürüyüşünü güçlkle izleyen ağır yürüyüşlü bir süvarinin parlak miğferi.

Kahramanca adlar almış yardımcı asker lejyonları: “Bozgun İntikamcıları - Mezar Kardeşleri - Ölümü Paylaşanlar” da o haydut havalan içinde geçip gidiyorlardı.

Başları, eski kumaş ya da hububat tüccarları, eski içyağı ya da sabun satıcıları, paraları ya da bıyıklarının uzunluğu nedeniyle subaylığa getirilmiş, silahlarla, rütbe şeritleriyle donanmış rastlantısal savaşçılar, gümbür gümbür bir sesle konuşuyor, savaş planları üzerinde tartışıyor, can çekişen Fransa’yı kendi süvari omuzlarında tuttıklarını söylüyorlardı; ama, bazı bazı kendi askerlerinden, bu ipsiz sapsız, bu çoğu zaman da yiğit, yağmacı, ayyaş insanlardan korktukları oluyordu.

Prusyalılar Rouen’a girecekti, öyle söyleniyordu.

İki aydır, çevredeki korularda, bazen kendi nöbetçilerini de kurşunlayarak, çalılıklar arasında bir küçük tavşan kımıldadı mı savaşa hazırlanarak özenli keşiflere girişen ulusal muhafız kıtasının askerleri ocaklarına dönmüşlerdi. Eskiden ulusal yolların sınırlarını üç fersah öteden dehşete veren silahları, üniformaları, ölüm saçan bütün araçları birdenbire silinivermişti.

Son Fransız askerleri de Saint-Sever ve Borough-Achard yoluyla Pont-Audemer’e varmak için Seine’i geçmişlerdi; general de umutsuzdu, en arkadan geliyordu, bu darmadağın döküntülerle hiçbir denemeye girişmiyordu, yenmeyi alışkanlığa dönüştürmüş, destansı yiğitliğine karşın çok kötü yenilmiş bir halkın bozgunu içinde kendisi de şaşırmişti, iki emir subayı arasında yaya gidiyordu.

Sonra derin bir sakinlik, korkulu, sessiz bir bekleyiş çökmüştü kentin üstüne. Ticaretin iğdiş ettiği, göbekli birçok burjuva, şişlerinin, mutfak bıçaklarının silah sayılmasından korkarak yenmişleri kederle, kaygıyla bekliyorlardı.

Yaşam durmuş gibiydi; dükkânlar kapalı, sokak dilsizdi. Bazı bazı bir kentli bu sessizlik yüzünden çekingenleşmiş durumda, duvarlar boyunca hızla süzülüyordu.

Beklemenin sıkıntısı, düşmanın gelmesini arzulattırıyordu.

Fransız birliklerin gidişinden sonraki günün öğleden sonrasında, nereden çıktığı bilinmeyen birkaç mızraklı asker, kentten hızla geçti. Biraz sonra, Saint-Catherine yokuşundan kara bir yığın indi, Darnetal ve Boisguillaume yollarında da başka iki işgalci dalgası belirliyordu. Üç kolun öncüleri aynı anda Belediye alanında birleşti; bütün komşu sokaklardan, uyumlu, sert adımları altında kaldırımları

çınılata çınılata taburlarını yayararak Alman ordusu geliyordu.

Ölü, boş görünen evler boyunca, gırtlaktan gelen, yabancı bir sesle haykıran emirler yükseliyordu, kapalı panjurlar ardında gözler, bu utkun insanları, “savaş hakkı” ile kentin, servetlerin, yaşamların sahibi, efendisi olmuş kişileri izliyorlardı. Kentliler, kararmış odalarında, karşısında her bilgeliğin, her gücün boşuna olduğu yıkımların, yeryüzünün ölümcül altüst oluşlarının verdiği şaşkınlık içindeydiler. Kurulu düzen bozulunca, güven yok olunca, insan ve doğa yasalarının koruduğu her şeyin bilinçsiz ve vahşi bir şiddetin elinde kaldığı zamanki duygu belirir. Yıkılan evler altında bütün bir halkı ezen yer sarsıntısı; öküz ölüleri, çatılarda kopmuş direklerle birlikte boğulmuş kenti alıp götüren taşmış ırmak, ya da kendisini savunamı öldüren, ötekileri tutsak edip götüren, Kılıç adına her şeyi talan eden, Tanrı’ya teşekkürlerini top sesleriyle bildiren utkun ordu, ölümsüz adalete beslenen her inancı, Tanrı’ nın koruyuculuğu üzerine, insan mantığı üzerine öğrendiğimiz her şeyi sarsan birer korkunç yıkımdır, aralarında fark yoktur.

Ama her kapıyı birer küçük birlik çalıyor, sonra evlerde kayboluyordu. İstiladan sonra işgal başlıyordu. Yenilmişler için, yenenlere sevimli görünme görevi başlıyordu.

Bir zaman sonra ilk dehşet geçti, yeni bir sakinlik başladı. Birçok evde, Prusya subayı yemeğini aile sofrasında yiyordu. Bazıları kibar çıkıyordu, nezaket gereği Fransa’ya acıyor, bu savaşa katılmaktan duydukları tiksintiyi anlatıyorlardı. Subaya bu duygusundan dolayı minnettar kalmıyordu; ileride, günün birinde, koruyuculuğuna gereksinim duyabilirlerdi. Ona iyi davranırlarsa, birkaç adam daha beslemekten kurtulabilirlerdi belki. Hem de tümünden kendisine bağlı olunan bir insanı ne diye kırmalıydı? Cesareten çok pervasızlık olurdu böylesi. -Pervasızlık da, Rouen burjuvalarının kusurlarından değildi artık, kahramanca direnişleriyle kentlerinin ün saldıği günler geçmişti - Sonra, Fransız nezaketinden çıkarılan yüce mantığa uyuluyor, dışarıda içli dışlı görünmedikten sonra, yabancı askerlere evin içinde nazik davranmanın hiç de aykırı bir şey olmadığı düşünülüyordu. Dışarıda birbirlerini tanımaz oluyorlar, ama evde seve seve konuşuyorlardı. Alman da böylece her akşam ortak ocağın başında daha fazla kalıp ısıniyordu.

Kent bile yavaş yavaş her zamanki görünüşüne bürünmekteydi. Fransızlar şimdilik pek dışarı çıkmıyorlardı, ama sokaklarda Prusya askerleri kaynaşıyordu. Öte yandan, büyük ölüm araçlarını kaldırımlarda zorbalıkla sürükleyen süvari subaylarının basit halka karşı gösterdiği horgörü, önceki yıl aynı kahvelerde kafa çeken avcı subayların gösterdiği horgöründen daha fazla değil gibiydi.

Gene de bir şeyler vardı havada, ince, bilinmedik bir şey, çekilmez bir yabancı hava, dört yana yayılmış bir koku gibi, istila kokusu. Evleri, alanları dolduruyor, yiyeceklerin tadını değiştiriyor, yolculukta, çok uzaklarda, barbar, tehlikeli oymaklar arasında bulunuluyormuş gibi bir etki bırakıyordu insanın üzerinde.

Yenenler para, çok para istiyorlardı. Hep kentliler ödüyordu masrafları; nasıl olsa zengindiler. Ama Normandiyalı bir tacir ne kadar zengin olursa, her türlü özveri, kendi elinden bir başkasının eline geçtiğini gördüğü her servet parçası yüzünden çektiği acı da o kadar büyük olur.

Bu arada, kentin iki-üç fersah aşağısında, Crois-set’ye, Dieppedale’e ya da Biessart’a doğru, denizciler, balıkçılar, ikide bir, bir bıçak ya da tekme vuruşuyla öldürülmüş, başı taşlarla ezilmiş ya da köprünün tepesinden itilmiş, üniformasının içinde şişmiş bir Alman cesedi çıkarıyorlardı ırmaktan. Bu karanlık, yabancı, yasal ölçeri, bilinmedik kahramanlıkları, bu gün ortasındaki savaşlardan daha tehlikeli, yeni gümbürtülerinden uzak olan sessiz saldırıları nehrin balıkları kefenliyordu.

Yabancı kiniyle silaha sarılan, bir Düşünce uğruna ölmeye hazır Gözüpekler her zaman bulunurdu.

İşgalciler kenti eğilmez disiplinleri altına almışlardı, ama utkulu ilerleyişleri boyunca yaptıkları söylenen korkunç şeylerin hiçbirini yapmadılar, bunun üzerine halka cesaret geldi, ülke tüccarlarının yüreği tecim gereksinimiyle çarpmaya başladı. İçlerinden bazılarının, Fransız ordusunun elinde bulunan Havre kentinde büyük çıkarları vardı, kara yoluyla Dieppe'e gidip buradan gemiye binerek bu limana varmayı denediler.

Tanıştıkları Alman subaylarının etkinliğinden yararlandılar, başkomutandan bir gidiş izni koparıldı böylece.

Dört atlı, büyük bir posta arabası tutuldu, on kişi arabacıya adını yazdırttı, bir sah sabahı yola çıkmaya karar verildi, her türlü toplanmayı önlemek için gün doğmadan gideceklerdi.

Bir zamandır don yüzünden toprak sertleşmiş, pazartesi günü saat üçe doğru kuzeyden gelen koca bulutlar da kar getirmiş, bütün akşam ve bütün gece durmamacasma kar yağmıştı.

Sabah dört buçukta, yolcular Normandiya Oteli'nin avlusunda toplandılar, burada arabaya bineceklerdi.

Gözlerinden uyku akıyordu hâlâ, battaniyeler altında soğuktan titriyorlardı. Karanlıkta birbirlerini iyi göremiyorlardı; ağır kış giysileri bütün bu bedenleri uzun cübbeli, şişman papazlara benzetiyordu. Ama iki adam birbirini tanıdı, sonra bir üçüncü-sü geldi yanlarına, konuştular, "Karımı da götürüyorum," dedi biri. "Ben de." "Ben de öyle." Birincisi ekledi: "Rouen'a dönmeyeceğiz, Prusyalılar Havre'a da yaklaşırlarsa, İngiltere'ye geçeceğiz." - Ruhsal yapıları birbirine benzediği için, tasarıları aynıydı.

Bu arada araba koşulmuyordu. Ahır uşağının taşıdığı bir küçük fener, ikide bir karanlık bir kapıdan çıkıyor, bir başka kapıda görünmez oluyordu. Atların ayakları gübrelerle yumuşamış yeri dövüyor, yapının dibinden hayvanlarla konuşup küfreden bir erkek sesi geliyordu. Hafif bir çıngrak sesi, koşumlara el atıldığını haber verdi; sonra birden duru, sürekli bir titreyiş oldu bu gürültü, hayvanın devinimiyle uyum kazanmıştı, duruyor, sonra yeri döven naili ayağın boğuk gürültüsünün eşlik ettiği sert bir sarsıntıyla yeniden başlıyordu.

Kapı birdenbire kapandı. Bütün gürültüler kesildi. Donmuş kenterler susmuşlardı; kımıltısız, katılaştırmış bir biçimde duruyorlardı.

Ardı gelmez ak tanelerden oluşmuş bir perde yere doğru inerek durmadan ışıldıyordu; biçimleri siliyor, nesnelere bir buz köpüğüyle örtüyordu; kış altında kefenlenmiş durgun kentin büyük sessizliği içinde, döne döne yağın belirsiz hisirtisinden başka bir şey duyulmuyordu. Gürültüden çok bir duyuyu, uzayı doldurur, dünyayı örter gibi olan hafif atomların birbirine karışması.

Adam yeniden göründü, feneri elindeydi, kendi isteğiyle gelmeyen hüznü bir atı yularından çekiyordu. Arabanın okuna yerleştirdi, kayışları bağladı, koşumları sağlamlaştırmak için uzun zaman çevresinde döndü, çünkü bir eliyle feneri tutuyor, yalnız bir elini kullanabiliyordu. İkinci hayvanı getirmeye giderken, şimdiden apak olmuş, kımıltısız yolcuları gördü. "Niçin arabaya binmiyorsunuz? Kar altında olmazsınız hiç değilse," dedi.

Bunu düşünmemişlerdi kuşkusuz, hemen koşular. Üç adam karılarını arkaya yerleştirdiler, sonra kendileri bindiler; son yerleri de belirsiz, bulanık gölgeler aldı, bir sözcük bile söylemediler.

Döşeme samanla kaplıydı, ayaklarını gömdüler. Arkadaki hanımlar, kimyasal bir kömürle küçük, bakır mangallar getirmişlerdi, yaktılar, alçak sesle konuşmaya başladılar, bu mangalların yararlarını saydılar bir zaman, çoktandır bildikleri şeyleri yinelemekten başka bir şey yapmıyorlardı.

En sonunda, çekimin güçlüğü yüzünden dört yerine altı at koşuldu, dışarıdan bir ses, "Herkes bindi

mi?” diye sordu. İçeriden bir ses yanıt verdi: “Evet.” Yola çıkıldı.

Araba ağır ağır, ağır ağır ilerliyordu, ufacık adımlarla. Tekerlekler kara gömülüyor, araba boğuk çatırtılarla inliyordu; hayvanlar kayıyor, soluyorlardı, üzerlerinden dumanlar çıkıyordu; arabacının kamçısı durmadan şaklıyor, her yanda uçuyor, ince bir yılan gibi düğümlenip çözülüyor, birdenbire sıçramış bir sağrı üzerinde şaklıyor, sağrı daha şiddetli bir çabayla uzanıyordu.

Ama aydınlık fark edilmez bir biçimde büyüyordu. Bir yolcunun, saf kan Rouenli bir yolcunun bir pamuk yağmuruna benzettiği o hafif kar taneleri dökülmez olmuştu. Üzerinde bazı bazı buzla kaplı bir büyük ağaç dizisinin, bazen de başlığı kardan, çatısı saptan bir evin belirlediği kırın aklığını daha da parlaklaştıran, iri, karanlık, ağır bulutlar arasından kirli bir aydınlık sızıyordu.

Arabada, şafağın bu hüznü aydınlığında, yolcular merakla birbirlerine bakıyorlardı.

En dipte, en iyi yerlerde, karşı karşıya, Bay ve Bayan Loiseau, Grand-Port Sokağı’nm toptan şarap satıcıları uyukluyordu.

Loiseau, batmış bir patronun yazıcısıydı eskiden, sonra tecimevini satın almış, servet yapmıştı. Küçük köy perakendecilerine çok ucuza, çok kötü şaraplar satar, dostları, tanıdıkları arasında yaman bir düzenbaz, kurnazlık ve neşe dolu bir gerçek Normandiyalı sayılırdı.

Hırsız ünü öylesine yaygındı ki, bir akşam, valilikte, masal ve şarkı yazarı, bölgenin onuru, ince ve keskin zekâlı Bay. Tournel, biraz uyuklar gördüğü hanımlara bir “Loiseau uçar”^[1] partisi çevirmeyi önermişti. Bu söz de valinin salonlarında uçmuş, sonra kentin salonlarına da uçarak tam bir ay boyunca taşranın bütün çenelerini kahkahalarla işletmişti.

Loiseau her türden maskaralıkları ve iyi ya da kötü şakalarıyla da ün salmıştı; bir kimsenin ondan söz edip de “Matrak heriftir şu Loiseau!” diye ekmediği olmazdı.

Kısa boyluydu, top gibi bir göbeği, kır düşmüş iki favori arasında kırmızı bir yüz vardı.

Karısı iri, güçlü, istemliydi; çabucak karar veren bir kadındı, kocasının keyifli edimlerle canlandırdığı dükkânın düzeni ve hesabıydı.

Yanlarında da Bay Carré-Lamadon oturuyordu, o daha çalımlıydı, daha yüksek bir sınıftandı, önemli bir adamdı, pamukla uğraşırdı, üç iplik fabrikası vardı, *Légion d’honneur* nişanı almıştı, Genel Meclis üyesiydi. İmparatorluğun başından sonuna kadar, kendi deyimiyle ince silahlarla hizmet ettiği sava bağlılığının karşılığını daha dolgun bir biçimde ödetmek için, iyi niyetli muhalefetin başında kalmıştı. Bayan Carré-Lamadon kocasına göre çok daha gençti, Rouen garnizonuna gönderilen, iyi ailelerden gelme subayların avuntusuydu.

Mini mini, cici cici, güzel güzel oturuyordu kocasının karşısında, kürklerinin içinde büzülmüş, yürekler acısı arabaya kederli bir gözle bakıyordu.

Komşuları, Kont ve Kontes Hubert de Bréville Normandiya’nın en eski ve en soylu adlarından birini taşırlardı. Kont, iri yapılı, yaşlı, kibar bir adamdı, aileyi onurlandıran bir söylenceye göre, Brevilleli bir kadını gebe bırakan, bunun için kadının kocasını hem kont, hem de taşra valisi yapan Kral IV. Henri’ye benzer, bu benzerliği de saçma, sakalına verdiği biçimle iyice belli etmeye çalışırdı.

Genel mecliste Bay Carre-Lamadon’un iş arkadaşı olan Kont Hubert, bölgede Orleansçı partiyi temsil ederdi. Nanteslı bir küçük armatörün kızıyla nasıl evlendiği hep bir gizlem olarak kalmıştı. Ama kontesin davranışları çok seçkin olduğundan, konuklarını da herkesten iyi ağırladığından, Louis-Phillipe’ in oğullarından birinin kendisini sevmiş olduğu söylenir, tüm soylu sınıf ona saygı

gösterirdi, salonu da bölgenin bir numaralı salonuydu, eski yordamların sürdürüldüğü ve girilmesi güç olan tek salondur.

Brevillelerin serveti tümüyle mülkten oluşurdu, gelirinin beş yüz bin liraya kadar yükseldiği söylenirdi.

Bu altı kişi arabanın dip yanını tutmuşlar, gelirli, rahat, güçlü insanlar yanını oluşturmuşlardı, dindar ve ilkelerine bağlı, namuslu insanlardı.

Garip bir rastlantı sonucu bütün kadınlar aynı kanepenin üzerindeydi; kontesin yanında iki rahibe vardı, *Pater*'ler, *Ave*'ler^[1] mırıldanarak tespihlerini çekiyorlardı. Biri yaşlıydı, tam ortasına çok yakından bir atımlık saçma yemişçesine, çiçekten çapur çapur olmuş bir yüzü vardı. Öteki çok zayıftı, insanı din kurbanı ya da ermiş yapan imanla kemirilmiş bir veremli göğüs üzerinde güzel, hastalıklı bir başı vardı.

Rahibelerin karşısındaki adamla kadın herkesin dikkatini çekmekteydi.

Adam çok ünlüydü, saygıdeğer insanları dehşet içinde bırakan demokrat Cornudet'ydı. Yirmi yıldır, koca, kızıl sakalını tüm demokrat kahvelerinin bira bardaklarına batırır dururdu. Şekerci babasından kalan oldukça yüklü bir serveti dostları ve kardeşleriyle yemişti, devrim için yaptığı bunca harcamayla hak ettiği mevki elde etmek için sabırsızlıkla Cumhuriyeti beklerdi. Dört Eylül'de, belki de bir maskaralık sonunda, valiliğe getirildiğini sanmış, ama göreve başlamak istediği zaman, dairenin tek efendileri olarak kalan hademeler onu tanımaya yanaşmamışlar, o da geri dönmek zorunda kalmıştı. Öte yandan çok yakışıklı ve zararsız bir adamdı. Ovalarda çukurlar açtırmış, komşu ormanlardaki bütün körpe ağaçları yıktırmış, bütün yollara ağlar serpiştirtmiş, düşman yaklaştığı zaman da hazırlıklarından hoşnut bir durumda, çabucak kente dönmüştü. Şimdi de Havre'da yararlı olmayı düşünüyordu, orada da yeni istihkâmlar gerekecekti.

Kadın, yosma diye adlandırılan kadınlardan, Toparlak adıyla anılmasına yol açan erken gelmiş şişmanlığıyla ün salmıştı. Ufaktı, çok semizdi, her yanı yusuvarlaktı, büklümleri boğum boğum parmakları, kısa, şişkin sosis kangalları gibiydi; düz, gergin bir derisi vardı, giysisinin altından kocaman bir boyun çıkardı, gene de iştah uyandırır, ardından koşanlar çoktu, tazeliğini seyretmek pek zevkli bir şeydi. Yüzü bir kırmızı elma, açıldı açılacak bir şakayık tomurcuğuydu; sık kirpiklerle gölgelenmiş, çok güzel kara gözleri vardı; dudakları sevimli, ufacıktı, öpüşmeye birebir ıslaklıktaydı, ağzında küçücük dişler parlardı.

Bunlardan başka, birçok da uygunsuz niteliği vardı, öyle derlerdi.

Tanır tanınmaz, namuslu kadınlar arasında bir fısıltı dolaştı, sonra "fahişe", "memleketin yüz karası" sözcükleri öyle yüksek sesle fısıldandı ki, başını kaldırdı. Kışkırtıcı, korkusuz bir bakışla baktı komşularına, hemen bir sessizlik başladı, Loiseau'dan başka herkes gözlerini yere dikti, Loiseau keyifli bir bakışla onu süzüyordu.

Ama üç hanım arasındaki konuşma hemen sonra yeniden başladı, bu kötü kadının varlığı birdenbire dost etmişti onları, nerdeyse içli dışlı bir duruma getirmişti. Onlara öyle geliyordu ki, bu utanmaz satılmışın karşısında ev kadınlığı onurlarını silahlar gibi çatmak zorundaydılar.

Üç adam da Cornudet'yi görünce muhafazakârlık içgüdüleriyle yakınlaşmışlar, yoksullar için küçümser bir tavırla paradan söz ediyorlardı, Kont Hubert, Prusyalılar yüzünden uğradığı zararlardan, çalman hayvanlarından, ürünlerin yok olmasından doğan yitiklerinden, bu zararların ancak bir yıl sarsabileceği, on kez milyoner bir büyük beyzade güveniyle söz ediyordu. Bayj Carre-Lamadon pamuk sanayiinde büyük kayıplara uğramış, İngiltere'ye altı bin frank yollamıştı, gerekince

susuzluğunu giderecek bir meyveydi bu para. Loiseau'ya gelince, mahzeninde kalan bütün bayağı şarapları Fransız ordusuna satmıştı, devlet kendisine büyük bir para borçluydu, Havre'da bu parayı alabileceğini düşünüyordu.

Her üçü de çabuk çabuk, dost dost göz kırpmıyorlardı birbirlerine, toplumsal durumları farklıydı, ama para açısından, altın sahibi olan, ellerini pantolonlarının cebine soktukları zaman altınlar şingirdatanların farmasonluğu ile kardeş buluyorlardı birbirlerini.

Araba öylesine ağır gidiyordu ki, saat ona gelmişti de dört fersahlık bir yol bile alamamışlardı. Erkekler üç kez inip bayırları yürüyerek çıktılar. Kaygılanmaya başlıyorlardı, öyle ya, öğle yemeğini Tötes'ta yiyeceklerdi, oysa şimdi gece çökmeden oraya varmaktan umutlarını kesiyorlardı. Yol üstünde bir meyhane görebilmek için herkes gözlerini açıyordu. Araba bir kar yığınına gömüldü, çıkarmak için iki saat uğraşmak gerekti.

İştah büyüyor, kafaları karıştırıyordu; hiçbir koltuk meyhanesi, hiçbir şarapçı da görünmüyordu, Prusyalıların yaklaşması, aç Fransız birliklerinin geçişi bütün iş sahiplerini ürkütmüştü.

Beyler yiyecek bulmak için yol kıyısındaki çiftliklere koştular, ama ekmek bile bulamadılar, çünkü güvensiz köylüler, ağızlarına koyacak bir şeyleri olmadığı için bulduklarını zorla alan askerlerin yağmasına uğramak korkusuyla zahirelerini gizliyorlardı.

Öğleden sonra saat birde, Loiseau midesinde zorlu bir boşluk duyduğunu söyledi. Ötekiler de onun gibi acı çekiyordu uzun zamandır; şiddetli yemek gereksinimi durmadan artmış, konuşmaları öldürmüştü.

Arada sırada biri esniyor, bir başkası da ona öykünüyordu; her biri, sırasıyla, yaratılışına, görgüsüne, toplum durumuna göre, ağızını gürültüyle açıyor ya da elini çabucak, alçakgönüllülükle, içinden bir buğu çıkaran açık deliğe götürüyordu.

Toparlak, birçok kez eteklerinin altında bir şey ararcasına eğildi. Bir saniye duruyor, komşularına bakıyor, sonra sakin sakin doğruluyordu. Yüzler solgun, buruştu. Loiseau bir domuz paçasına bin frank verebileceğini söyledi. Karısı karşı gelmek ister gibi hareket yaptı; sonra sakinleşti. Ne zaman paranın har vurulup harman savrulduğunu duysa içi sızlar, bu konudaki şakaları bile anlamazdı. "Hiç iyi değilim," dedi kont, "nasıl oldu da azık getirmeyi düşünmedim?" Herkes kendi kendine aynı serzenişte bulunuyordu.

Bununla birlikte Cornudet'nin rom dolu bir matarası vardı; yoldaşlarına da sundu; soğuk soğuk geri çevirdiler. Yalnız Loiseau iki damla kabul etti; matarayı geri verirken teşekkürlerini bildirdi, "Hiç yoktan iyi," dedi, "ısıtıyor, açlığı aldatıyor." - Alkol keyfini yerine getirdi, şarkıdaki küçük gemide yapılan şeyi yapma önerisinde bulundu: yani yolcuların en şişmanını yemeyi. Toparlak'a yönelik bu dolaylı anıştırma, iyi yetişmiş kişileri sarstı. Yanıt veren olmadı; yalnızca Cornudet gülümsedi. İki rahibe tespihlerini çekip mırıldanmayı bırakmışlar, ellerini giysilerinin kolları içine çekmişler, kımıldamadan duruyorlardı, gözlerini inatla yere dikmişlerdi, Tanrı'nın kendilerine yolladığı acıyı gene Tanrı'ya sunuyor olmalıydılar.

En sonunda, saat üçte, sonu gelmez bir ovanın ortasında buldukları, görünürlerde köy möy olmadığı bir sırada, Toparlak birdenbire eğildi, ak bir havluyla örtülü, geniş bir sepet çekti kanepenin altından.

Önce küçük bir porselen tabak, ince bir gümüş tas, sonra da içinde pelteyle kaplanmış, parçalara ayrılmış iki piliç bulunan koca bir kap çıkardı; sepette, sarılmış olarak, başka güzel şeyler de görünüyordu, börekler, meyveler, çerezler, hanlardaki yemeklere el sürmemek için hazırlanmış iki

günlük azık. Yiyecek paketleri arasından dört de şişe ağzı çıkıyordu. Bir piliç kanadı aldı, Normandiya'da "Régence" denilen şu küçük ekmeklerle, kibar kibar yemeye başladı.

Bütün gözler kendisine çevrilmişti. Sonra koku yayıldı, burun deliklerini genişletti, ağızlara, kulaklar altındaki çenelere sızılı bir gerilmeyle bol bir tükürük getirdi. Hanımların bu fahişeye duydukları kin yırtıcı bir durum alıyordu, onu öldürme, kendisini de, tasını da, sepetini de, azıklarını da arabadan aşağıya, karların içine atma isteğine benzer bir istek vardı içlerinde.

Ama Louiseau piliç kabını gözleriyle yiyordu. "İşte bu çok güzel! Hanımefendi bizden daha düşünceliymiş. Bazı kimseler her şeyi düşünmesini bilirler," dedi. Kadın ondan yana çevirdi başını, "Buyurmaz mısınız, mösyö? Sabahtan beri aç durmak kolay değil," dedi. Loiseau bir selam çaktı, "Olmaz demem vallahi, dayanamıyorum. Savaş başka, barış başka, değil mi, madam?" dedi. Sonra çevresinde bir göz gezdirdi, "Böyle zamanlarda bizi minnet altında bırakan insanlar bulmak çok iyi," diye ekledi. Bir gazetesi vardı, pantolonunu lekelememek için önüne yaydı, her zaman cebinde bulundurduğu bıçağın ucuyla, pelteyle cilalanmış bir but kesti, dişleriyle parçaladı, sonra öyle belli bir memnunlukla çiğnedi ki herkes büyük bir sıkıntıyla içini çekti.

Toparлак, alçakgönüllü ve tatlı bir sesle, rahibelere de azığını paylaşmalarını önerdi. İkisi de kabul etti hemen, gözlerini kaldırmadan, kekeleyerek teşekkür ettiler, sonra hızlı hızlı yemeye başladılar. Cornudet de geri çevirmedi komşusunun ikramlarını, gazeteler dizlere serilerek bir tür sofraya oluşturuldu.

Ağızlar durmadan açılıp kapanıyor, çiğniyor, vahşice yutuyorlardı. Loiseau, köşesinde, çeneye kuvvet atıştırıyor, alçak sesle karısını da kendini izlemeye çağırıyordu. Karısı uzun zaman direndi, ama karnının derinliklerinde dolaşan bir büzülüşten sonra kabul etti. O zaman kocası, "sevimli arkadaşlarına" Bayan Loiseau'ya da bir parça sunmasına izin verip vermediğini sordu. Toparлак, sevimli bir gülümsemeyle "Evet, elbette, efendim," deyip kabı uzattı.

Bordeaux şaraplarının ilk şişesi açılınca bir güçlük çıktı: yalnız bir tas vardı. Silip silip birbirlerine verdiler. Yalnız Cornudet, hiç kuşkusuz çapkınlığından, sevimli komşusunun dudaklarıyla ıslanmış yere koydu dudaklarını.

Bay Carre-Lamadon'la karısı gibi kontla kontes de yemek yiyen insanlarla çevrilip yiyecek kokularından boğulmanın, bu iğrenç işkencenin açısını çektiler. Birdenbire, fabrikatörün genç karısı içini çekti, başlar kendisine çevrildi: dışarıdaki karlar kadar beyazdı yüzü; gözleri kapandı, aim yere dikildi: bayılmıştı. Kocası çılgına dönmüş, herkesten yardım istiyordu. Hiç kimse ne yapacağını bilmiyordu, bu sırada yaşlı rahibe hastanın başını tutarak Toparлак'ın tasını dudaklarının arasına götürdü, birkaç damla şarap içirtti. Güzel hanım kımıldadı, gözlerini açtı, gülümsedi, zayıf bir sesle konuştu, artık çok iyi olduğunu söyledi. Ama gene bayılmasın diye, rahibe bir bardak daha Bordeaux şarabı içmeye zorladı kendisini, "Açlıktan oldu, başka bir şeyden değil," diye ekledi.

Toparлак kızardı, şaşırıldı o zaman, aç kalmış dört yolcuya baktı, "Tanrım, bu beylerle bu hanımlara da ikram etmeyi göze alabilsem..." dedi. Onları aşağılamak korkusuyla sustu. Loiseau söz aldı o zaman: "Vallahi, böyle durumlarda herkes kardeşir, herkes birbirine yardım etmelidir. Hadi, bayanlar, törene gerek yok, kabul edin, hay Allah! Geceyi geçirecek bir yer bulup bulamayacağımız bile kuşkulu. Bu gidişle yarın öğleye kadar varamayız Tötes'a." "Evet" in sorumluluğunu hiç kimse üzerine alamıyor, bu yüzden de duralıyordu.

Ama kont işi çözümlendi. İyice çekingenleşen şişman fahişeye döndü, o büyük kibar kişi tavrını takındı, "Şükranla kabul ediyoruz, hanımefendi," dedi.

İlk adımı atmak zordu yalnız. Adım atıldıktan sonra, dobra dobra giriştiler işe. Sepet boşaldı.

Mantarlı kaz ciğerleri, çayırkuşları vardı daha içinde, bir parça isli dil vardı, Crassane armutları, hamur işleri vardı, Toparlık da bütün kadınlar gibi çiğ şeylere bayıldığı için, hıyar ve soğan turşusuyla dolu bir kavanozu bile vardı.

Bu fahişenin azığını yiyip de kendisiyle konuşmamak olmazdı. Bu nedenle konuştular, önce dikkatli olmaya çalıştılar, sonra çok iyi davrandığı için, kapıp koyuverdiler kendilerini. Son derece görgülü olan Bayan De Breville ile Bayan Carre-Lamadon çok nazik, çok iyi davrandılar. Hele kontes, şu hiçbir ilişkinin kirletemeyeceği yüksek hanımların yüceliğini göstererek çok sevimli davrandı. Ama Bayan Loiseau'da bir jandarma ruhu vardı, hırçınlığı sürdürdü, az konuşup çok yedi.

Savaştan konuşuldu elbet. Prusyalıların yaptığı korkunç şeylerden, Fransızların yiğitliklerinden söz edildi; bütün bu kaçan insanlar, başkalarının gözü pekliğine karşı saygı borçlarını ödediler. Çok geçmeden de kendi öykülerine başladılar, Toparlık gerçek bir heyecanla konuştu, fahişelerin bazı bazı doğal kızgınlıklarını belirtmek için gösterdikleri coşkuyla, Rouen'dan nasıl ayrıldığını anlattı, "Önce kalabilirim sandım," diyordu. "Evim erzakla doluydu, şuraya buraya göç etmektense, birkaç askeri beslemeyi daha uygun buluyordum. Ama onları, o pis Prusyalıları görünce dayanamadım! Kan beynime sıçradı öfkeden; bütün gün utançtan ağladım. Ah! Erkek olsaydım, ben bilirdim yapacağımı! Pencereden bakıyordum onlara, o ucu sivri miğferli domuzlara, evde ne var ne yoksa hepsini üzerlerine fırlatmayayım diye hizmetçim beni tutuyordu. Sonra evime yerleşmeye geldiler; en öndekinin gırtlığına sarıldım o zaman. Onları boğmak ötekileri boğmaktan güç değil ya! Saçlarımı çekmeselerdi görecektim hesabını. Bundan sonra saklanmak zorunda kaldım. Sonra fırsat bulur bulmaz yola çıktım işte buradayım."

Çok çok kutladılar. Kendisi kadar pek gözlü davranmamış olan yol arkadaşlarının gözlerinde büyüyordu; Cornudet, onu dinlerken, onaylayıcı, iyiliksever bir havari gülümsemesiyle gülümsüyordu; Tanrı'yı öven bir sofuyu dinleyen bir papaz gibi dinliyordu; öyle ya, cübbeli adamlar dini nasıl kendi tekellerine almışlarsa, uzun sakallı demokratlar da yurtseverliği kendi tekellerine almışlardı. Kendisi de bir özgürlük yanlısı havasıyla, her Allahın günü duvarlara yapıştırılan bildirilerin biçimiyle konuştu, sonra da çok tuntuaklı sözlerle bitirdi konuşmasını, şu "Badinguet namussuzunu" paçavraya çevirdi.

Ama Toparlık hemen kızdı, çünkü Bonaparte' çıydı. Kirazlar gibi kızardı, öfkeli öfkeli kekelemeye başladı, "Sizleri de görmek isterdim onun yerinde. Ne hoş olurdu ya! Siz ihanet ettiniz o adama! Bizi sizin gibi serseriler yönetseydi, Fransa'dan ayrılmaktan başka çıkar yol kalmazdı!" dedi. Cornudet hiç istifini bozmuyor, küçümsercesine, yukardan yukardan gülümsüyordu, ama arkadan kaba sözcükler geleceğini de sezinlemiyor değildi. Bu sırada kont araya girdi, tüm içten kanıların her türlüşünün saygıdeğer olduğunu söyledi, güç de olsa yatıştırdı küplere binmiş kadını. Kontes ile fabrikatörün karısının ruhunda, "doğru dürüst" insanların Cumhuriyet'e karşı çılgınca kini, bütün kadınların şatafatlı ve zorba hükümetlere karşı beslediği içten gelen sevgi vardı, duyguları kendi duygularına pek benzeyen bu fahişeye yakınlaştıklarını duyuyorlardı.

Sepet boştu. On iki kişi kolayca bitirmişti içindekileri, daha büyük olmayışına üzölmüşlerdi. Konuşma bir zaman sürdü, ama yemek biteli beri biraz soğumuştı.

Gece oluyordu, karanlık yavaş yavaş derinleşti, soğuk da sindirim sırasında daha çok duyulurdu, Toparlık bunca yağma karşın titriyordu. O zaman Bayan De Breville kömürü sabahtan beri birçok kez yenilenmiş olan mangalını sundu ona, o da kabul etti, çünkü ayaklarının donduğunu duyuyordu. Bayan Carre-Lamadon'la Bayan Loiseau da kendi mangallarını rahibelere verdiler.

Arabacı fenerlerini yakmıştı. Fenerler, atların tere batmış sağrıları üzerindeki buhar bulutunu,

yolun iki kıyısında, ışıkların oynak yansıması altında sağılır gibi olan karı canlı bir parıltıyla aydınlatıyordu.

Arabada hiçbir şey seçilemiyordu artık; ama Toparlak'la Cornudet arasında bir devini oldu birdenbire; gözleriyle karanlığı araştıran Loiseau, sakallı adamın, sessizce atılmış bir yumruk yemişçesine geri çekildiğini görür gibi oldu.

Yolun ilerisinde nokta nokta ışıklar görüldü. Tötes'tu burası. On bir saat yol alınmıştı; atlara yem yemek ve soluk almak için verilen zaman da eklenince on dört saat ederdi. Bucağa girdiler, Ticaret Otel'i'nin önünde durdular.

Kapı açıldı! Yolcular iyi tanıdıkları bir gürültü duyup titrediler, bir kılıç kabzasının yere çarpışından geliyordu bu gürültü. Hemen sonra bir Alman sesi bir şeyler bağırdı.

Araba kımıltısızdı, ama inince öldürülmekten korkarmışçasına kimsecikler inmiyordu. Elinde fenerle arabacı görüldü o zaman, fener birdenbire, ta dibine kadar aydınlattı arabanın içini, ağızları açık, gözleri şaşkınlık ve dehşetle ayrılmış iki sıra şaşkın baş belirdi.

Arabacının yanında, ışığın ortasında bir Alman subayı duruyordu, korseli bir kız gibi sıkışmıştı üniformasının içinde, incecik, sarışın, genç bir adamdı, böğründe tuttuğu düz ve parlak kasketle bir İngiliz otel uşağını andırıyordu. Uzun ve düz tüylü bıyığı iki yanda alabildiğine inceliyor, sarı bir kılla bitiyordu, kıl öylesine inceydi ki nerede bittiği görülemiyordu. Bu bıyık ağzının köşelerine çöker gibi duruyor, yanağı çekiyor, dudakların üzerinde aşağıya doğru bir kıvrım izi işliyordu.

Alsaceli Fransızcasıyla yolcuları inmeye çağırıyor, sert bir sesle, "İner misiniz, baylar, bayanlar?" diyordu.

Her türlü boyun eğişe alışmış kutsal kızların uysallığıyla iki rahibe uydu buna ilkin. Sonra kontla kontes göründüler, arkasından fabrikatörle karısı, onların ardında da büyük yarısını önünde iteleyen Loiseau. Loiseau, ayağını yere basınca subaya, "Merhaba, efendim," dedi, ama kibarlığından çok, bir önlemedik duygusuyla söyledi bunu. Öteki, bütün çok güçlüler gibi pervasızdı, yanıt vermeden yüzüne baktı.

Toparlak da, Cornudet de kapının yanındaydı, ama en arkadan onlar indi, düşman karşısında ciddi ve gururlu bir havaları vardı. Şişman kadın kendini tutmaya, sakin olmaya çalışıyordu. Demokrat kederli, biraz titrek bir elle, uzun, kızılımsı sakalını karıştırıyordu. Böyle karşılaşmalarda herkesin biraz da yurdunu temsil ettiğini anlıyor, onurlarını korumak istiyorlardı; yol arkadaşlarının yumuşaklığı Toparlak'ı ayaklandırmıştı; yanındakilerden, namuslu kadınlardan daha mağrur görünmeye çalışıyordu, ötekiyse, örnek olması gerektiğini sezerek yolları çökertmekle başlamış direnme görevini duruşunda da sürdürüyordu.

Hanın geniş mutfağına girdiler, Alman subayı, üzerine her yolcunun adı, görünüşü, mesleği yazılmış, başkomutanca da imzalanmış izin kâğıdı kendisine sunulduktan sonra, bütün bu kalabalığı uzun uzun inceledi, kişileri kâğıttaki bilgilerle karşılaştırdı. Sonra birden, "İyi," dedi, çekilip gitti.

Rahat bir soluk aldılar o zaman. Hâlâ açtılar; akşam yemeği ısmarlandı. Hazırlanması için yarım saat gerekiyordu; iki hizmetçi bu işle uğraşır gibi görünürken onlar da gidip odalara baktılar. Bütün odalar, bir arma ile damgalı bir camlı kapıda sona eren, uzun bir koridordaydı.

En sonunda sofraya oturacaklardı, bu sırada hanın patronu geldi. Eski bir at satıcısıydı bu, nefes darlığından rahatsız, şişman bir adamdı, gırtlığında ıslıklar, hırıltılar vardı her zaman. Babasından Follenvie adını almıştı.

Sordu:

“Matmazel Elisabeth Rousset?”

Toparlak titredi, geriye döndü,

“Benim,” dedi.

“Matmazel, Prusya subayı sizinle hemen görüşmek istiyor.”

“Benimle mi?”

“Matmazel Elisabeth Rousset sizseniz, evet.” Toparlak heyecanlandı, bir saniye düşündü, sonra kesin bir biçimde,

“Olabilir, ama gitmeyeceğim,” dedi.

Çevresinde bir kıpırdanma oldu; herkes tartışıyor, bu buyruğun nedenini araştırıyordu. Kont yaklaştı,

“İyi etmiyorsunuz, madam,” dedi, “reddiniz büyük güçlülere yol açabilir, yalnız sizin başınıza değil, bütün yol arkadaşlarınızın başına da dert açar. Güçlülere hiçbir zaman karşı gelmemeli. Bu davranıştan zarar gelmez, unutulmuş bir formalite var kuşkusuz.”

Herkes onun düşüncesine katıldı, ricada bulunuldu, sıkıştırıldı, öğütler verildi, en sonunda inandırıldı, çünkü herkes bu kafa tutuşun yol açabileceği karışıklıklardan korkuyordu. Toparlak en sonunda,

“Sizin için yapıyorum bunu!” dedi.

Kontes elini tuttu,

“Biz de size teşekkürler ediyoruz,” dedi.

Çıktı. Sofraya oturmak için onu beklediler.

Bu sert, bu çabucak öfkeleniveren fahişenin yerine kendilerinin çağrılmadıklarına üzülmüyorlardı, kendilerinin de çağrılmaları durumunda söyleyecekleri soğuk sözler hazırlıyorlardı içlerinden.

On dakika sonra Toparlak yeniden görüldü, soluk soluğaydı, boğulacak derecede kızarmıştı, öfke içindeydi. “Ah! Namussuz herif! Namussuz herif!” diye kekeliyordu.

Herkes sorunu öğrenmek istiyordu, ama hiçbir şey söylemedi, kont ısrar edince de büyük bir onurla, “Hayır, bu iş sizi ilgilendirmez, söyleyemem,” diye yanıtladı.

Bunun üzerine, içinden güzel bir lahana kokusu yayılan büyük bir çorba kabının gerisinde toplandılar. Yemek, bu tehlike belirtisine karşın, neşeli geçti. Elma şırası iyiydi, Loiseaularla rahibeler, tutumluluk duygusuyla bundan içtiler. Ötekiler şarap, Cornudet bira istedi. Kendine özgü bir şişe açma, içki köpürtme, bardağı eğip gözden geçirme, rengini iyice anlamak için lamba ile gözleri arasında bir kaldırma biçimi vardı. İçtiği zaman, sevgili içkisinin izini saklayan koca sakalı sevecenlikle titrer gibi oluyordu; bardağını hiç gözden kaçırmamak için gözlerini şaşılaştırıyordu, yerine getirmek için doğduğu biricik görevini yapar gibi bir havası vardı. Kafasında, bütün yaşamını kapsayan iki büyük tutku arasında bir yakınlaşma, bir uygunluk gibi bir şey kurar gibiydi: le Pale Ale² ile Devrim. Birini tadıp da ötekini düşünmeden edemezdi kuşkusuz.

Bay ve Bayan Follenvie masanın ucunda yiyorlardı yemeklerini. Adam, güçsüz bir lokomotif gibi hırıldıyordu, yemek yerken konuşamayacak kadar rahatsızdı göğsü; ama karısı hiç susmuyordu. Prusyalıların gelişine ilişkin izlenimlerini, ne yaptıklarını, ne söylediklerini anlattı, tiksiniyordu onlardan, bir kez masrafa sokuyorlardı, orduda da iki oğlu vardı sonra. Sözlerini daha çok kontese yöneltiyor, üstün bir hanımla konuştuğu için koltukları kabarıyordu.

Sonra ince şeyleri söylemek için sesini alçaltıyor, kocası da zaman zaman sözünü kesiyordu: “Susan iyi olacak, Madam Follenvie.” Ama o hiç tınlamadan sürdürüyordu sözlerini:

“Evet, madam, işleri güçleri patatesle domuz yemek bu adamların, patates, domuz, sonra gene patates, gene domuz. Temiz olduklarını da sanmamalı. -Nerdel- Her şeyi kirletirler, size borçlu olduğum saygıdan başka her şeyi. Saatlerce eğitim yapmalarını bir görmeliydiniz; bir tarladadırlar: -Öne git, geriye git, dön şuraya, dön buraya. - Hiç değilse toprağı ekselerdi, ya da ülkelerinin yollarını yapsalardı bari! -Nerde, madam, kimseciklere yararı yok bu askerlerin! Sırf insan öldürmeyi öğrensinler diye zavallı halk onları beslemek zorunda! -Ben öğrenim görmemiş bir yaşlı kadını, ama sabahtan akşama kadar taban teperek güçten düştüklerini görüyorum da kendi kendime: ‘Bunca insan yararlı olmak için birçok şeyler bulurken kimilerinin de zararlı olmak için kendilerini yorup durmaları olacak şey mi!’ diyorum. Gerçekten de, ister Prusyalı, ister İngiliz, ister Polonyalı, ister Fransız olsunlar, insanları öldürmek iğrenç bir şey değil mi? -Size kötülük etmiş birinden öç almanız kötü bir şey, adamı hapse tıkmaları da bunu gösterir; ama yavrularımızı tüfeklerle av hayvanları gibi öldürmeleri iyi bir şey mi ki en çok öldürelere nişanlar veriyorlar? -Hayır, bunu hiçbir zaman anlamayacağım!”

Cornudet sesini yükseltti:

“Barışçı bir komşuya saldırıldığı zaman, savaş bir barbarlık, yurt savunulduğu zaman, kutsal bir görevdir.”

Yaşlı kadın başını önüne eğdi,

“Evet, yurt savunulunca, o başka,” dedi. “Ama bunu zevk için yapan kralları öldürmek daha iyi olmaz mıydı?”

Cornudet’nin gözleri parladı,

“Bravo, yurttaş!” dedi.

Bay Carre-Lamadon derin derin düşünüyordu. Ünlü komutanlara tapardı, ama bu köylü kadının sağduyusu bir sürü boş, bu yüzden de zararlı gücün, verimsiz tutulan o kadar enerjinin, tamamlanması yüzyıllar isteyen büyük endüstri alanında kullanıldığı zaman ülkeye sağlayacağı zenginliği düşündürüyordu ona.

Ama Loiseau yerinden ayrıldı, gitti, hancı ile alçak sesle konuştu. Şişman adam gülüyor, öksürüyor, tükürüyordu; komşusunun şakaları koca göbeğini neşeden hoplatıyordu, ilkbahar için, Prusyalıların gitmiş olacağı günler için, altı fiçî şarap satın aldı ondan.

Yorgunluktan bitmişlerdi, yemeklerini bitirir bitirmez yattılar. Bununla birlikte, her şeyi incelemiş olan Loiseau karısını yatırdı, sonra bazen kulağını, bazen de gözünü anahtar deliğine yapıştırdı, “koridor gizlemleri” adını verdiği şeyleri keşfedecekti.

Bir saat kadar sonra, bir hışırtı duydu, çabucak baktı, mavi kaşmirden, ak dantelalarla şeritlenmiş bir sabahlık içinde daha da şişman görünen Toparlak’ı gördü. Elinde bir mum tutuyor, koridorun ucundaki tuvalete gidiyordu. Yanda bir başka kapı aralandı, birkaç dakika sonra, Toparlak geri dönerken, Cornudet de arkasından geliyordu, askıları ortadaydı. Alçak sesle konuşuyorlardı, sonra durdular. Toparlak odasının kapısını var gücüyle savunur gibiydi. Loiseau, ne yazık ki, sözleri işitmiyordu, ama sonunda, seslerini yükselttikleri için, birkaç sözcük kavrayabildi. Cornudet coşkuyla ısrar ediyordu.

“Hay Allah, çok budalasımsınız,” diyordu, “bir yeriniz mi eksilir sanki?”

Toparlak öfkeli bir havadaydı.

“Hayır, dostum, böyle şeylerin yapılmadığı zamanlar da vardır sonra, burada böyle bir şey ayıp olur.”

Öbürü bu işi anlamıyordu kuşkusuz, nedenini sordu. Toparlak öfkelenmişti o zaman, daha da yükseltti sesini:

“Neden mi? Neden olduğunu anlamıyor musunuz? Handa, belki de yandaki odada Prusyalılar varken?”

Cornudet sustu. Düşman yanında kendini okşatırmayan orospunun yurtseverce utanç duygusu yüreğinde sönüp giden onurunu uyandırmış olmalıydı, onu öpmekle yetindi, sessiz adımlarla kendi kapısına gitti.

Loiseau iyice ateşlenmişti, anahtar deliğinden ayrıldı, odasında bir kez zıpladı, takkesini giydi, altında eşinin koca gövdesi bulunan yorganı kaldırdı, bir öpüşle uyandırdı onu, “Beni seviyor musun, canım?” diye fısıldadı.

Bütün han sessizliğe gömüldü o zaman. Ama az sonra bir yerlerde, çatı katı olabileceği gibi mahzen de olabilecek belirsiz bir yönde, güçlü, tekdüze, düzenli bir horultu, baskı altında bir buhar kazanının gürültüsü gibi boğuk, uzayıp giden bir gürültü yükseldi. Bay Follenvie uyuyordu.

Ertesi gün, saat sekizde yola çıkmaya karar verdikleri için herkes mutfığa geldi; ama muşambası kardan bir çatıyla örtülmüş olan araba, avlunun ortasında yapayalnız duruyordu, ne atlar vardı, ne arabacı. Ahırlarda, samanlıklarda, arabalıklarda boşu boşuna arayıp durdular. Bunun üzerine bütün erkekler, bucağı araştırmaya karar verip dışarı çıktılar. Alana geldiler, dipte kilise, iki yanda da içlerinde Prusyalı askerler görülen basık evler vardı. İlk gördükleri patates ayıklıyordu. İkincisi, biraz ötede, berber dükkânını temizliyordu. Bir başkasının yüzünü gözlerine kadar sakal bürümüştü, ağlayan bir yumurcağı kucaklıyor, yatıştırmak için dizlerinde sallıyordu; erkekleri “savaş ordusunda” bulunan şişman köylü kadınlar, yumuşak başlı yenmişlere, elleri kollarıyla, yapılacak işleri belirtiyorlardı; odun kırmak, çorbanın suyunu koymak, kahveyi çekmek; hatta biri ev sahibesinin, kötürüm bir ninenin çamaşırını yıkıyordu.

Kont şaşırılmıştı, papaz evinden çıkan kilise hademesine sordu. Yaşlı kilise faresi de, “Oh! Bu insanlar kötü değil; söyledikleri Prusyalılardan değil bunlar. Onlar daha uzak bir yerden; nereden, bilmem orasını; ülkelerinde karılarını, çocuklarını bırakmışlar; savaştan zevk aldıkları yok! Burada olduğu gibi orada da erkeklerin ardından ağladıklarından kuşku duymuyorum; bu iş bizde olduğu gibi onlarda da zorlu bir yokluğa yol açacaktır. Bizim durumumuz o kadar berbat da sayılmaz şimdilik, öyle ya, bir kötülükleri yok, evlerindeymiş gibi çalışıyorlar. Görüyorsunuz ya, bayım, yoksul insanların birbirlerine yardım etmeleri gerek... Savaşı kodamanlar yapıyor,” diye yanıtladı.

Cornudet, yenenlerle yenilenler arasında kurulan bu anlaşmaya kızmıştı, hana kapanmayı daha uygun bularak ayrıldı. Loiseau gülünecek bir söz söyledi, “Yerlerini buldular,” dedi. Bay Carre-Lamadon ciddi bir söz etti, “Hatalarını düzeltiyorlar,” dedi. Ama arabacı bulunamıyordu. En sonunda köyün kahvesinde buldular, bir masada, subayın emir eriyle birlikte, kardeş kardeş oturuyorlardı. Kont,

“Arabayı sekizde koşmanız buyrulmamış mıydı?” diye sordu.

“Evet, öyle, ama ondan sonra başka bir buyruk çıktı.”

“Ne buyruğu?”

“Arabayı koşmama buyruğu.”

“Kim verdi bu buyruğu size?”

“Vallahi! Prusya komutanı.”

“Neden?”

“Orasını bilmem. Gidin, kendisine sorun. Arabayı koşmamı yasak ettiler, ben de koşmuyorum. Sorun bu.”

“Kendisi mi söyledi bunu size?”

“Hayır, efendim, buyruğu hancı bildirdi bana.”

“Ne zaman?”

“Dün akşam, ben yatmaya giderken.”

Üç adam, çok kaygılı bir durumda, geri döndüler.

Bay Follenvie çağrıldı, ama hizmetçi kadın, nefes darlığı yüzünden beyefendinin hiçbir zaman saat ondan önce kalkmadığını söyledi. Hatta yangın dışında, daha erken kaldırılmasını kesin olarak yasak etmişti.

Subayı görmek istediler, ama bu tümden olanaksızdı, iç işleri konusunda onunla konuşma yetkisi yalnızca Bay Follenvie’ye verilmişti. Bunun üzerine beklediler. Kadınlar gene odalarına çıkıp ufak tefek şeylerle uğraştılar.

Cornudet zorlu bir ateş yanan yüksek şöminenin önüne yerleşti. Kahveden küçük bir masa, bir şişe de bira getirtti, Cornudet’ye hizmet etmekle yurda da hizmet ediyormuşçasına, demokratlar arasında kendi gördüğü saygıya eşit bir saygı gören piposunu çıkardı. Hayranlık verici bir biçimde zifirlendirilmiş, dişleri kadar kara ama hoş kokulu, eğri, parlak, olağanüstü bir pipoydu bu, eline yaraşır, yüzünü bütünlerdi. Kımıldamadan duruyor, gözlerini bazen ocağın alevlerine, bazen de bardağını çelenklendiren köpüğe dikiyordu; içkisini yudumladıktan sonra, uzun, zayıf parmaklarını, memnun memnun, uzun, yağlı saçlarının arasından geçiriyor, bir yandan da köpüklerle saçaklanmış bıyıklarını yalıyordu.

Loiseau, bacaklarının uyuşukluğunu gidermek bahanesiyle, memleketteki perakendecilere şimdiden şarap satmaya gitti. Kontla fabrikatör politikadan söz etmeye başladılar. Fransa’nın geleceğini önceden görüyorlardı. Biri Orleanslılara, öbürü bilinmedik bir kurtarıcıya, hiçbir umut kalmadığı zaman ortaya çıkacak bir kahramana güveniyordu, bir du Guesclin, bir Jeanne d’Arc belki? Ya da bir başka Birinci Napolyon? Ah! imparatorluk prensi böylesine genç olmasaydı! Cornudet, onları dinlerken, yazgıların gizini bilen bir adam olarak gülümsüyordu. Piposu mutfağı güzel kokuyla dolduruyordu.

Saat onu vururken, Bay Follenvie göründü. Hemen sorguya çektiler; ama iki-üç kez, hem de hiç değiştirmeden, şu sözleri yinelemekten başka bir şey yapmadı: “Subay bana şöyle dedi: Bay Follenvie, yarın bu yolcuların arabalarının koşulmasını yasaklarsınız. Ben buyruk vermedikçe yola çıkmalarını istemiyorum. Anladınız mı? Bu kadar.”

Subayla görüşmek istediler o zaman. Kont ona kartını yolladı. Bay Carre-Lamadon da adını ve bütün unvanlarını yazdı bu kartın üzerine. Prusyalı, bu efendileri yemeğini yedikten sonra, yani saat ikiye doğru kabul edebileceğini bildirdi.

Hanımlar yeniden aşağıya indiler, kaygılıydılar, ama biraz yemek yediler gene de. Toparlık hasta gibiydi, son derece kaygılı, heyecanlı görünüyordu.

Kahvelerini bitiriyorlardı ki emir eri beyleri almaya geldi.

Loiseau da onlara katıldı; ama davranışlarına daha törensi bir hava vermek için Cornudet’nin de

gelmesini isteyip ısrar ettikleri zaman, Cornudet gururla yanıt verdi: Almanlarla hiçbir ilişkide bulunmamak istediğini bildirdi; gene oturdu şöminesinin önüne, bir şişe bira daha istedi.

Üç adam yukarı çıktılar, hanın en güzel odasına alındılar, subay bir koltuğa yayılmış, ayaklarını da şöminenin üzerine dayamış bir durumda kabul etti onları, uzun bir porselen çubuk tütürüyordu, hiç kuşkusuz zevksiz bir kenterin bırakılmış evinden kotarılmış, pırıl pırıl bir ropdöşambr içindeydi. Kalkmadı, gelenleri selamlamadı, yüzlerine bakmadı. Yenmiş askere özgü edepsizliğin kusursuz bir örneği idi. Neden sonra,

“Ne istiyorsunuz?” dedi.

Kont konuştu:

“Gitmek istiyoruz, efendim.”

“Olmaz.”

“Bu yasağın nedenini sorabilir miyim?” “İstemiyorum da ondan.”

“Efendim, size saygıyla belirtirim ki başkomutanınız Dieppe’e gitmek için izin verdi bize; sert davranışınızı hak eden bir şey yaptığımızı da sanmıyorum.”

“İstemiyorum... o kadar... çıkabilirsiniz.”

Üçü de eğilip dışarı çıktılar.

Öğle sonu sıkıntılı geçti. Alman’ın bu kaprisinden hiçbir şey anlamıyorlardı; en olmadık düşüncelerle karışıyordu kafaları. Herkes mutfakta duruyor, gerçeğe benzemez şeyler kurarak boyuna tartışılıyordu. Belki de rehin olarak tutmak istiyordu onları -ama ne amaçla?- yoksa yüklü bir para mı istiyorlardı onlardan? Bunu düşününce, telaştan, korkudan deliye döndüler. En çok dehşete düşenler en zengin olanlardı, canlarını kurtarmak için bu utanmaz askerlerin avucuna altın dolu çantalar boşaltmaya zorlandıklarını getiriyorlardı gözlerinin önüne. Akla yatkın yalanlar bulmak, zenginliklerini gizlemek, yoksul, çok yoksul görünmek için kafa patlatıp duruyorlardı. Loiseau saatinin kösteğini çıkarıp cebine sakladı. Çöken karanlık kaygıları artırdı. Lamba yandı, akşam yemeğine daha iki saat olduğu için Bayan Loiseau bir otuz bir partisi çevirme önerisinde bulundu. Sıkıntıyı dağıtırdı. Kabul edildi. Cornudet bile saygı gereği piposunu söndürüp oyuna katıldı.

Kont kâğıtları karıştırdı, dağıttı, Toparlak ilk elde otuz biri buldu; az sonra da oyunun çekiciliği akıllardan çıkmayan korkuyu yatıştırdı. Ama Cornudet, Loiseau çiftinin hile yapmak için anlaşmış olduğunu fark etti.

Sofraya oturulacağı sırada, Bay Follenvie gene görüldü; kısık sesiyle, “Prusya subayı, Bayan Elisabeth Rousset’ye düşüncesini değiştirip değiştirmediğini soruyor,” dedi.

Toparlak ayakta kaldı, sapsarı; sonra birdenbire kızardı, öyle bir öfkeye tutuldu ki konuşamaz oldu. En sonunda patlayıverdi: “O namussuz, o pis herife, o Prusyalı leşine söyleyin, hiçbir zaman değiştirmeyeceğim, anlıyor musunuz, hiçbir zaman, hiçbir zaman, hiçbir zaman.”

Şişman hancı çıktı. Toparlak’ın çevresinde toplanıldı o zaman, sorular soruldu, çağrılışının gizini açmaya yöneltildi. Önce karşı geldi, ama sonra öfkesine yenildi, “Ne mi istiyor?.. Ne mi istiyor? Benimle yatmak istiyor!” diye bağırdı. Hiç kimse sarsılmadı bu sözden, öfke öylesine ateşliydi. Cornudet, bardağını şiddetle masaya koyarken kırdı. Bu alçak asker parçasına karşı bir tiksinti uğultusu yükseldi, bir öfke soluğu dolaştı, ondan istenen özverinin bir bölümü de kendilerinden istenmişçesine direnmekte birleşivermişlerdi. Kont, tiksintiyle, bu adamların, eski barbarlar gibi davrandıklarını söyledi. Herkesten çok kadınlar, Toparlak’a güçlü ve okşayıcı bir acıma gösterdiler.

Yalnız yemeklerde görünen rahibeler başlarını önlerine eğmişler, hiçbir şey söylemiyorlardı.

Ama ilk öfke yatıştıktan sonra yemeklerini yediler; az konuştular; düşünüyorlardı.

Hanımlar erkenden odalarına çekildi; erkekler bir yandan sigara tütürürken, bir yandan da bir ekarte partisi çevirdiler, Bay Follenvie de çağrıldı oyuna, subayın direncini kırmak için tutulacak yolu öğrenmek amacıyla onu ustalıkla sorguya çekmek niyetindeydiler. Ama o yalnız kâğıtlarını düşünüyor, hiçbir şey dinlemiyor, hiçbir yanıt vermiyordu, “Oyuna, beyler oyuna,” diye yineliyordu durmadan. Dikkati o kadar gerilmişti ki tükürmeyi unutuyor, bu yüzden de org sesleri gibi sesler çıkarıyordu göğsünden. Islık çalan ciğerleri nefes darlığının tüm perdelerini yansıtıyordu, kaim derin notalardan ötmeye çalışan körpe horozların tiz, kısık seslerine varıncaya dek bütün perdeleri.

Uykudan devrilen karısı kendisini çağırmaya geldiği zaman, yukarı çıkmaya bile yanaşmadı. Karısı yalnız gitti bunun üzerine, çünkü erkenciydi, her zaman güneşle birlikte kalkardı. “Yumurtamı ateşin önüne koyarsın,” diye seslendi, sonra gene oyuna daldı. Ağzından hiçbir şey alamayacaklarını iyice anlayarak gitme zamanı olduğunu söylediler, herkes yatmaya gitti.

Ertesi gün, belirsiz bir umut, daha büyük bir gitme isteği, bu korkunç, bu küçücük handa bir gün daha geçirmenin dehşeti vardı içlerinde, oldukça erken kalktılar.

Yazık ki atlar gene ahırdaydı, arabacı görünmüyordu. Başıboşluktan arabanın çevresinde dolaşmaya gittiler.

Öğle yemeği hüzünlü geçti; Toparlak’a karşı bir soğukluk başlamıştı, çünkü gece akıl getirirdi, yargıları biraz değiştirmişti. Yol arkadaşları uyandığı zaman onlara güzel bir sürpriz hazırlamak amacıyla gizlice Prusyalı subayla buluşmadığı için kızıyorlardı şimdi bu fahişeye. Bundan basit ne vardı? Kim anlardı ki sonra? Sıkıntılarına bakıp acıdığını söylettirirdi subaya, görünüşü kurtarırdı. Onun için öylesine önemsiz bir şeydi ki bu!

Ama daha hiç kimse bu düşüncelerini açıklamıyordu.

Öğleden sonra, ölümüne canları sıkılıyordu, kont, köyün dolaylarında bir gezinti yapma önerisinde bulundu. Hepsi de dikkatle sarınıp sarmalandı, küçük topluluk yola çıktı, ateşin başında kalmayı daha uygun bulan Cornudet ile günlerini kilisede ya da papazın yanında geçiren iki rahibe gelmedi yalnız.

Soğuk günden güne şiddetleniyor, burunları, kulakları insafsızca ısıırıyordu; ayaklar öylesine sızlıyordu ki her adım bir acı oluyordu; ova da çok korkunç bir kasvet içinde göründü gözlerine, sonsuz bir aklık altındaydı, hemen geri döndüler hep birden, ruhlar donmuş, yürekler daralmıştı.

Dört kadın önden gidiyor, üç adam da biraz arkadan geliyordu.

Loiseau, birdenbire, bu “şırfıntının” kendilerini böyle bir yerde daha ne kadar zaman bırakacağını sordu. Kont, her zaman nazik olmasını bilirdi, bir kadından böylesine zor bir özveri istenemeyeceğini, ilk adımı onun atması gerektiğini söyledi. Bay Carre-Lamadon sözü edildiği gibi, Fransızların Dieppe’ ten bir saldırı dönüşü yapmaları durumunda, karşılaşmanın ancak Tötes’ ta olabileceğini söyledi. Bu düşünce öbür ikisini kaygılandırdı. “Yürüyerek kaçsak,” dedi Loiseau. Kont omuz silkti, “Akımız alıyor mu? Bu karda? Karılarımızla? Sonra hemen ardımızdan gelirler, on dakikada yakalanıp tutsak düşeriz, yakamız bu askerlerin elinde olur,” dedi. Doğru söylüyordu; sustular.

Birdenbire, sokağın başında, subay göründü. Ufku kaplayan karların üzerinde, uzun, üniformalı, eşekarısı boynunu göstererek, güzelce cilalanmış çizmelerini lekelememeye çalışan askerlere özgü yürüyüşle, dizlerini ayıra ayıra yürüyordu.

Hanımların yanından geçerken eğildi, erkeklere küçümsercesine baktı, Loiseau şapkasını çıkarmak

için bir devini taslağı yaptıysa da hiçbirini şapkasını çıkarmadı, bu onuru gösterebildiler.

Toparlak kulaklarına kadar kızarmıştı; üç evli kadın da bu askerle, öylesine çapkınca davrandığı fahişenin yanında karşılaştıkları için büyük bir alçalış duydular.

Subaydan, davranışlarından söz edildi. Bay Carre-Lamadon birçok subay tanımıştı, uzmanca yargıya varıyordu, bu adamı hiç de fena bulmuyordu; hatta onun Fransız olmayışına üzülüyordu, öyle ya, çok hoş bir süvari olurdu o zaman, bütün kadınlar onun için çıldırırdı.

Hana döndükten sonra, ne yapacaklarını bilemediler. Önemsiz şeyler için bile acı sözler söylendi. Akşam yemeği sessizdi, kısa sürdü, zaman öldürmek için uyumak umuduyla yatmaya çıktı herkes.

Ertesi gün, yorgun yüzler, kızgın yüreklerle indiler. Kadınlar Toparlak'la pek konuşmuyordu.

Çan çaldı. Bir vaftiz içindi bu. Şişman fahişenin Yvetot köylüleri yanında büyütülen bir çocuğu vardı. Yılda bir kez bile görmezdi onu, hiç de düşünmezdi; ama bir çocuğun vaftiz edileceğini düşününce, kendi çocuğuna karşı birdenbire şiddetli bir sevgi uyandı içinde, törende kesinlikle bulunmak istedi.

Herkes birbirine baktı o gider gitmez, sonra iskemleler yaklaştırıldı, bir karar vermek gerektiğini seziyorlardı. Loiseau'ya bir esin geldi: Subaya, Toparlak'ı alıkoyup kendilerini bırakmasını önermek düşüncesindeydi.

Bay Follenvie araya girdi gene, ama hemen geri indi. İnsan yaratılışının ne olduğunu bilen Alman, onu kapı dışarı etmişti. İsteği yerine getirilmedikçe, herkesi alıkoyacağını söylüyordu.

O zaman Bayan Loiseau'nun ayaktakımı yaratılışı patlayıverdi:

“Burada yaşlanıp ölecek değiliz ya. Değil mi ki bu sürtüğün mesleği bu, bunu bir erkekle yapıp da başka biriyle yapmamaya hakkı yok bence. Sorarım size, Rouen'da her önüne gelenle düşüp kalktı, arabacılarla bile! Evet, madam, valinin arabacısıyla! İyi biliyorum bunu, adam şarabını bizden alır. Ama bugün, bizi güç durumdan kurtarmak söz konusu olunca, numara yapıyor haspa!.. Bence çok iyi davranıyor bu subay. Belki de uzun zamandır yoksun kalmıştır, sonra biz üçümüz varız, bizi ona yeğleyeceği kuşku götürmez. Ama bunu yapmıyor, herkesin kadınıyla yetiniyor. Evli kadınlara saygı gösteriyor adam. Düşünün bir kez, her şey elinde. ‘İstiyorum,’ deyivermesi yeterdi, askerlerini yollayıp zorla alabilirdi bizi yanma.”

İki kadın hafiften titredi. Güzel Bayan Carre-Lamadon'un gözleri parlıyordu, subay kendisini şimdiden, zorla yanma almışçasına solmuştu benzi.

Az ötede tartışan erkekler birbirlerine yaklaştılar. Loiseau küplere biniyor, bu “aşağılığı” elleri ayakları bağlı olarak düşmana vermek istiyordu. Ama kont üç elçi kuşağından gelmişti, yüzünde bir diplomat havası vardı, kurnazlık yanlısıydı. “Onu razı etmek gerek,” dedi.

Tasarılara başladılar o zaman.

Kadınlar iyice yaklaştılar birbirlerine, sesler alçaltıldı, tartışma genelleşti, herkes kendi düşüncesini söyledi. Çok da düzgün konuşuyorlardı. Hele hanımlar, söylenmesi en güç şeyleri söylemek için bile çok ince deyimler, sevimli sözler buluyorlardı. Bir yabancı hiçbir şey anlamazdı konuşmalarından, öylesine önlemlerle konuşuyorlardı. Ama her seçkin çevre kadınının üzerine bir zırh gibi geçirdiği incecik utanç kaplaması yüzeyi örtmekten öteye geçmediğinden, bu açık saçık serüvene kendilerini kapıp koyuveriyor, aslında eğleniyorlardı, kendi çevrelerinde olduklarını duyuyor, başka birinin yemeğini hazırlayan obur bir aşçı şehvetiyle aşkı kurcalıyorlardı.

Neşe kendiliğinden geliyordu, öylesine garip buluyorlardı öyküyü. Kont biraz tehlikelice deyimler

buldu, ama öyle iyi söyledi ki, dinleyenler gülümsediler. Loiseau daha sarsıcı, daha senli benli sözler söyledi ya kimsecikler kırılmadı; karısının birdenbire ortaya attığı düşünce, tüm kafaları egemenliği altında tutuyordu: “Değil mi ki bu karının mesleği bu, ne diye biriyle yapsın da bir başkasıyla yapmak istemesin?” Kibar Bayan Carre-Lamadon, “Ben onun yerinde olsam, başkalarını geri çevirsem bile bunu geri çevirmezdim,” diye düşünür gibiydi.

Kuşatma uzun uzun hazırlandı, kale kuşatılır gibi. Herkes oynayacağı rolü, dayanacağı kanıtları, yapacağı manevraları açıkladı. Bu canlı kaleyi zorlayıp kapılarını düşmana açmasını sağlamak için saldırı planları, başvurulacak kurnazlıklar, şaşırtmacılar kararlaştırıldı.

Bu arada Cornudet kenarda kalıyordu, tümüyle yabancıydı bu işe.

Kafalar öyle derin bir dikkatle gerilmişti ki, Toparlak’ın girdiğini duyan bile olmadı. Ama kont hafiften, “Şıssst!” dedi, bütün gözler çevrildi. Oradaydı, birdenbire sustular, önce bir şaşkınlık onunla konuşmalarına engel oldu. Salon aldatmacalarında ötekilerden daha çevik olan kontes, “Vaftiz eğlenceli geçti mi?” diye sordu.

Şişman fahişe hâlâ coşku içindeydi, her şeyi anlattı, yüzleri, duruşları, hatta kilisenin görünüşünü. “Bazı bazı dua etmek öylesine iyi ki,” diye ekledi.

Hanımlar öğle yemeğine kadar ona iyi davranmakla yetindiler, güvenini artırmak, öğütlerine kolayca boyun eğmesini sağlamak istiyorlardı.

Sofraya oturur oturmaz yaklaşımlara başladılar. Önce bağlılık üzerinde, belirsiz şeyler konuştular. Eski örneklerden söz edildi: Judith ile Holopherne, sonra, hiçbir neden yokken, Lucretius ile Sextus, bütün düşman generallerini yatağına alan, onları birer tutsak durumuna düşüren Kleopatra. Sonra bu bilgisiz milyonerlerin kafasında doğan düşsel bir öykü başladı, Romalı kadınlar Capoue’ya Anibal’i, teğmenlerini, alay alay ücretli askerlerini kollarında uyutmaya gidiyorlardı. Fatihleri durdurmuş, bedenlerini bir savaş alanı, bir egemenlik aracı, bir silah yapmış, kahramanca okşayışlarıyla nefret edilen, çirkin kişileri yenmiş, öç için, vatan için namuslarını ayaklar altına almış tüm kadınların sözü edildi.

Hatta üstü kapalı sözlerle, büyük bir ailenin kızı olan şu İngiliz kadınının, sonradan Bonaparte’a geçirtmek için kendisine korkunç, bulaşıcı bir hastalık aşılattırışından, Bonaparte’ın bundan bir tür mucizeyle, buluşma saatinde gelen bir zayıflık nedeniyle kurtuluşundan söz ettiler.

Uygun, ölçülü bir biçimde anlatılmıştı bütün bunlar, bazı bazı çabayı kıskırtmak için, istenerek yapılmış bir coşkunluk doğuyordu.

Konuşmaların sonunda, kadının biricik rolünün, şu dünyada kendini durmadan harcamaktan, bu asker bozuntularının keyiflerine boyun eğmekten başka bir şey olmadığına inanılabilirdi.

Rahibeler hiçbir şey işitmez gibiydi, derin düşüncelere dalmışlardı, Toparlak da bir şeycikler söylemiyordu.

Bütün öğleden sonra, düşünceleriyle baş başa bıraktılar onu. Ama o zamana kadar yaptıkları gibi ona “madam” diyecekleri yerde, yalnızca “matmazel” diyorlardı, nedenini bilmiyordu hiç kimse, gözlerinde kazandığı değeri bir derece düşürmek, utanç verici durumunu duyurmak istiyorlardı sanki.

Çorbaların geldiği sırada, Bay Follenvie göründü gene, çünkü tümcesini yineledi: “Prusya subayı, madam Elisabeth Rousset’ye düşüncesini değiştirip değiştirmediğini soruyor.”

Toparlak soğuk soğuk, “Hayır, bayım,” diye yanıtladı.

Ama akşam yemeğinde birlik zayıfladı. Loiseau üç sakar söz etti. Herkes yeni örnekler bulmak için

çırpmıyor, bulamıyordu, sonra kontes, belki hiç kötü düşüncesi olmadan, dine saygı sunma gereksinimiyle, ermişlerin yaşamlarındaki büyük olayları sordu yaşlı rahibeye. Bunların birçoğu, günümüzde cinayet sayılacak şeyler yapmışlardı; ama kilise, Tanrı'nın utkusu ya da benzerlerimizin iyiliği için olduğu zaman, bu büyük cinayetleri kolayca bağışlardı. Güçlü bir kanıttı bu, kontes de fırsatı kaçırmadı. O zaman, şu sessiz anlaşmaların, kilise urbası giyenlerin herkesi geride bıraktığı şu üstü örtülü hatır severliklerin biriyle ya da yalnızca mutlu bir akılsızlığın, desteklenebilir patavatsızlığın etkisiyle, yaşlı rahibe, elbirliğine zorlu bir destek sağladı. Onu çekingen sanıyorlardı, atılgan, ağzı kalabalık, ateşli göründü. Bilinç sorularıyla kafası karışmışa benzemiyordu; öğretisi bir demir çubuk gibiydi; inançta hiç duralaması yoktu, bilincinde kuşkudan iz bile yoktu. İbrahim'in verdiği kurbanı çok basit buluyordu, öyle ya, kendisi de, yukarıdan bir buyruk alırsa, anasını, babasını hemen öldürürdü; ona göre, niyet iyi olduktan sonra, Tanrı'nın hoşuna gitmeyecek hiçbir şey yoktu, kontes de dinin yetkesini beklenmedik suç ortaklığının hizmetine soktu, şu ahlak kuralının, "Gidilen yolun doğruluğu amaçtan belli olur," sözünün, dinsel bir yorumunu yaptırttı ona.

Soruyordu:

"Demek siz, çok temiz olduktan sonra, Tanrı'nın her yolu kabul ettiğini, suçu bağışladığını düşünüyorsunuz, efendim?"

"Kuşku mu var, madam? Gerçekte kötü olan bir davranış kendisini esinleyen düşünce nedeniyle kimi zaman yüce bir davranış olabilir."

Böylece sürdürerek Tanrı'nın buyruklarını çözümlüyor, kararlarını önceden görüyor, onu gerçekte kendisini hiç ilgilendirmeyen şeylerle ilgilendirtiyordu.

Bütün bunlar üstü kapalı, becerikli, saygılı sözlerdi. Ama kutsal kızın her sözü yüksek yosmanın öfkeli direncinde gedikler açmaktaydı. Sonra konuşma konudan uzaklaşır gibi oldu, tespihleri sarkan kadın kendi tarikatının kumrularından, başrahibesinden, kendinden, sevimli komşusu sevgili rahibe Saint-Nicephore'dan söz etti. Çiçeğe tutulmuş yüzlerce askere bakmak için Havre'dan istenmişlerdi. Onları, bu zavallıları, hastalıklarının ayrıntılarını anlattı. Prusyalının keyfi böyle istedi diye kendileri burada beklerken, belki de kurtarabilecekleri birçok Fransız'ın öleceğini söyledi. Askerlere bakmak uzmanlığıydı onun; Kırım'da, İtalya'da, Avusturya'da bulunmuştu; seferlerini anlatırken, karargâhları izlemek, savaşların anaforu içinde yaralıları toplamak, disiplinsiz askerlere bir sözcükle komutanlardan da iyi egemen olmak için yaratılmışa benzeyen şu davullu düdüklü rahibelerden biri olarak göründü birdenbire; bozulmuş, sayısız çukurlarla oyulmuş yüzü, savaşın yıkıp kırmalarının bir resmi gibiydi.

Ondan sonra hiç kimse bir şey söylemedi, etki öylesine olağanüstü görünüyordu.

Yemek biter bitmez odalarına çıktılar, ancak ertesi gün, oldukça geç indiler.

Öğle yemeği sakin geçti. Dün akşam atılan tohumun çimlenip meyve vermesine zaman bırakılıyordu.

Kontes öğleden sonra bir gezintiye çıkmayı önerdi; o zaman kont, kararlaştırılmış olduğu gibi, Toparlak'ın koluna girdi, ötekilerin gerisinde kaldılar.

Ağırbaşlı adamların orospularla konuşurken kullandığı şu içten, babacan, biraz küçümser tavırla konuştu onunla, "sevgili çocuğum" dedi, toplumsal konumunun tartışma götürmez yüksekliklerinden, ona doğru eğildi. Hemen sonra sorunun can alıcı noktasına geldi.

"Demek yaşamınızda sık sık gösterdiğiniz bir gönül almaya razı olsanız, kendinizi de, bizi de, Prusya birliklerinin bir başarısızlığından doğabilecek bütün zulümlere hazır bir durumda, burada

bırakmayı daha uygun buluyorsunuz?” dedi.

Toparlak hiçbir yanıt vermedi.

Tatlılık, mantık, duygu yoluyla avucuna aldı kadını. Gerektiği zaman hovarda göründü, “kont hazretleri” olarak kalmasını bildi, pohpohlayıcı, sevimliydi. Kendilerine yapacağı hizmeti göklere çıkardı, minnetlerinden söz etti, sonra birden neşeli bir biçimde “sen” demeye başladı: “Sonra, biliyor musun, cicim, ülkesinde pek bulamayacağı güzel bir kızın tadına bakmış olmakla övünebilir.”

Toparlak hiç yanıt vermeden topluluğa katıldı.

Döner dönmez odasına çıktı, bir daha da görünmedi. Kaygı son sınırına ulaşmıştı. Ne yapacaktı? Direnirse başları dertte demektir!

Akşam yemeğinin zamanı geldi; onu boşuna beklediler. Bay Follenvie geldi. Bayan Rousset'nin kendisini iyi bulmadığını, sofraya oturabileceklerini söyledi. Herkes kulak kabarttı. Kont, hancıya yaklaştı, “Tamam mı?” dedi alçak sesle. “Evet.” Nezaket gereği, arkadaşlarına hiçbir şey söylemedi, başıyla hafif bir işaret yapmakla yetindi. Rahat bir soluk aldı herkes, yüzlerde bir sevinç belirdi. Loiseau, “Yaşasın!” diye bağırdı. “Şampanya bulunursa, parası benden!” Sonra patron dört şişeye döndüğü zaman, Bayan Loiseau zorlu bir sıkıntı duydu. Herkes taşkın, herkes gürültücü oluverdi birdenbire, yürekler neşeye doldu. Kont, Bayan Carre-Lamadon'un çok hoş bir kadın olduğunu fark eder gibi oldu, fabrikatör kontese övgüler yağdırdı. Konuşma canlı, neşeliydi, anıştırmalarla doluydu.

Birdenbire Loiseau kollarını kaldırdı, yüzünde bir sıkıntı vardı, “Susun!” diye bağırdı. Herkes sustu, şaşırmışlardı, dehşet içindeydiler. Loiseau iki eliyle “Şıssst!” yaptı, kulak kabarttı, gözlerini tavana dikti, yeniden dinledi, sonra doğal sesiyle, “Hiç merak etmeyin, her şey yolunda,” dedi.

Anlayıp anlamamakta kararsızdılar, ama hemen sonra yüzlerde bir gülümseme belirdi.

Çeyrek saat sonra, aynı maskaralığa yeniden başladı, gece de sık sık yineledi; üst katta birine seslenir gibi yapıyor, ona satıcı kafasından çıkmış, çift anlamlı öğütler veriyordu. Bazı bazı kederli bir tavır takmıyor, “Zavallı kız,” diye içini çekiyor, ya da dişlerinin arasından, öfkeli bir sesle, “Hadi, Prusya kopuğu, işin iş!” diyordu. Bazen de bu işin hiç düşünülmediği bir sırada, titrek bir sesle, birçok kez, “Yeter! Yeter!” diyor, sonra da kendi kendine konuşur gibi, “Dünya gözüyle bir daha görebilsek bari, canını çıkarmasın da bu alçak herif!” diye ekliyordu.

Bu şakalar çok düzeysiz ve çok zevksiz şeylerdi, ama herkesi eğlendiriyor, kimseyi de sıkımlıyorlardı, çünkü öfke, gücenme de her şey gibi ortamlara bağlıydı, çevrelerinde yavaş yavaş yaratılmış olan hava ise senli benli düşüncelerle doluydu.

Tatlılar yenilirken, kadınlar bile ince, saygılı anıştırmalar yaptılar. Bakışlar ışıldıyordu; çok içmişlerdi. Çizgiyi aştığı zamanlarda bile ciddi görünmeyi sürdüren kont, kutupta kışlamanın sonu ile güneğe doğru yol açıldığını gören kazazedelerin sevinci üzerinde çok hoş bir karşılaştırma yaptı.

Loiseau coşmuştu, şampanya kadehini havaya kaldırdı:

“Kurtuluşumuzun şerefine içiyorum!” Herkes ayağa kalktı; onu alkışlıyorlardı. Rahibeler bile, hanımlar azıcık destekleyince, bu hiç tatmadıkları köpüklü şarabı dudaklarına götürmeye razı oldular. Limonlu gazoza benzediğini, ama daha nefis olduğunu söylediler.

Loiseau durumu özetledi:

“Ne yazık ki bir piyanomuz yok, bir kadril çalabilirdik.”

Cornudet tek sözcük söylememiş, tek bir edimde bulunmamıştı; çok ciddi düşüncelere dalmış gibiydi, bazı bazı, öfkeli bir deviniyle, koca sakalını tutup çekiyordu, daha da uzatmak istiyordu

sanki. En sonunda, gece yarısına doğru ayrılacakları sırada, Loiseau sendeleye sendeleye yanma gitti, göbeğine bir şaplak indirdi birdenbire, “Ne o, yurttaş, bu akşam hiç de keyifli değilsiniz; bir şeycikler söylemiyorsunuz,” dedi. Cornudet birdenbire başını kaldırdı, parlak, korkunç bir bakışla bütün kalabalığı gözden geçirdi, “Bir alçaklık yaptınız hepiniz de!” dedi. Kalktı, kapıya gitti, “Alçaklık!” dedi bir kez daha, sonra kayboldu.

Önce bir soğukluk oldu bu yüzden. Loiseau şaşırıp kalmış, budalaca duruyordu; ama gene topladı kendini, sonra birden iki büklüm oluverdi, “Onlar daha pek toy, dostum, onlar daha pek toy!” dedi. Bu sözlerden bir şey anlamadıkları için “koridor gizlemlerini” anlattı. Yeniden müthiş bir neşe başladı o zaman. Hanımlar çılgıncasına eğleniyorlardı. Kontla Bay Carre-Lamadon’un gülmekten gözleri yaşarmıştı. İnanamıyorlardı.

“Nasıl! Emin misiniz? Demek...”

“Gördüm diyorum ya size.”

“O da tersledi...”

“Yandaki odada Prusyalı var diye.”

“Olamaz!”

“Yemin ederim.”

Kont gülmekten boğuluyordu. Fabrikatör iki eliyle göbeğini sıkıyordu. Loiseau sürdürüyordu: “Anlıyorsunuz ya, bu akşam onu garip bulmuyor, hiç de garip bulmuyor.”

Sonra ayrıldılar. Ama ısırgan yaratılışlı Bayan Loiseau, yatacakları sırada kocasına Bay Carre-Lamadon’un cadaloz karısının bütün gece isteksizce güldüğünü söyledi: “Bilirsin, uniformaya tutkun kadınlar için herif Fransız olmuş, Prusyalı olmuş, hiç fark etmez. Hay Allahım, güler misin, ağlar mısın?” Bütün gece koridorun karanlığı içinde, titreyişler gibi bir şeyler, hafif gürültüler, soluklar gibi, duyulur duyulmaz, çıplak ayak sesleri, fark edilmez çıtırtılar koştu. Çok da geç uyudular kuşkusuz, çünkü uzun zaman kapılar altından ışık çizgileri kaydı.

Ertesi gün, bir kış güneşi, karı göz kamaştırıcı bir duruma sokuyordu. En sonunda koşulan araba kapının önünde bekliyordu, kabarık tüyleri, içinde gerdanlarını çıkarmış ak güvercinler vardı, altı atın ayakları arasında ciddi ciddi dolaşıyor, dağıttıkları dumanlı fişkıllar arasında, ortaları kara noktalı pembe gözleriyle kısmetlerini arıyorlardı.

Arabacı koyun postuna bürünüp yerine oturmuş, piposunu yakıyordu, keyifli yolcular yemek için azıklar paketliyorlardı.

Yalnız Toparlak’ı bekliyorlardı artık. O da göründü.

Biraz heyecanlı, utangaç gibiydi; çekine çekine yol arkadaşlarına doğru ilerledi, hep birden aynı şeyi yaparak onu görmemişçesine başlarını çevirdiler. Kont kurumla karısının koluna girdi, kirlili bir dokunuştan kaçındı.

Şişman fahişe durdu, şaşkındı; sonra bütün cesaretini topladı, alçakgönüllülükle, “Günaydın, madam,” diyerek fabrikatörün karısına yaklaştı. Öteki başıyla hafif bir selam vermekle yetindi, erdeminin yaralandığını gösteren bir bakış ekledi selamına. Hepsi de çok işi varmış gibi görünüyordu, eteklerinde bulaşıcı bir hastalık varmış gibi uzak duruyorlardı ondan. Sonra arabaya atıldılar, o en arkadan, yalnız geldi, sessizce eski yerine geçti.

Onu görmüyor, tanımıyor gibiydiler; ama Bayan Loiseau, uzaktan öfkeyle yüzüne baktı, alçak sesle kocasına, “Bereket versin ki yanında değilim,” dedi.

Ağır araba yürüdü, yolculuk yeniden başladı.

Önce hiç konuşulmadı. Toparлак gözlerini kal-dırmaya cesaret edemiyordu. Bütün komşularına karşı bir kızgınlık, boyun eğdiği için bir alçalmışlık İçten pazarlılıkla kollarına attıkları bu Prusyalının öpüşleriyle bir kirlenmişlik duyuyordu.

Ama kontes, Bayan Carre-Lamadon'a döndü, hemen bozdu bu çekilmez sessizliği.

“Bayan d'Etrelles'i tanırırsınız herhalde?”

“Evet, dostumdur.”

“Ne hoş kadın!”

“Olağanüstüdür! Seçkin yaratılışlıdır, hem de çok bilgilidir, parmaklarının ucuna kadar sanatçıdır; çok güzel şarkı söyler, kusursuz resim yapar.”

Fabrikatör, kontla konuşuyordu, camların şangırtısı arasında, bazı bazı bir sözcük seçiliyordu: “Kupon - vade - prim - taksit.”

Loiseau, beş yıl boyunca hanın kirli masalarına sürtüne sürtüne yağlanmış iskambil takımını aşır, inişti, karısıyla bezik oynamaya başladı.

Rahibeler kuşaklarından sarkan uzun tespihlerini ellerine aldılar, birlikte istavroz çıkardılar, sonra birden dudakları coşkuyla kımıldamaya başladı, gittikçe hızlandı dudaklarının kımıltısı, belirsiz mırıltıları çabuklaştı. Zaman zaman bir madalyonu öpüyor, yeniden istavroz çıkarıyor, sonra hızlı, sürekli mırıldanışlarına yeniden başlıyorlardı.

Cornudet düşünüyordu, kımıltısızdı.

Üç saatlik bir yolculuktan sonra, Loiseau kartlarını topladı,

“Acıktım,” dedi.

Karısı bağlanmış bir pakete uzandı o zaman, bir soğuk dana eti parçası çıkardı. İnce, sıkı dilimlere bölerek, güzelce kesti, ikisi birden yemeye başladılar.

“Biz de öyle yapsak,” dedi kontes. İsteği kabul edildi, ikisi için hazırlanan azıkları açtı. İçerdekinin tavşan eti olduğunu belirtmek için kapağında porselenden bir tavşan bulunan şu uzun kapaklardan birinde, nefis bir et yemeği vardı, ince kıyılmış başka etlerle karışık esmer av etinin üzerinde beyaz yağ damarları görünüyordu. Gravyer peyniri kalıbının yağlı yüzeyine içinde bulunduğu gazetenin “Küçük olaylar” yazısı çıkmıştı.

Rahibeler, sarmısak kokan bir domuz sucuğu halkası soydular, Cornudet ellerini paltosunun ceplerine daldırdı, birinden dört yumurta, öbüründen bir ekmek parçası çıkardı. Yumurtaların kabuğunu soydu, kabukları ayaklarının dibine, samanların içine attı, yumurtaları ısırmaya başladı, koca sakalının üzerine açık sarı parçalar düşüyor, sakallarına karışınca yıldızlara benziyordu.

Toparлак, yataktan kalkınca aceleden, şaşkınlıktan hiçbir şey düşünememişti; öfkesinden boğulacak gibiydi, sakın sakın karınlarını doyuran bu insanlara bakıyordu. Gümbürtülü bir öfkeyle büzüldü önce, bir küfür dalgası yükseldi dudaklarına, yaptıklarını haykırmak için ağzını açtı; ama konuşamıyordu, öylesine boğuluyordu öfkesinden.

Kimsecikler ona bakmıyor, kimsecikler onu düşünmüyordu. Önce kendisini kurban eden, sonra da pis, yararsız bir şey gibi kaldırıp atan bu namuslu alçakların horgörüsü içinde bunalmıştı. Tıka basa yedikleri güzel şeylerle dolu, koca sepetini düşündü o zaman, pelteden parlayan iki pilicini, etlerini, armutlarını, dört şişe şarabını düşündü; gerilmiş bir ipin kırılıvermesi gibi birdenbire geçiverdi

öfkesi, ağlamak üzere olduğunu duydu. Korkunç çabalar harcadı, kendini sıktı, hıçkırıklarını çocuklar gibi yuttu, ama gözyaşları yükseliyor, gözkapaklarında parlıyordu. Çok geçmeden iki iri gözyaşı damlası gözlerinden ayrılarak yanakları üzerinde ağır ağır kaydı. Daha hızlı damlalar geldi arkadan, bir kayadan sızan su damlaları gibi aktı, çıkık göğsünün üzerine düştü. Dimdik duruyordu, bakışları kımıltısız, yüzü katı ve solgundu, görmeyeceklerini umuyordu.

Ama kontes işin farkına vardı, işaretle kocasına gösterdi. Kocasını da, “Ne yapalım, suç bende mi?” dercesine omuz silkti. Bayan Loiseau sessiz bir utku gülüşüyle güldü, “Ayıbına ağlıyor,” diye mırıldandı.

Yumurtalarını sindiren Cornudet uzun bacaklarını karşıdaki kanepenin altına uzattı o zaman, geriye yaslandı, kollarını kavuşturdu, esaslı bir maskaralık bulmuş bir adam gibi gülümsedi, ıslıkla *Marseillaise*’i çalmaya başladı.

Tüm suratlar asıldı. Ulusal marş hiç mi hiç hoşuna gitmiyordu komşularının. Sinirlendiler, kızdılar, laterna sesi duymuş köpekler gibi ulumaya hazır bir duruma geldiler. Cornudet durumun farkına vardı, durmak bilmedi bir daha. Hatta bazen sözleri de mırıldanıyordu:

Vatan aşkı, kutsal vatan aşkı,

Yönet öç isteyen kollarımızı,

Özgürlük, özgürlük, güzel özgürlük

Koruyucularınla birlikte savaş!

Kar daha sert olduğu için daha hızlı gidiyorlardı; Cornudet, ta Dieppe’ye kadar, sarsıntılar arasında, yolculuğun donuk saatlerinde, sonra çöken gecede, arabanın derin karanlığında, yabancı bir inatla, öç isteyen, tekdüze şarkısını sürdürdü, yorgun, öfkeli, kafaları bir başından bir başına marşı izlemek, her ölçünün sözlerini anımsamak zorunda bıraktı.

Toparlık hep ağlıyordu; bazı bazı, karanlıklar içinde, iki dörtlük arasından tutamadığı bir hıçkırık geçiyordu.

1880

1

“Loiseau vole” Fransızca’da “kuş çalar” anlamına da gelir, oiseau kelimesi kuş demektir, voler fiilinin ise hem çalmak hem de uçmak anlamı vardır. (Ç.N.)

2

Bir bira çeşidi. (Y.N.)

ANALAR

İki kulübe yan yana, küçük bir kaplıca kentinin yakınında, bir tepenin eteğindeydi. İki köylü, çocuklarını büyütebilmek için verimsiz toprakta çok sıkı çalışırlardı. Her evde dört çocuk vardı. İki komşu kapının önünde, bütün bu yumurcak sürüsü sabahtan akşama kadar kaynaşırdı. İki büyük çocuk altı yaşında, iki küçük de şöyle böyle beşer aylıktı; her iki evde de evlenmeler, sonra da doğumlar, aşağı yukarı aynı zamanlara rastlamıştı.

İki ana döllerini sürünün içinde zor seçer, iki baba tümünden karıştırırdı. Sekiz ad kafalarının içinde dans eder, durmadan birbirine karışırdı; birini çağırmak gerekti miydi, adamlar sahicisini buluncaya kadar üç tanesini çağırırlardı çoğu zaman.

Rolleport kaplıcasından gelirken, ilk evde Tuvachelar otururdu, üç kızları vardı, bir oğlanları; öteki virane ise, bir kızları, üç oğlanları olan Vallinleri barındırırdı.

Çocuklar çorbayla, patatesle, açık havayla güçlük içinde yaşarlardı. Sabah saat yedide, sonra öğleyin, sonra akşam saat altıda, analar çocuklarını kaz çobanları gibi toplar, yemlerini verirlerdi. Çocuklar, yaş sırasına göre, elli yıldır kullanıla kullanıla cilalanmış bir tahta masanın önüne otururdu. Sonuncu çocuğun ağzı ancak masa düzeyine gelirdi. Önlerine, içinde patatesler, ekmek ufakları, yarım lahana, üç soğandan yapılmış, çorbamsı bir yemek bulunan çukur tabaklar konulur, tıka basa doyuncaya kadar yerlerdi. Ana küçüğünü kendi eliyle yemlerdi. Pazar günleri sebze çorbasında birazcık et bulunması herkes için bayram olurdu; baba, “Her gün böyle yemek yemeliydik ki,” diye yineliye yineliye yemeğini geciktirirdi o gün.

Bir ağustos günü, ikindiüzeri birdenbire hafif bir araba durdu iki kulübenin önünde, arabayı kendi eliyle kullanan bir genç kadın, yanında oturan beye,

“Ah, şu çocuk kümesine bak, Henri!” dedi. “Tozlar içinde kaynaşmaları ne kadar hoş!”

Adam yanıt vermedi, kendisi için bir keder, nerdeyse bir serzeniş olan bu hayranlıklara alışkındı.

Genç kadın gene konuştu:

“Öpeyim biraz şunları! Ah, şu çocuklar, şu küçücük çocuklar gibi bir çocuğum olmasını ne kadar isterdim!”

Arabadan atlayarak çocuklara koştu, sonunculardan birini, Tuvachelarını tuttu, kollarının arasında kaldırıp kirli yanaklarından, toprakla pudralanmış, sarı, kıvrıkcık saçlarından, bu can sıkıcı okşayışlardan kurtulmak için sallayıp durduğu minicik ellerinden öptü.

Sonra arabasına bindi, hızla sürdü. Ama ertesi hafta gene geldi, kendisi de yere oturdu, oğlanı kollarına aldı, pastalarla doldurdu karnını, ötekilere şekerlemeler verdi; bir küçük kız gibi oynadı çocuklarla, kocası arabada sabırla bekliyordu.

Gene geldi, ana babalarla tanıştı, cepleri eğlencelik yiyeceklerle, kuruşlarla dolu, her gün geldi. Bayan Henri d’Hubieres’ di adı.

Bir sabah, kocası da kendisiyle birlikte indi arabadan; artık kendisini çok iyi tanıyan çocukların yanında durmadan, köylülerin evine girdi.

Oradaydılar, çorbalarını pişirmek için odun yarıyorlardı; şaşkın şaşkın doğruldular, iskemle verip

beklediler. Genç kadın kesik, titrek bir sesle konuşmaya başladı:

“Sevgili dostlarım, sizinle görüşmeye geldim, çünkü... çünkü sizin küçük oğlunuzu alıp... alıp götürmek istiyorum.”

Köylüler şaşırıp kalmışlar, bir şey anlayamamışlardı, yanıt vermediler.

Genç kadın, soluk aldı, gene konuştu:

“Bizim çocuğumuz yok; yalnızız, kocamla ben... Ona bakarız... ister misiniz?”

Köylü kadın işin içyüzünü kavramaya başlıyordu, “Yani siz Charlot’yu bizden almak mı istiyorsunuz?” diye sordu. “Yok, olmaz öyle şey.”

Söze Bay d’Hubieres karıştı o zaman,

“Karım iyi anlatamadı,” dedi. “Onu evlat edinmek istiyoruz; ama sizi görmeye gelir. Davranışları düzgün olursa -ki her şey öyle olacağını gösteriyormirasçımız olur. Bizim de çocuklarımız olursa, mirası onlarla eşit olarak paylaşır. Ama istediğimiz gibi olmazsa, ergin çağa geldiği zaman, kendisine yirmi bin frank vereceğiz, bu para şimdiden bir notere bırakılacak. Sizi de düşündük, sizlere de, ömrünüzün sonuna kadar, yüz frank aylık bağlanacak. İyice anladınız mı?”

Köylü kadın ayağa kalkmıştı, çok öfkeliydi. “Yani Charlot’yu size satalım mı istiyorsunuz? Yok öyle şey; bir anadan istenecek şeylerden değil bu sizinki! Aa! Yok! Öyle şey yok! Çok iğrenç bir şey olur bu.”

Köylü bir şey söylemiyordu, ciddi, düşünceliydi; ama durmadan kafa sallayarak karısını onaylıyordu.

Bayan d’Hubieres kendinden geçmişti, ağlamaya başladı, kocasına döndü, hıçkırık dolu bir sesle, ufak tefek bütün arzuları yerine getirilmiş bir şımarık çocuk sesiyle,

“İstemiyorlar, Henri, istemiyorlar!” diye kekeledi. Son bir kez daha denediler o zaman:

“İyi, ama, dostlar, çocuğunuzun geleceğini düşünün bir kez de, mutluluğunu, şeyini...”

Köylü kadın çok öfkeliydi, sözü ağızlarında bıraktı,

“Gördük, duyduk, düşündük iyice,” dedi. “Gidin buradan, yallah! Bir daha gözlerim görmesin sizi. Böyle bir çocuğu almak istemek olur şey mi!” Bayan d’Hubieres dışarı çıkınca, küçücük çocukların iki tane olduğunu gördü, gözyaşları arasından, dediği dedik, şımartılmış, beklemeye hiç yanaşmayan bir kadın dayatmasıyla,

“Öbür küçük sizin değil mi?” diye sordu.

Yanıtı Tuvache verdi:

“Hayır, komşuların; isterseniz onlara da gidebilirsiniz.”

Sonra evine girdi; içeride karısının kızgın sesi çınlıyordu.

Vallinler sofradaydılar, ikisinin arasında duran tabaktan bıçağın ucuyla alıp cimrice ekmek dilimlerinin üzerine sürdükleri tereyağını ağır ağır yiyorlardı.

Bay d’Hubieres önerilerine yeniden başladı, ama daha tatlı, daha dikkatli, daha kurnaz konuştu bu kez.

İki köylü öneriye yanaşmadıklarını göstermek için başlarını sallıyorlardı; ama her ay yüz frank alacaklarını duyunca birbirlerine baktılar, gözleriyle akıl danıştılar birbirlerine, sarsılmışlardı.

Uzun zaman sustular, kıvrana kıvrana, kararsız. Sonra kadın,

“Ne dersin, adamım?” diye sordu.

Adam bir özdeyiş söyler gibi,

“Hiç de fena değil derim,” diye yanıtladı. Üzüntüsünden titreyen Bayan d’Hubieres çocuğun geleceğinden, mutluluğundan, ileride kendilerine vereceği paralardan söz etti o zaman.

Köylü sordu:

“Bu, bin iki yüz frank yıllık gelir, noter önünde kâğıda geçirilecek mi?”

“Elbette, hemen yarın,” diye yanıtladı Bay d’Hubieres.

Köylü kadın düşünüyordu,

“Ayda yüz frank, çocuktan yoksun kalmamıza değmez,” dedi. “Bu çocuk birkaç yıl sonra çalışacak; yüz yirmi frank vermelisiniz.”

Bayan d’Hubieres sabırsızlıktan tepiniyordu, hemen kabul etti, çocuğu hemen alıp götürmek istediği için de, kocası senedi yazarken, yüz frank da armağan olarak verdi. Belediye başkanıyla bir komşu çağrıldı, tanık oldular.

Ve genç kadın, sevinç içinde, bir mağazadan çok istenen bir biblo alıp gidercesine, bar bar bağırarak yumurcağı aldı götürdü.

Tuvachelar kapılarında, sessiz, somurtkan, belki de kendi çocuklarını vermeyişlerine pişman, öbür çocuğun gidişine bakıyorlardı.

Küçük Jan Vallin’in sözü bile işitilmedi bir daha. Büyükleri her ay noterden yüz yirmi franklarını almaya gidiyorlardı; komşularıyla küsüşmüşlerdi, öyle ya, Tuvache ana kapı kapı dolaşıyor, çocuğunu satmak için, sütü bozuk olmak gerektiğini, bunun bir dehşet, bir pislik, bir ahlaksızlık olduğunu yineleyip duruyor, ikide bir ortalığı karıştırıp canlarına okuyordu.

Bazı bazı Charlot’sunu kollarına alıyor, sanki çocuk anlayacakmışçasına, böbürlene böbürlene,

“Ben seni satmadım,” diye bağıriyordu. “Ben seni satmadım, minik yavrum. Ben çocuklarımı satmam. Zengin değilim, ama çocuklarımı satmam.”

Ve yıllar, yıllar boyunca, her gün, kapının önünde, komşu evden duyulabilecek bir sesle, böyle kaba dokundurmalarda bulunuldu. En sonunda, Tuvache ana, Charlot’sunu satmadığı için, kendini bölgede, herkesten üstün bulmaya başladı. Ondandır söz eden kimseler,

“Biliyorum, çekici bir şeydi, ama olsun, iyi bir ana gibi davrandı,” diyorlardı.

Onu örnek gösteriyorlardı; on sekizine gelen Charlot da durmadan yinelenen bu düşünceyle yetişmişti, kendisini tüm arkadaşlarından üstün görüyordu satılmadığı için.

Vallinler aylıklarının yardımıyla rahat rahat geçinip gidiyorlardı. Yoksul kalmış Tuvacheların dinmek bilmez öfkesi de bundan ileri geliyordu.

Büyük oğulları askere gitti, ikincisi öldü; Charlot tek kaldı, anasıyla iki küçük kız kardeşini beslemek için, yaşlı babasıyla birlikte çabalayıp duruyordu.

Yirmi bir yaşına gelmişti. Bir sabah iki kulübenin önünde pırıl pırıl bir araba durdu. Saati altın köstekli, genç bir bay, ak saçlı bir yaşlı hanımın elinden tutarak arabadan indi.

“Şurası, çocuğum, ikinci ev,” dedi yaşlı hanım. Genç adam kendi evine girer gibi, Vallinlerin yıkıntı evine girdi.

Yaşlı ana önlükleri yıkıyor, kötürüm olmuş baba, ocağın yanında uyukluyordu. İkisi de başını

kaldırdı. Genç adam,

“Merhaba, baba, merhaba, anne,” dedi.

Şaşkın şaşkın doğruldular. Köylü kadın heyecandan sabunu suya düşürdü.

“Sen misin, çocuğum? Sen misin, çocuğum?” diye kekeledi.

Genç adam onu kollarına aldı, öptü.

“Merhaba, anne,” diye yineledi. Yaşlı adamsa, titreye titreye, olduğu gibi kalmış, sakın sesiyle, “Demek geldin, Jean?” diyordu. Sanki daha bir ay önce görmüştü onu.

Sonra büyükler, oğullarını hemen ortaya çıkarıp memlekete göstermek istediler. Belediye başkanına, yardımcısına, papaza, ilkokul öğretmenine götürdüler. Charlot kulübesinin eşiğinde, ayakta, onun geçişini izliyordu.

Akşam yemekte, moruklara,

“Parsayı Vallinlerin çocuğuna kaptıracak kadar budala mıydınız?” diye sordu.

Anası inatla yanıt verdi:

“Biz çocuğumuzu satmak istemiyorduk.”

Baba bir şeycikler söylemiyordu.

Oğlan gene konuştu:

“Böyle harcanmak çok kötü!”

O zaman Tuvache baba öfkeli bir sesle,

“Seni alıkoymamızı başımıza mı kakacaksın?” dedi.

“Evet, başınıza kakıyorum,” dedi genç adam, sesi sertti, “hiçmişsiniz hiç. Sizin gibi ana babalar çocukları mutsuz eder. Bırakıp gitmeli sizi.”

Kadıncağız tabağının üzerine gözyaşları döküyordu. Çorbasını kaşık kaşık içerken inliyor, yarısını ortalığa döküyordu.

“Sen çocuk büyüteceğim diye saçını süpürge et de!”

Oğlan sert bir çıkış yaptı o zaman,

“Böyle olacağıma hiç doğmasam daha iyiydi,” dedi. “Biraz önce ötekini görünce, kan beynime sıçradı. İşte şimdi böyle olacaktım dedim kendi kendime.” Kalktı.

“Bakın,” dedi, “iyice anlıyorum artık, burada kalmasam daha iyi olur, yoksa sabah akşam başınıza kakarım, yaşamınızı zehir ederim. Hiçbir zaman bağışlamayacağım bu yaptığınızı!”

İki ihtiyar donup kalmışlar, yaşlı gözlerle susuyorlardı. Charlot gene konuştu,

“Yok, yok,” dedi, “çok zor gelecek bu düşünce bana. Gider, başka yerlerde ararım kismetimi, böylesi daha iyi.”

Kapıyı açtı. Sesler girdi içeriye. Vallinler çocuklarının dönüşünü kutluyorlardı.

Charlot ayağını yere vurdu o zaman, anasına babasına döndü,

“Kafasızlar! Kafasızlar!” diye haykırdı. Sonra gecenin içinde silinip gitti.

PIERROT

Bayan Lefevre bir köy hanımı, bir dul, şu giysisi bol şeritli, şapkaları farbalalı, yarı köylü kadınlardan, konuşmaları yanlışlarla dolu olan, kalabalık içinde büyüklük taslayan, kaba, kırmızı ellerini ham ipekten eldivenler altında sakladıkları gibi, gülünç, cicili bicili dış görünüşler altında, kendini beğenmiş bir cahil ruhu saklayan kimselerdendi.

Hizmetçisi iyi, basit bir köy kadınıydı, adı Rose'du.

İki kadın Normandiya'da Caux bölgesinin merkezinde bir yol kıyısında, yeşil panjurlu bir küçük evde otururdu.

Evlerinin önünde daracık bir bahçe vardı, bir-iki sebze yetiştirirlerdi.

Bir gece bir düzine kadar soğanları çalındı.

Rose bu hırsızlığı anlar anlamaz, koşup hanımına haber verdi, o da yün etekliğiyle aşağıya indi. Büyük bir kedere, bir dehşete neden oldu bu iş. Çalmışlardı, Bayan Lefevre'nin malını çalmışlardı! Demek ülkede hırsızlık vardı, sonra gene gelebilirlerdi de.

Kadınlar şaşkınlık içinde ayak izlerini inceliyor, konuşuyor, varsayımlar yürütüyorlardı: "Bakın, şuradan geçmişler. Duvara basmışlar çiçeklerin içine atlamışlar."

İlerisini düşünüp ürperiyorlardı. Artık nasıl rahat uyurlardı!

Hırsızlık dedikodusu yayıldı. Komşular gelip gördüler, onlar da konuyu tartıştılar; kadınlar her yeni gelene gözlemlerini, görüşlerini anlatıyorlardı.

Yandaki bir köylü, şu öğüdü verdi: "Bir köpeğiniz olmalı."

Doğruydü bu söz; bir köpekleri olmalıydı, yalnızca hırsız geldiğini belirtmek için de olsa. İri bir köpek değil, hay Allah! Ne yapacaklardı iri köpeği! Yiyecek bakımından batırırdı onları. Küçük bir köpek, canım, havlayan bir minik köpek.

Herkes gittikten sonra, Bayan Lefevre bu köpek sorununu uzun uzun tartıştı. Biraz düşününce, köpek almamak için bin bir neden geliyordu usuna, yal dolu bir çanak görüntüsü onu dondurmuştu; yollardaki dilencilere gözle görünür bir biçimde para vermek, kilisedeki kutuya pazar yardımını atmak için ceplerinde her zaman bozukluk bulunduran şu pinti köy hanımlarındandı.

Rose hayvanları severdi, o da kendi nedenlerini anlattı, kurnazca savundu düşüncelerini. Böylece bir köpek, minicik bir köpek alınmasına karar verildi.

Araştırma başladı, ama yalnız büyükleri, insanı ürpertecek derecede çorba yutucuları bulunuyordu.

Rolleville bakkalında vardı bir tane, küçücük bir şey vardı ya, o da yetiştirme masraflarını kapatmak için iki frank istiyordu. Bayan Lefevre bir küçük köpek besleyebileceğini, ama parayla satın alamayacağını bildirdi.

Fırıncı olanları biliyordu, bir sabah arabasında, timsah bedenli, tilki kafalı, sorguca benzeyen borazan kuyruğu bedeninin büyüklüğünde, neredeyse ayaksız, sarı, garip, küçük bir hayvan getirdi. Bir müşteri başından atmak istiyordu bunu. Bayan Lefevre bu yakışsız finoyu pek beğendi, parasız veriyorlardı. Rose köpeği öptü, sonra da adını sordu. Fırıncı, "Pierrot," diye yanıtladı.

Eski bir sabun sandığına yerleştirildi, önce içecek su ikram edildi kendisine. İçti. Sonra bir parça

ekmek verildi. Yedi. Bayan Lefevre kaygılıydı, parlak bir düşünce geldi usuna: “Eve iyice alıştıktan sonra serbest bırakırız. Ortalıkta dolaşırken yiyeceğini bulur.”

Gerçekten de serbest bırakıldı ya bu iş acıkmasına engel olmadı. Hem ancak yiyeceğini istemek için havlıyordu ama bu durumda çok yaman havlıyordu.

Kim girerse girsindi bahçeye. Pierrot gidip her yeni gelene sürtünüyor, hiç sesini çıkarmıyordu.

Bununla birlikte, Bayan Lefevre bu hayvana alışmıştı. Hatta onu sevmeye, zaman zaman ona kendi eliyle, yahnisinin salçasına batırılmış ekmek lokmaları vermeye başlıyordu.

Ama vergiyi hiç düşünmemişti, bu hiç havlamayan köpek parçası için sekiz frank -sekiz frank, Bayan!- istedikleri zaman, üzüntüden bayılmasına ramak kaldı.

Pierrot'nun hemen baştan atılmasına karar verildi. Hiç kimse istemedi Pierrot'yu, on fersah ötelere kadar kime önerildiyse, geri çevrildi. O zaman, başka çıkar yol kalmadığından, “taşlı tarlaya yollanmasında” karar kılındı.

Geniş bir ovanın ortasında, yere konmuş bir çeşit kulübe, daha doğrusu sapla kaplı bir küçücük çatı göze çarpar. Taşocağının giriş yeridir burası. Büyük bir kuyu, dikine, yirmi metre yeraltına iner, bir sürü uzun ocak geçidine gider.

Yılda bir kez, topraklara kis karıştırıldığı zaman, bu taşocağma inilir. Geri kalan zamanlarda, ölmesine karar verilmiş köpeklere mezarlık eder burası; bu deliğin yanından geçilirken, sık sık acı ulumalar duyulur, acıklı çağrılar kulaklarınıza kadar yükselir.

Avcı ve çoban köpekleri bu inilti deliğin yakınlarından dehşetle kaçarlar; üzerine eğildiğiniz zaman, burnunuza iğrenç leş kokuları gelir.

Karanlıkta korkunç dramlar olur.

Kendinden öncekilerin iğrenç kalıntılarıyla beslenmiş bir hayvan, on-on iki gündür can çekişirken, daha iri, hem de hiç kuşkusuz daha güçlü bir hayvan düşmüştür birdenbire. Orada yalnızdırlar, açtırlar, gözleri parlak. Birbirlerini gözetler, izler, kaygıyla dururlar. Ama açlık sıkıştırır durur, saldırıya geçerler, uzun zaman boğuşurlar, azgın; sonunda güçlü zayıfı yer, diri diri yutuverir.

Pierrot'nun da “taşlı tarlaya yollanması” kararlaştırılınca bir cellat arandı. Yolu çapalayan yol bekçisi on kuruş istedi. Çılgıncasına abartılı göründü bu Bayan Lefevre'e. Komşunun uşağı beş kuruşa razıydı; bu da fazlaydı; Rose elleriyle götürmelerinin daha iyi olacağını, böylece yolda kendisine sert davranılmamış ve yazgısını öğrenmemiş olacağını söyleyince, karanlık çökerken birlikte götürmeleri kararlaştırıldı.

O akşam bir parmak tereyağıyla iyi bir çorba sunuldu köpeğe. Son damlasına kadar mideye indirdi, sonra memnun memnun kuyruk sallarken, Rose tulup önlüğüne koydu onu.

Yemiş hırsızları gibi, geniş adımlarla yürüyorlardı ovada. Az sonra kuyuyu görerek gelip ağzına dikildiler, Bayan Lefevre inleyen bir hayvan var mı diye eğildi. Hayır, yoktu; Pierrot yalnız olacaktı. Rose ağlayıp duruyordu, Pierrot'yu öptü, sonra da deliğe attı; ikisi de eğilip kulak verdiler.

Önce boğuk bir gürültü duydular; sonra yaralı bir hayvanın tiz, yürekler parçalayıcı dert yanışını, sonra birbiri ardından hafif, acı çığlıklar, sonra umutsuz çağrılar, başını deliğe doğru uzatmış bir köpeğin yalvarışları.

Havlıyordu, of! Havlıyordu!

Pişmanlığa, dehşete, çılgınca, anlatılmaz bir korkuya kapıldılar, tabana kuvvet kaçtılar. Rose daha hızlı gidiyor, Bayan Lefevre, “Beni bekle, Rose, beni bekle!” diye bağıyordu.

Geceleri tüyler ürpertici karabasanlarla doldu.

Bayan Lefevre bir dş gördü, çorbasını içmek için sofraya oturuyor, ama çorba ksesini açtığı zaman, Pierrot içinde oluyordu. Fırlayıp burnunu ısıırıyordu.

Uyandı, gene havladığını duyar gibi oldu. Dinledi; aldanmıştı.

Yeniden uyudu, büyük, sonu gelmez bir yolda buldu kendini. Birdenbire, yolun ortasında bir sepet, terk edilmiş bir sepet gördü; bu sepet korkutuyordu onu.

Gene de açıyordu sonunda; içinde bzl duran Pierrot elini yakalıyor, bir daha da bırakmıyordu; kolunun ucunda, ağzını iyice sıkımış köpeği sallaya sallaya, deli gibi kaçıyordu.

şafakta kalktı, deli gibiydi, taşocağma koştu.

Havlıyordu; gene havlıyordu; bütün gece havlamıştı. Bayan Lefevre hıçkırmaya başladı, binlerce gönül alıcı adla seslendi; o da köpek sesinin bütün tatlı incelikleriyle karşılık verdi.

Onu ölünceye dek mutlu yaşatmaya söz verdi, yeniden görmek istedi.

Ocaktan kis çıkarma işini yapan kuyucuya koştu, durumu anlattı. Adam bir şey söylemeden dinliyordu. Bitirince, "İtinizi mi istiyorsunuz?" dedi. "Dört frank vereceksiniz."

Bayan Lefevre yerinden sıçradı, kederi uçuverdi hemen.

"Dört frank ha! Olur şey değil! Dört frank!"

Adam da yanıtını verdi: "Lanetli kpeğinizi size geri getireceğim diye iplerimi, manivelalarımı, ırağımı alıp oraya gideceğimi, üstüne üstlük elimi ayağımı ısırtacağımı mı sandınız? Atmasaydınız."

Bayan Lefevre öfkeyle uzaklaştı oradan. Dört frank!

Döner dönmez Rose'u çağırdı, kuyucunun sözlerini anlattı. Her zaman hanımına boyun eğen Rose, "Dört frank! Az para değil, hanımefendi!" diye yineleyip duruyordu.

Sonra, "Bu zavallı kpekiğe yiyecek atsak da lmese?" dedi.

Bayan Lefevre sevinçle benimsedi bu öneriyi, kocaman bir tereyağlı ekmek parçası alıp yeniden yola ıktılar.

Lokma lokma böldüler ekmeği, Pierrot'yla sırasıyla konuşarak birbiri ardından atmaya başladılar.

Köpek parçayı bitirir bitirmez havlıyor, sonrakinini istiyordu.

Akşam gene geldiler, sonra ertesi gün, her gün. Ama günde bir kezden fazla yolculuk etmiyorlardı.

Bir sabah, ilk lokmayı atacakları sırada, birdenbire korkunç bir havlama duydular kuyuda. Köpek sayısı ikiye çıkmıştı. Bir başka köpek daha atmışlardı, hem de kocaman bir köpek.

Rose, "Pierrot!" diye seslendi. Pierrot da havladı, havladı. Yiyecek atmaya başladılar ama iyice duyuyorlardı: Her seferinde korkunç bir itışme oluyor, daha büyük olduğu için her şeyi yiyen arkadaşı tarafından ışınlan Pierrot haykıra hay kıra dert yanıyordu.

"Pierrot, bu sana!" diye vurgulamaları boşunaydı. Hiçbir şey geçmiyordu Pierrot'nun eline.

Kadınlar şaşırmışlar, birbirlerine bakıyorlardı, Bayan Lefevre ekşi bir sesle, "Kuyuya atılacak bütün köpekleri besleyecek değilim ya! Bu içten vazgeçmeli," dedi.

Bütün bu köpeklerin kendi sırtından geçineceğini düşünmüş de soluğu kesilmişti, kalan ekmeği de alıp yürüdü, yürürken yemeye başladı.

Rose arkasından geliyor, mavi önlüğünün ucuyla gözlerini kuruluyordu.

AT ÜSTÜNDE

Zavallı insanlar! Babanın azıcık aylığıyla zar zor geçiniyorlardı. Evlenmelerinden bu yana iki çocukları doğmuş, ilk sıkıntıları şu alçakgönüllü, üstü kapalı, utandırıcı yoksulluklardan biri, düzeylerini her ne pahasına olursa olsun, olduğu yerde tutmak isteyen bir soylu yoksulluğu olmuştu.

Hector de Gribelin taşrada, babasının köşkünde, yaşlı bir papaz tarafından yetiştirilmişti. Zengin değillerdi, ama görünüşü kurtarmaya çalışarak yaşamaya çabalıyorlardı.

Sonra, yirmi bir yaşma gelince, ona bir iş aramışlardı, bin beş yüz franka memur olarak Denizcilik Bakanlığı'na girmişti. Zorlu yaşam savaşımına erkenden hazırlanmamış olan, yaşamı bir bulut ardından gören, çıkış yollarını, direnme biçimlerini tanımayan, kendilerinde daha çocukluktan başlayarak özel yetenekler, özel eğilimler geliştirmemiş, savaşım için zorlu bir güç edinmemiş, ellerine bir silah ya da bir araç verilmemiş olan herkes gibi, bu kayaya oturmuştu.

Memurluğun ilk üç yılı korkunç geçti.

Gene kendisi gibi, gecikmiş ve parasız olan, soylu sokaklarda, Saint-Germain Mahallesi'nin hüznü sokaklarında yaşayan birkaç aile dostu, yaşlı insanlar bulmuştu; bir çevre oluşturmuşlardı.

Yeni yaşamın yabancısı olan bu yoksul, alçakgönüllü ve mağrur soylular evlerinin üst katlarında otururlardı. Bu evlerin yukarisından aşağısına kadar bütün insanların birer soyluluk unvanı vardı, ama altıncı katta olduğu gibi birinci katta da para denen şeyin ender bulunduğu anlaşılıyordu.

Bir zamanlar çok parlak durumdayken, erkeklerinin uyuşukluğu yüzünden batmış olan bu ailelerin en çok kafa yordukları şey değişmez önyargılar, sınıf düşünceleri ve daha aşağı düşmemek kaygısıydı. Hector de Gribelin, bu çevrede kendisi gibi soylu ve yoksul bir genç kızla karşılaştı ve evlendi.

Dört yılda iki çocukları oldu.

Yoksulluğun hırpalayıp durduğu bu aile, dört yıl boyunca, pazar günleri Champs-Elysees'de gezintiler yapmaktan, bir iş arkadaşının armağan ettiği biletlerle her kış bir-iki kez tiyatroya gitmekten başka eğlence yüzü görmedi.

Ama ilkbahara doğru, şefi bizim memura bir ek iş verdi, o da bu işin sonunda üç yüz frank tutarında olağanüstü bir ödül aldı.

Bu parayı getirince, karışma,

“Sevgili Henriette, kendimize bir şeyler armağan edelim, örneğin çocukları bir gezintiye çıkaralım,” dedi.

Uzun tartışmalardan sonra, kırda bir yemek yemeye karar verildi.

“Vallahi,” diye haykırdı Hector, “bir seferde tiryaki olunmaz ya; sen, çocuklar ve hizmetçi için bir araba kiralarız, ben de bir at kiralarım. İyi gelir bana.”

Bütün hafta, tasarlanan gezinti konuşuldu.

Her akşam, daireden dönünce, Hector büyük oğlunu yakalayıp ata bindirir gibi bacağına oturtuyor, bütün gücüyle hoplatarak,

“İşte önümüzdeki pazar baban böyle at koşturacak,” diyordu.

Çocuk da bütün gün, bacaklarını iki yana sarkıtarak iskemlelere biniyor, odada sürükleyip duruyor, “Baba ata bindi!” diye bağıırıyordu.

Hizmetçi bile, pazar günü arabaya atıyla eşlik g2 edeceğini düşünerek beyefendiye hayranlıkla bakıyor, her yemekte binicilikten konuşmasını, eskiden babasının evinde yaptıklarını anlatışını dinliyordu. Çok iyi öğrenmişti bu işleri, bir kez hayvanın üstüne atladıktan sonra hiçbir şeyden korkmazdı!

Ellerini ovuşturuyor, karısına yineleyip duruyordu:

“Şöyle çetin bir hayvan verseler, çok sevinirdim doğrusu. Ben nasıl ata binerim, göreceksin; ha, istersen Bois’dan dönerken Champs-Elysees’den geçeriz. Parlak bir görünüşünüz olacağına göre, bakanlıktan birilerine rastlarsak, hiç de üzülmem. Müdürlerin saygısını kazanmak için bundan iyisi yoktur.”

Söylenen gün, araba ile at aynı zamanda kapının önüne geldi. Adam bineğini incelemek için hemen aşağıya indi. Pantolonuna ayak kayışları diktirmişti, bir gün önce satın alınmış bir kırbacı deniyordu. Hayvanın dört ayağını birbiri ardından kaldırıp elledi, başını, kaburgalarını, dizlerini yokladı, böğürlerini denedi, ağzını açtı, dişlerini gözden geçirdi, yaşını söyledi; bütün aile aşağıya inerken, genel olarak at, özel olarak da bu at üzerinde kurumsal ve uygulamalı bir ders verdi.

Bütün aile arabaya yerleşince, eyerin kolanlarını denetledi, sonra bir üzeninin üzerinde havalanarak atın üzerine düştü, hayvan yükün altında hoplayıp zıpladı, binicisini düşürecekti neredeyse.

Hector heyecanlanmış, onu yatıştırmaya çalışıyordu:

“Yavaş ol, dostum, yavaş ol.”

Sonra hayvan yeniden yatışıp da onu sağlamca taşıyınca, bizimki sordu:

“Hazır mısınız?”

Herkesin yanıtı birden geldi:

“Evet.”

O zaman komutu verdi:

“İleri!”

Atlılar uzaklaştılar.

Bütün gözler kendisine dikilmişti. Sıçrayışlarda abartmaya kaçarak İngilizler gibi tırısa sürüyor, eyerin üstüne düşmesiyle boşlukta yükselmek ister gibi yeniden zıplaması bir oluyordu. Çoğu zaman yelenin üstüne düşmek üzereymiş gibi görünüyordu. Yüzü buruşuk, yanakları solgundu, gözlerini hiç oynatmadan önüne dikiyordu.

Çocuklardan birini kucağına oturtan karısıyla, öbür çocuğu tutan hizmetçi de yineleyip duruyordu: “Babanıza bakın! Babanıza bakın!”

Yumurcaklar devinimden, sevinçten, açık havadan sarhoş olmuşlar, tiz çığlıklar koparıyorlardı. At bu patırtıdan ürktü, dörtnala koşmaya başladı en sonunda, binici atı durdurayım derken şapkası yere yuvarlandı. Şapkayı almak için, arabacının aşağı inmesi gerekti. Hector şapkayı aldıktan sonra karısına,

“Çocukları bağırtma böyle; at beni alıp götürecektir,” diye seslendi.

Vesinet Korusu’nda, küçük sandıklardan azıklarını çıkardılar, otlar üzerinde bir öğle yemeği

yediler.

Arabacı atlara bakıyordu, ama Hector da duramıyor, kendi atının bir eksiği olup olmadığını anlamak için ikide bir kalkıyordu; boynunu okşuyor, ekmek, pasta, şeker yediriyordu.

“Çetin bir tırıs atı doğrusu,” dedi. “İlk sıralar beni biraz sarstı, ama çabuk düzeldim, gördün ya; binicisini tanıdı, mızıkçılık etmez artık.”

Kararlaştırdıkları gibi, Champs-Elysees’den döndüler.

Geniş caddede arabalar karınca gibi kaynaşıyordu. Yanlarda da geziciler öylesine çoktu ki Zafer Anıtı’ndan Concorde Alam’na kadar sağılan iki uzun, kara şerit derdi insan. Bütün bu kalabalığın üzerine bir güneş sağanağı boşanıyor, koşumların çeliğini, kapıların tokmaklarını kıvılcımlandırıyor.

Bu insanlar, arabalar, hayvanlar bir devinim çılgınlığına, bir yaşam sarhoşluğuna tutulmuş gibiydiler. Karşıda Dikilitaş, bir altın sis içinde yükseliyordu.

Hector’un atı Zafer Anıtı’nı geçer geçmez, yeni bir coşkuya kapıldı, tekerlekler arasından var hızıyla, ahıra doğru koşuyor, binicisinin tüm yatıştırma çabaları boşa gidiyordu.

Araba uzaktaydı şimdi, çok gerilerde kalmıştı, işte Endüstri Sarayı’nın önünde, hayvan alanı boş bulup, sağa dönerek dörtlüye kalktı.

Önlüklü bir kadın, sakin bir yürüyüşle, yolun bir yanından bir yanına geçiyordu; son hızla gelen Hector’un yolu üzerindeydi. Hayvanı durdurmaya gücü yetmediği için, Hector var gücüyle bağırmaya başladı:

“Hey! Hey! Heyt!”

Kadın sağırdı anlaşılan, öyle ya, yoluna devam etti, lokomotifler gibi ileri atılmış atın göğsü üzerinde şaklayıp da etekleri havada, başının üstünde üç takla atarak on adım öteye yuvarlanıncaya kadar.

“Durdurun şunu!” diye bağırın sesler vardı.

Hector kendinden geçmiş, “İmdat!” diye uluyarak atın yelesine yapışıyordu.

Korkunç bir sarsıntı oldu, bir mermi gibi, atının kulakları üzerinden geçti, karşısına fırlayan bir belediye çavuşunun kollarına düştü.

Bir saniye geçmeden, el kol sallayan, bağırıp çağıran, kızgın bir topluluk sarmıştı çevresini. Hele yaşlı bir bey, büyük, yuvarlak bir nişanı, ak bıyıkları olan bir bey, çok öfkelenmiş benziyordu.

“Hay Allah, hay Allah!” diye yineleyip duruyordu. “İnsan böyle beceriksiz oldu muydu evinde kalır! Ata binmesini bilmeyince sokaklarda insanları öldürmez.”

Dört adam görüldü, yaşlı kadını taşıyorlardı. Sarı yüzü, kaymış başlığıyla bir ölüyü andırıyordu, tozdan bomboz olmuştu.

“Bu kadını bir eczacıya götürün,” diye buyurdu yaşlı bey, “biz de polis komiserine gidelim.”

Hector iki memur arasında yola çıktı. Üçüncü bir memur atı tutuyordu. Bir kalabalık geliyordu arkadan; birdenbire araba görüldü. Karısı ileri atıldı, hizmetçi ne yapacağını bilmiyor, yumurcaklar ciyak ciyak bağırıyorlardı. Az sonra döneceğini, bir kadını yere yaktığını, önemli bir şey olmadığını söyledi. Karısı çılgın gibi uzaklaştı.

Komiserlikte, açıklama kısa sürdü. Adını verdi, Hector de Gribelin, Denizcilik Bakanlığı’nda görevli. Yaralıdan haber beklendi. Yollanan memur döndü. Kadın kendine gelmişti, ama içerisinin

fena ağrıldığını söylüyordu. Altmış beş yaşında, Bayan Simon adında bir gündelikçi kadındı.

Hector, kadının ölmediğini öğrenince umutlandı, bakım masraflarını ödeyeceğine söz verdi. Sonra eczaneye koştu.

Kapının önüne bir kalabalık toplanmıştı; kadıncağz bir koltuğa çökmüş, elleri kımıltısız, yüzünde bir aptallık, inliyordu. İki hekim hâlâ muayene ediyordu. Kırığı çıkığı yoktu, ama bir iç incinmeden korkuluyordu.

Hector hastayla konuştu:

“Çok mu acı çekiyorsunuz?”

“Ya, evet!”

“Nerenizden?”

“Midemde bir ateş yanıyor sanki.”

Hekimin biri yaklaştı,

“Kazaya neden olan siz misiniz, efendim?” diye sordu.

“Evet, efendim.”

“Bu kadını bir hastaneye yollamak gerek; günlüğü altı franklık bir yer biliyorum. Üzerime alayım mı bu işi?”

Hector memnurlukla teşekkür etti, yüreği ferahladı, evine döndü.

Karısı gözyaşları içinde onu bekliyordu; Hector yatıştırdı:

“Bir şey yok, bir şey yok, Simon kadın şimdiden düzeldi, üç güne kadar bir şeyciği kalmaz, hastaneye yolladım; bir şey yok!”

Bir şey yok!

Ertesi gün daireden çıkınca, Bayan Simon’dan haber almaya gitti. Keyifli keyifli bol yağlı bir et suyu içer buldu onu.

“Ne haber?” diye sordu.

“Ah, beyciğim, geçmiyor,” dedi kadın. “Hemen hemen her tarafımı kaplamış gibi. Bir iyileşme yok.” Hekim, herhangi bir sorun çıkabileceğini, bunun için biraz beklemek gerektiğini söyledi.

Üç gün bekledi, sonra gene geldi. Yaşlı kadının yüzü aydınlık, gözleri duruydu, onu görünce inlemeye başladı.

“Kımıldayamıyorum, beyciğim, kımıldayamıyorum. Ölünceye kadar böyle kalacağım galiba.”

Hector’un kemiklerinin içinde bir titreme dolaştı. Hekimden sordu. Hekim kollarını havaya kaldırdı, “Ne yapalım, efendim, ben de bilmiyorum,” dedi. “Kaldırmaya kalktık mı bağıriyor. Koltuğunun yerini değiştirirken bile iç parçalayıcı çığlıklar koparıyor. Söylediğine inanmak zorundayım, efendim; içinde değilim. Yürüdüğünü görmedikçe yalan söylediğine inanmaya hakkım yok.”

Yaşlı kadın kımıldamadan, içinden pazarlıklı gözlerle dinliyordu.

Sekiz gün geçti, sonra on beş gün, sonra bir ay. Bayan Simon koltuğundan ayrılmıyordu. Sabahtan akşama kadar yiyor, içiyor, şişmanlıyor, keyifli keyifli öbür hastalarla konuşuyor, elli yıldır merdiven inip çıktıktan, şilteler çevirdikten, kattan kata kömür çıkardıktan, süpürge, fırça salladıktan sonra, bir dinlenmeye hak kazanmışçasına, kımıltısızlığa alışmışa benziyordu.

Hector, deli gibi, her gün geliyordu; her gün onu sakın, rahat, “Kımıldayamıyorum, beyciğim, olmuyor,” der buluyordu.

Her akşam, Bayan de Gribelin, sıkıntı içinde soruyordu:

“Bayan Simon’dan ne haber?”

Hector da her seferinde umutsuz bir kederle yanıt veriyordu:

“Değişen bir şey yok, hiçbir şey!”

Aylığı pek ağır gelmeye başlayan hizmetçiye yol verildi. Dişlerinden tırnaklarından daha çok kestiler, tüm ödül bu işe gitti.

Hector dört büyük hekim getirdi bunun üzerine, kocakarının çevresinde toplandılar. Kadın kendini muayene ettirdi, ellettirdi, yoklattırdı, bir yandan da kurnaz gözlerle bakıyordu.

“Yürütmeli!” dedi biri.

“Yapamam, beyciklerim, yapamam!” diye haykırdı kadın. Tutup kaldırdılar, birkaç adım sürüklediler; ama kadın ellerinden sıyrıldı, döşemeye yığıldı,

öyle korkunç çılgınlık kopardı ki, bin bir özenle yerine götürdüler.

Gizlice düşüncelerini söylediler ya çözümün olanaksız olduğu sonucunu çıkardılar.

Hector bu haberi karısına götürdüğü zaman, kadıncağz bir iskemleye yığıldı.

“Buraya almak daha iyi olacak, böylesine pahalıya mal olmaz o zaman,” dedi.

Adam yerinden sıçradı,

“Buraya, bize mi?” dedi. “Öyle şey olur mu?” Ama kadın her şeye razıydı artık, yaşlı gözlerle yanıt verdi,

“Ne yapalım, dostum,” dedi, “suç bende mi!”

BEBEK

Jacques Bourdillère, hiçbir zaman evlenmeyeceğini yıllarca, yeminle söyledikten sonra, birdenbire düşünce değiştirmişti. Bir yaz, deniz banyolarında beklenmedik bir biçimde gerçekleşivermişti bu iş.

Bir sabah kumlara uzanmış, kadınların sudan çıkışlarını izlemeye dalmıştı, kibarlığı, sevimliliği ile küçük bir ayak dikkatini çekmişti. Gözlerini daha yukarı kaldırıncaya, her yanı aklım başından aldı. Her yanı dedikse, topuklarını, bir de ak bornozdan çıkan başını görebiliyordu ancak. İlk görünüş güzelliğine tutuldu böylece; sonra basit, iyi, yanaklar gibi, dudaklar gibi körpe, hoş bir genç kız ruhunun büyüü aldı gönlünü.

Aiyleyle tanıştırdı, beğenildi, hemen sonra aşktan çılgına döndü. Berthe Lannis'yi uzaktan, uzun, sarı kumların üzerinde gördü müydü saçlarına varıncaya kadar titriyordu. Onun yanında dili tutuluyor, ne bir şey söyleyebiliyor, ne de bir şey düşünebiliyordu, yüreğinde bir kaynaşma, kulaklarında bir uğultu, kafasında şaşkınlık başlıyordu. Aşk dedikleri bu muydu?

Bilmiyordu, hiçbir şey anlamıyordu, ama ne olursa olsun, kararı karardı, alacaktı bu çocuğu.

Kızın büyükleri uzun zaman duraladılar, genç adamın kötü ünü bu işi karara bağlamalarını önlüyordu. Söylendiğine göre, bir metresi vardı, *eski bir metresi*, eski, yani güçlü bir bağıntı, kırıldı sanılan, ama hep sağlam kalan bir zincir.

Bundan başka, kısa ya da uzun sürelerle, dudaklarını uzatınca dokunabileceği bütün kadınları seviyordu.

Durumunu düzeltti bunun üzerine, ne zamandır birlikte yaşadığı kadını bir kez olsun görmeye bile yanaşmadı. Bir dostu kadının pansiyon hesabını kapattı, geçimini sağladı. Jacques parayı ödedi ya sözünü bile duymak istemedi onun, bundan böyle adını bile bilmediğini ileri sürüyordu. Kadın mektuplar yolladı, açmadı. Her hafta bırakılmış kadının beceriksiz yazısını tanıyordu; her hafta, daha güçlü bir öfke büyüyordu içinde, mektubu açmadan, bir satır, tek bir satır olsun okumadan, zarfı da, kâğıdı da yırtıyordu, içindeki yakınmaları, suçlamaları önceden biliyordu.

Direncine pek güvenemedikleri için, tüm kış boyunca sürdürdüler deneyi, isteğini ancak ilkbaharda kabul ettiler.

Düğün, Paris'te, mayısın ilk günlerinde yapıldı.

Beylik balayı yolculuğu yapmamayı kararlaştırmışlardı. Küçük bir balodan, tören gününün yorgunluklarını uzatmamak için saat on birden öteye geçmeyecek bir hoplama sıçramadan sonra, genç evliler ilk gecelerini aile evinde geçirecekler, sonra ertesi sabah, tek başlarına, gönüllerinin sevgili kıyısına, birbirlerini tanıyıp sevdikleri yere gideceklerdi.

Gece olmuştu, büyük salonda dans ediliyordu. Onlarsa, o akşam kocaman bir yumurta gibi tavana asılmış büyük bir renkli fenerin ölgün ışıklarıyla zar zor aydınlanan, parlak ipeklerle kaplı, Japon işi bir kadın odasına çekilmişlerdi. Bazı bazı aralık pencereden dışarının serin esintileri, yüzler üzerinden geçen hava okşayışları geliyordu, gece ılık, sakindi, bahar kokularıyla doluydu.

Bir şey söylemiyorlardı; birbirlerinin elini tutuyor, var güçleriyle sıkıyorlardı. Gelinin gözleri dumanlıydı, yaşamındaki bu büyük değişiklik aklını başından almıştı biraz, ama güler yüzlü, heyecanlı, ağlamaya hazırdı, çoğu kez sevincinden bayılmaya da hazırdı, bu olanların tüm dünyayı

değiştirdiğini sanıyor, neden olduğunu bilmeden kaygılanıyor, bütün bedeninin, bütün ruhunun anlatılmaz ve çok tatlı bir yorgunlukla kaplandığını duyuyordu.

Jacques inatla, değişmez bir gülümseyişle gülümseyerek ona bakıyordu. Konuşmak istiyor, bir şey bulamıyor, öylece kalıyordu, el sıkışlarında gösteriyordu ateşini. Zaman zaman, “Berthe!” diye mırıldanıyordu. Berthe de her seferinde gözlerini ona doğru kaldırıyor, hoş ve candan bir bakışla bakıyordu; bir saniye birbirlerine bakıyorlardı; sonra gelinin bakışı kocasının bakışıyla büyüleniyor, önüne dikiliyordu.

Birbirlerine söyleyecek hiçbir düşünce bulamıyorlardı. Yalnız bırakılmışlardı, ama bazen dans edenlerden bir çift geçerken, bir gizemin ağzı sıkı tanıklarımışçasına kaçamak bir bakışla bakıp geçiyorlardı.

Bir yan kapı açıldı, elinde bir tepsiyle bir uşak girdi içeri, tepside yeni getirilmiş bir mektup vardı. Jacques bu kâğıdı titreyerek aldı, beklenmedik bir korkuya, birdenbire gelen kötü olayların anlaşılmasız korkusuna kapılmıştı.

Yazısını tanımadığı zarfa uzun uzun baktı, açmayı göze alamıyordu, çılgınca bir isteği vardı: okumamak, bilmemek, bunu cebine koymak, sonra da kendi kendine, “Yarın. Yarın uzakta olacağım, vız gelir!” diyebilmek. Ama bir köşede, altı çizilmiş iki koca sözcük: ÇOK ACİL sözcükleri elini kolunu bağıyor, tüylerini ürpertiyordu. “İzin verir misin, sevgilim?” diye sordu, zarfı yırttı. Kâğıdı okudu, korkunç bir biçimde sarararak çabucak gözden geçirdi, ağır ağır heceler gibiydi.

Başını kaldırdığı zaman yüzü altüst olmuştu. “Sevgilim, en... en iyi dostumun başına büyük, çok büyük bir felaket gelmiş. Hemen yardım istiyor benden... hemen... bir ölüm kalım sorunu... yirmi dakika ayrılmama izin verir misin? Hemen dönerim,” diye kekeledi.

Gelin, titrek, şaşkın, “Git, sevgilim,” diye söylendi, sormayı göze alacak, öğrenmek için dayatabilecek kadar eski değildi. Jacques gitti. Karısı yalnız kaldı, komşu salonda dans edenleri dinledi.

Jacques ilk bulduğu şapkayı başına geçirdi, gelişigüzel bir pardösü aldı, merdivenleri koşa koşa indi. Sokağa fırlayacağı sırada, girişte havagazı lambasının altında durdu, mektubu yeniden okudu. Şöyleydi:

“Beyefendi,

Ravet adında bir kadın, anlaşılan eski metresiniz, sizden olduğunu ileri sürdüğü bir çocuk doğurmuş bulunuyor. Kendisi ölmek üzere, yanına gelmeniz için yalvarıyor. Ben de size yazıyor, çok acılı ve acımaya değer görünen bu kadınla son bir kez daha görüşüp görüşmeyeceğinizi soruyorum. Saygılarımla.

Dr. Bonnard”

Odasına girdiği zaman, hasta can çekişmeye başlamıştı bile. Önce tanımadı metresini. Hekimle iki hastabakıcı vardı başında, yerde, dört bir yanda; buz dolu kovalar, kan dolu çamaşırlar vardı.

Parkeyi sular kaplamıştı; bir mobilyanın üstünde iki mum yanıyordu. Yatağın ardında, küçük bir kamış beşikte, bebek bağılıyor, ana da her bağırışında, buzlu sargı bezleri altında titreye titreye kıvranıyor, bir şeyler yapmaya çalışıyordu.

Kan akıyor, akıyordu, ölümüne yaralanmıştı kadın, bu doğum onu öldürmüştü. Bütün yaşamı akıyordu; buza, bakımlara karşın, kanama hep sürüyor, ölümü çabuklaştırıyordu.

Jacques’i tanıdı, kollarını uzatmak istedi; yapamadı, öylesine zayıftı kolları, ama morarmış

yanaklarının üstünde gözyaşları kaymaya başladı.

Jacques yatağın yanma diz çöktü, sarkan eli tuttu, kendinden geçercesine öpmeye başladı; sonra, yavaş yavaş, dokundukça titreyen zayıf yüze iyice yaklaştı. Hastabakıcılardan biri, ayakta, elinde bir mum, onlara ışık tutuyor, hekim de geri çekilmiş, odanın dibinden bakıyordu.

Kadın çok uzak bir sesle, soluk soluğa, “Ölüyorum, sevgilim!” dedi. “Sonuna kadar kalacağına söz ver. Ah! Şimdi beni bırakma, son ânımda beni bırakma!”

Jacques onu alnından, saçlarından öptü, hıçkıra hıçkıra, “Korkma, kalacağım,” diye mırıldandı.

Kadın birkaç dakika konuşmadı, öylesine soluksuz, öylesine bitkindi. Sonra, “Bebek senin,” dedi. “Tanrı önünde yemin ediyorum sana, ruhum üzerine yemin ediyorum. Senden başkasını sevmedim... Onu bırakmayacağına söz ver.” Jacques hâlâ bu yırtılmış, kanından boşalmış, zavallı bedeni kollarına almaya çalışıyordu. Pişmanlıktan, kederden deliye dönmüştü, “Yemin ediyorum, onu yetiştireceğim, seveceğim. Yanımdan ayrılmayacak,” diye kekeledi. Kadın onu öpmeye çalıştı o zaman. Bitkin, başını kaldıracak gücü olmadığından, bir öpüş çağrısı içinde, ağarmış dudaklarını uzattı. O da bu yürekler acısı, bu yalvaran okşayışı almak üzere dudaklarını yaklaştırdı.

Kadın biraz sakinleşince, alçacık bir sesle, “Onu getir, sevdiğini göreyim,” diye mırıldandı.

Jacques çocuğu alıp getirdi.

Usulca yatağın üzerine, ortalarına koydu onu, küçük yaratık ağlamasını kesti. Kadın, “Kımıldama artık,” diye mırıldandı. Jacques da kımıldamadı. Orada kaldı, ateşli avucunda can çekişme titreyişleriyle sarsılan bu eli tutarak, az önce aşk titreyişleriyle büzülen bir başka eli tuttuğu gibi. Zaman zaman, gözucuyla saate bakıyor, gece yarısını, sonra biri, sonra ikiyi geçen akrebi gözetliyordu.

Hekim çekilmişti, hastabakıcılar odanın içinde bir zaman hafif adımlarla dolaştıktan sonra, şimdi iskemlelerde uyukluyorlardı. Çocuk uyuyordu, ana da, gözleri kapalı, dinlenir gibiydi.

Birdenbire, solgun gün ışığı çapraz perdeler arasından içeri sızarken, kadın öyle beklenmedik, öyle şiddetli bir deviniyle kollarını uzattı ki, neredeyse çocuğu yere düşürecekti. Bir tür hırıltı kaydı gırtlığından; sonra da sırtüstü kalakaldı, kımıltısız, ölü.

Koşup gelen hastabakıcılar, “Bitti,” dediler.

Son bir kez daha baktı bir zamanlar sevdiği kadına, sonra dördü gösteren saate; sonra pardösüsünü unutarak, düğün giysisiyle, kollarında çocuk, kaçtı, gitti.

Kendisi gittikten sonra, genç karısı Japon işi kadın odasında beklemişti, önce oldukça sakindi. Sonra, o dönmeyince, kaygısız, sakin bir tavırla, ama müthiş kaygılı olarak salona dönmüştü. Annesi yalnız olduğunu görünce, “Kocan nerede?” diye sormuş, o da, “Odasında, şimdi gelecek,” diye yanıtlamıştı.

Bir saat sonra, herkes kocasını sorduğundan, mektubu, Jacques’ın altüst olmuş yüzünü, çok kötü bir şey olmasından korktuğunu anlatmak zorunda kalmıştı.

Gene beklemişlerdi. Konuklar gitmiş, yalnız en yakın akrabalar kalmıştı. Gece yarısı, gelin hıçkırıklar içinde yatağına yatırıldı. Annesiyle iki teyzesi yatağın çevresine oturmuşlar, onun ağlayışını dinliyorlardı, sessiz, üzgün... Baba, bilgi edinmek için polis komiserine gitmişti.

Saat beşte, koridorda hafif bir gürültü duyuldu; bir kapı usulca açılıp kapandı; sonra birden sessiz evde kedi miyavlamasına benzer bir çığlık dolaştı.

Kadınlar bir sıçrayışta ayağa kalktılar, gelin de geceliğine büründü, annesini, teyzelerini

dinlemeden, ilk baştan ileri fırladı.

Jacques odanın ortasında ayakta, mosmor, soluk soluğa, kollarında bir çocuk tutuyordu.

Dört kadın şaşkınlıkla baktı yüzüne; ama Berthe birdenbire pervasızlaşmıştı, ona koştu, “Ne var, söyle, ne var?” dedi, yüreği kederle burkuluyordu.

Jacques, delirmiş gibiydi, düzensiz bir sesle yanıt verdi: “şey... şey... çocuk... annesi öldü...” Beceriksiz kollarında bar bar bağıran çocuğu gösteriyordu.

Berthe, tek sözcük söylemeden, çocuğu aldı, öptü, bağrına bastı; sonra yaşlı gözlerini kocasına dikti: “Annesi öldü mü dedin?” Kocası yanıtladı: “Evet, az önce, kollarımda... Yazdan beri ilişkimi kesmiştim... Bir şey bildiğim yoktu... Hekim çağırdı beni...”

Berthe, “İyi ya,” diye mırıldandı, “bebeği büyütürüz.”

KRALİÇE HORTENSE

Argenteuil'de Kraliçe Hortense derlerdi ona. Kimseler bilmezdi neden olduğunu. Komut veren bir subay kadar sert olduğu için mi? Yoksa kemikli, iri, kurumlu olduğu için mi? Bir evcil hayvan kitlesine, tavuklara, kedilere, köpeklerle, kanaryalara, dudu kuşlarına, yaşlı kızların çok sevdiği bu hayvanlara hükmettiği için mi yoksa? Ama bu ev hayvanlarını ne şımartır, ne tatlı sözcükler söyler, ne de kadınların dudaklarından kedilerin kadife tüylerine akar gibi olan çocuksu sevgiyi gösterirdi. Büyük bir yetkeyle yönetirdi hayvanlarını, bayağı hüküm sürerdi.

Yaşlı bir kızdı, sesi tok, devimleri soğuktu, sert ruhlu görünen yaşlı kızlardandı. Çelişkiyi, yanıt yanıt yetiştirmeyi, duralamayış, gevşekliği, tembelliği, yorgunluğu hiçbir zaman hoş görmezdi. Hiçbir zaman dert yandığı, herhangi bir kimseyi kıskandığı duyulmamıştı. Yazgıcı bir görüşü vardı. "Herkes kendi payı" derdi. Kiliseye gitmez, papazları sevmez, Tanrı'ya da inanmazdı, "gözü yaşlıların işi" derdi dinle ilgili şeylere.

Sokağa doğru uzanan bir bahçenin ardındaki küçük evine yerleşeli beri otuz yıl geçmişti de alışkanlıklarından bir tekini bile değiştirmemişti, hizmetçilerini değiştirirdi yalnız, yirmi bir yaşma geldiler mi acımadan yol verirdi onlara kedileri, köpekleri, kuşları, yaşlılıktan ya da bir kazadan öldüler mi gözleri yaşarmaz, içi sızlamaz, yerlerine yenilerini alırdı, ölen hayvanı bir küçük belki çiçekliğe gömer, sonra da ayağıyla, umursamazlıkla toprak yığardı üzerlerine.

Kentte bazı tanıdıkları vardı, erkekleri her gün Paris'e giden memur aileleriydi bunlar. Zaman zaman, akşam çayına çağırırlardı onu. Bu toplantılarda hep uyur, evine dönmesi için uyandırılması gerekirdi. Gece de, gündüz de korkmadığı için, hiçbir zaman bir kimsenin kendisine eşlik etmesine izin vermezdi. Çocukları sevmez gibiydi.

Bir sürü erkek işiyle doldururdu zamanını, marangozluk, bahçıvanlık eder, testere ya da baltayla odun keser, eskimiş evini onarır, gerektiği zaman sıvardı.

Yılda iki kez kendisini görmeye gelen akrabaları vardı; Cimmelerle Colombeller, yani kız kardeşlerinin aileleriydi bunlar, iki kız kardeşinin biri bir kürkçü, öbürü de küçük bir gelirle yaşayan bir adamda evlenmişti. Cimmelerin çocuğu yoktu; Colombellerin üç çocuğu vardı. Henri yirmi, Pauline on yedi yaşındaydı, Joseph annesinin döl vermesinin olanaksız görüldüğü bir dönemde dünyaya gelmişti, üç yaşındaydı.

Yaşlı kız hiç de öyle sevgiyle bağlı değildi akrabalarına.

1882 yılının ilkbaharında Kraliçe Hortense birdenbire hastalandı. Komşular hekim getirdiler, hekimi kovdu. Bir papaz yanına gidince, papazı dışarı atmak için yarı çıplak yatağından fırladı.

Küçük hizmetçi kız kederler içindeydi, ona ilaç yapıyordu.

Üç gün sonra durum öyle kötüleşti ki yandaki fiçici, zorla eve giren hekimin sözü üzerine, iki aileyi çağırma işini üzerine aldı.

Akrabalar, sabah saat on sularında, aynı trenle geldiler, Colombeller küçük Joseph'i de getirmişlerdi.

Bahçenin kapısına geldikleri zaman, önce duvarın dibinde, bir iskemlede ağlayan hizmetçi kızı gördüler.

Köpek giriş kapısının paspası üstüne yatmış, yakıcı güneşin altında uyuyordu; iki kedi, iki pencerenin önüne, ayaklarını, kuyruklarını upuzun uzatıp yatmış, gözlerini kapamışlardı, görenler ölü sanırdı.

İri bir tavuk, ipek gibi hafif, sarı tüylerle örtülü bir civciv sürüsünü bahçenin içinde dolaştırıyor, “gurk gurk” ediyordu; duvara asılı fare kulaklarıyla kaplı, büyük bir kafesin içinde bir sürü kuş, bu sıcak bahar aydınlığı içinde ötüşüp duruyordu.

Köşk biçimi bir küçük kafeste iki ayrılmaz, çubuklarının üzerinde, yan yana, sakın sakın duruyorlardı.

Bay Cimme çok şişman ve tıknefes bir adamdı, her yere ilk baştan o girer, gerektiği zaman kadınları, erkekleri iterdi.

“Ne haber, Céleste, işler kötü mü?” diye sordu.

Hizmetçi kız gözyaşları içinde inledi:

“Beni tanımıyor artık. Hekim de işi bitik, dedi.”

Bayan Cimme’le Bayan Colombel, tek sözcük bile söylemeden, birdenbire kucaklaşıverdiler. Her zaman düz baş sargıları, kırmızı şallar taşıdıkları, közler gibi göz alıcı Fransız kaşmirleri giydikleri için, birbirlerine pek benziyorlardı.

Çimme bacanağına döndü, bacanağı solgun, sarı, zayıf, bir mide hastalığı yüzünden eriyip bitmiş, korkunç topallayan bir adamdı, ciddi bir sesle,

“Hay Allah! Vakti gelmiş,” dedi.

Ama alt katta bulunan ölümcül hastanın odasına girmeyi kimsecikler göze alamıyordu. Çimme bile çekiniyordu. İlk kararı Colombel verdi, gemi direkleri gibi sallana sallana, bastonunun demirini döşeme taşlarında çınlata çınlata içeriye girdi.

Sonra iki kadın, en sonra da Bay Çimme girdi içeri.

Küçük Joseph, köpeği görünce aklı başından gitmiş, dışarıda kalmıştı.

Bir güneş çizgisi, sinirli sinirli oynayıp durmadan açılıp kapanan ellerin tam üzerine düşüyor, yatağı ikiye bölüyordu. Parmaklar, bir düşünceyle canlanıyor, bazı şeyler belirtiyor, düşünler gösterirmiş, bir akla uyarılmış gibi oynuyordu. Bedenin geri yanı, çarşafın altında kımıltısızdı. Sert çizgili yüzde bir titreme yoktu. Gözler hep kapalıydı.

Akrabalar yarım daire biçiminde açıldılar, göğüsleri sıkılmış, solukları kısık, tek sözcük bile söylemeden bakmaya başladılar. Küçük hizmetçi kız arkalarından gelmişti, hep ağlıyordu.

En sonunda Cimme sordu:

“Hekim ne söyledi?”

Hizmetçi kız kekelemeye başladı:

“Rahat bırakılmasını, yapılacak bir şey kalmadığını.”

Ama birden, yaşlı kızın dudakları kıpırdamaya başladı. Sessiz sözler, ölümcül hasta kafasında gizli kalmış sözler söyler gibiydi, ellerin o garip devinileri de hızlanıyordu.

Birdenbire, kendisine yabancı olan hafif, zayıf bir sesle, uzaklardan, belki de bu her zaman kapalı yüreğin derinliklerinden gelen bir sesle konuştu.

Cimme bu görüntüyü acıklı bularak ayaklarının ucuna basarak uzaklaştı. Sakat bacağı yorulan

Colombel oturuyordu.

İki kadın ayaktaydı.

Kraliçe Hortense hızlı hızlı konuşuyordu şimdi, hiçbir şey anlaşılmıyordu sözlerinden. Adlar birçok adlar söylüyor, düşsel kişilere sevgiyle sesleniyordu.

“Gel buraya, minik Philippe’im, anneni öp. Anneni çok seviyorsun, değil mi, yavrum? Bana bak, Robe, dışarıda küçük kardeşine sen göz kulak olacaksın. Sakın onu yalnız bırakma, anlıyor musun? Kibritlere dokunmaca da yok!”

Birkaç saniye susuyor, sonra daha yüksek bir sesle, sanki çağırırcasına, “Henriette!” diyordu. Biraz bekliyor, sonra yeniden başlıyordu: “Babana söyle de yazıhanesine gitmeden önce gelsin, benimle konuşsun.” Sonra birden, “Bugün biraz hastayım, sevgilim; geç dönmeyeceğine söz ver. Müdürüne benim hasta olduğumu söylersin. Ben yataktayken çocukları yalnız bırakmak tehlikeli olur, anlarsın. Akşam yemeğine sütlaç yapacağım sana. Çocuklar çok seviyor. Claire ne kadar sevinecek!” diyordu.

Gülmeye başlıyordu, genç, ateşli bir gülüşle, hiç gülmemişçesine: “Jean’a bak, Jean’a, ne de tuhaf bir başı var. Her yanını reçele bulamış, pis yumurcak! Baksana, sevgilim, ne kadar tuhaf, baksana!”

Colombel, yolculuktan yorulmuş bacağının yerine değiştiriyordu ikide bir, mırıldandı:

“Çocukları ve kocası olduğunu sayıklıyor, can çekişme başlıyor.”

İki kız kardeş hiç kıılmıyordu, şaşkın, şapşal.

Küçük hizmetçi kız,

“Şallarınızı, şapkalarınızı çıkarın, salona geçmek ister misiniz?” dedi.

Tek sözcük olsun söylemeden çıktılar. Colombel de topallaya topallaya arkalarından gitti, yeniden yalnız bıraktılar hastayı.

Kadınlar yol giysilerini çıkarıp oturdular. Bir kedi penceresinden ayrıldı, gerindi, odaya atladı, sonra Bayan Cimme’in, Bayan Cimme kediye okşamaya başladı.

Can çekişen hastanın sesi geliyordu yandan. Ömrünce beklediği yaşamı sürdürüyordu bu son saatinde, kendisi için her şeyin bittiği sırada düşlerini yaşıyordu.

Çimme bahçede, küçük Joseph ve köpekle oynuyordu, çok eğleniyordu, kırlarda bir koca adam neşesiyle, can çekişen kadını aklına bile getirmeden.

Ama birdenbire eve döndü.

“Bana baksana kızım,” dedi hizmetçi kıza, “bize yemek hazırlayacak mısın? Ne yiyeceksiniz, bayanlar?”

Maydanozlu, tarhunlu bir omlet, taze patatesli bir fileto, peynir ve birer fincan kahvede karar kılındı.

Bayan Colombel, cüzdanını çıkarmak için cebini karıştırıyordu, Çimme onu durdurdu, sonra hizmetçiye döndü,

“Sende para vardır, değil mi?” diye sordu.

“Evet, efendim.”

“On beş frank.”

“Yeter. Çabuk ol, kızım, ben acıkmaya başlıyorum.”

Bayan Cimme dışarıda, güneşte yunan sarmaşık çiçeklere, karşı çatıdaki iki tutkun güvercine baktı, üzgün üzgün,

“Böyle acı bir şey için gelmiş olmak kötü,” dedi. “Bugün kırdaki gezmek çok hoş olurdu.”

Kız kardeşi yanıt vermeden içini çekti. Yürüme düşüncesi Colombel’in keyfini kaçırmışa benziyordu. “Bacağım fena sızlıyor,” diye mırıldandı.

Küçük Joseph’le köpek müthiş gürültü ediyorlardı: Biri sevinç çığlıkları koparıyor, biri kendinden geçmişçesine havlıyordu. Üç çiçekliğin çevresinde deliler gibi koşarak kovalamaca oynuyorlardı.

Ölümcül hasta, çocuklarına seslenmesini sürdürerek, her biriyle konuşuyor, onları giydirdiğini, okşadığını, onlara okuma öğrettiğini düşünüyordu: “Hadi, Simon, bir daha söyle: A, B, C, D. İyi söyleyemiyorsun, a canım, D D D, duyuyor musun? Bir daha söyle bakalım..”

“Bu anlarda söylenenler çok tuhaftır,” dedi Cimme.

O zaman Bayan Colombel,

“Yanma dönmek iyi olmaz mı?” diye sordu. Ama Cimme hemen caydırıverdi onu, “Durumunda hiçbir şey değiştiremeyeceğine göre ne diye gitmeli? Burası da hiç fena değil,” dedi.

Hiç kimse üstelemedi. Bayan Cimme “ayrılmaz” diye adlandırılan iki yeşil kuşa baktı. Bu eşsiz bağlılığı birkaç tümceyle övdü, bu hayvanlara özenmedikleri için insanları ayıpladı. Cimme gülmeye başladı, alaycı bir tavırla, “Tra-la-la! Tra-la-la” diye bir şarkı mırıldandı, bağlılığı, kendi bağlılığı hakkında birçok şeyler sezdirmek ister gibiydi.

Colombel mide sancılarına tutulmuştu şimdi, bastonunu yere vuruyordu.

Öbür kedi, kuyruğu havada, içeri girdi.

Ancak saat birde oturuldu sofraya.

Colombel’e yalnız seçme Bordeaux şaraplarını içmesini salık vermişlerdi, şarabı tadar tatmaz, hizmetçiyi yeniden çağırırdı,

“Bana bak, kızım,” dedi, “bundan daha iyi bir şey yok mu mahzende?”

“Evet, efendim, geldiğiniz zamanlarda sunulan şaraptan var.”

“İyi ya! Git, üç şişe getir ondan bize.”

Bu şarabın tadına baktılar, pek beğendiler iyi bir üründen yapıldığı için değil, on beş yıldır mahzende durduğu için.

“Tam hasta şarabı işte,” dedi Cimme.

Colombel, bu şarabı ele geçirmek için ateşli bir arzuya tutulmuştu.

“Bu şaraptan ne kadar kaldı kızım?” diye sordu hizmetçiye.

“Hemen hepsi duruyor efendim,” dedi hizmetçi. “Hanım hiç içmezdi. Dipteki şaraplar hep bundan.” Colombel bacanağına döndü o zaman, “İsterseniz başka bir şeye karşılık bu şarabı ben alayım, Cimme,” dedi, “mideme çok iyi gelir.”

Tavuk da civciv sürüsüyle odaya girmişti; kadınlar onlara ekmek kırıntıları atarak eğleniyorlardı.

Joseph’le köpeği gene bahçeye yolladılar, yeteri kadar doyurmuşlardı.

Kraliçe Hortense hep konuşuyordu, ama alçak sesle konuşuyordu artık, sözleri anlaşılmıyordu.

Kahveler içildikten sonra, hep birlikte hastaya bakmaya gittiler. Sakin görünüyordu.

Gene dışarı çıktılar, yediklerini sindirmek için, bahçede halka olup oturdular.

Birdenbire, köpek iskemlenin çevresinde var hızıyla koşmaya başladı, ağzında bir şey vardı. Çocuk da kendinden geçmişçesine ardından koşuyordu. İkisi de evin içinde görünmez oldu.

Cimme, göbeğini güneşe verip uyudu.

Hasta gene yüksek sesle konuşmaya başladı. Sonra birden bağırdı.

İki kadınla Colombel, nesi olduğunu anlamak için koştular. Çimme de uyanmıştı, ama yerinden kıınıldamadı, sevmezdi böyle şeyleri.

Kraliçe Hortense oturmuştu, gözleri yabansıydı. Köpeği, küçük Joseph'in kovalaması sonucu yatağa atlamış, hastanın üzerinden geçmişti; yastığın ardına çekilmiş, oyuna yeniden başlamaya hazır, parlak gözlerle arkadaşına bakıyordu. Hanımın terliklerinden birini tutuyordu ağzında, bir saattir dişleriyle oynaya oynaya yırtmıştı.

Çocuk, birdenbire karşısına dikilen bu kadından korkarak sinmiş, yatağın önünde kıınıldamadan duruyordu.

Tavuk da içeriye girmiş, gürültüden ürkererek bir iskemlenin üzerine atlamıştı; iskemlenin dört ayağı arasında telaşlı telaşlı cıvıldaşan civcivlerini umutsuzca çağırıyordu.

Kraliçe Hortense, yürek parçalayan bir sesle bağıırıyordu: “Hayır, hayır, ölmek istemiyorum! İstemiyorum! Kim büyütecek benim çocuklarımı? Kim bakacak onlara? Hayır, istemiyorum!.. İst...”

Sırtüstü devriliverdi. Ölmüştü.

Köpek iyice coşmuştu, odada atlayıp zıpladı.

Colombel pencereye koştu, bacanağını çağırdı: “Çabuk gelin, çabuk. Öldü galiba.”

Çimme de kalktı o zaman, odaya geldi.

“Umdüğumuzdan da kısa sürdü,” diye söylendi.

MÜCEVHERLER

Bay Lantin, çalıştığı dairenin şef yardımcısının verdiği bir şölenle bu genç kıza rastladı, ağa düşer gibi tu tulu verdi.

Genç kız öleli yıllar olmuş bir taşra tahsildarının kızıydı. Sonra annesiyle Paris'e gelmişti, annesi onu evlendirebilmek umuduyla semtindeki kimi burjuva ailelerine gidip geliyordu. Yoksul ve onurlu, sakin ve hoş insanlardı. Uslu delikanlıların yaşamlarını bağlamak istedikleri namuslu kadın örneği gibiydi bu kız. Alçakgönüllü güzelliğinde meleklerle yaraşır bir utancın çekiciliği vardı, dudaklarından bir an bile ayrılmayan fark edilmez gülümseme, yüreğinin bir yansımasıydı sanki.

Kendisini herkes över, bütün tanıyanlar durmadan, "Onu alacak olana ne mutlu. Ondan iyisi bulunmaz," diye yinelerdi.

Bay Lantin İçişleri Bakanlığı'nda başyazmandı o zamanlar, yılda üç bin beş yüz frank geçerci eline, onu istedi ve aldı.

Akıl almaz denilebilecek derecede mutlu oldu onunla. Evi öyle becerikli bir tutumlulukla yönetti ki lüks içinde yaşar gibiydiler. Kocasına karşı göstermediği özen, incelik, cilve yoktu; öyle de bir çekiciydi ki, Lantin onu, karşılaşmalarından altı yıl sonra, ilk günlerinden de fazla seviyordu.

Yalnız iki merakını sevmiyordu onun, tiyatro ve sahte mücevher düşkünlüğü.

Dostları (kimi alçakgönüllü memur hanımları tanıyordu) ona durmadan moda oyunlar, hatta ilk gösterimler için loca biletleri buluyorlardı; kocası işinden sonra bir de tiyatroya gidince müthiş yoruluyordu, ama istese de istemese de sürüklüyordu onu. Bay Lantin, bu durum karşısında, kendisini eve kadar getirecek tanıdık bir hanımla gitmesini rica etti. Karısı pek uygun görmedi bu yolu, uzun zaman kabul etmedi. En sonunda hatır için boyun eğdi, kocası da sonsuz bir minnet duydu.

Çok geçmeden, bu tiyatro merakı bir de süslenme gereksinimi doğurdu. Yalan değil, tuvaletleri gene hep sade, beğeni ürünü ve alçakgönüllüydü; tatlı, karşı konulmaz, alçakgönüllü, güleç sevimliliği de giysilerinin sadeliğiyle yeni bir tat kazanır gibiydi, ama o gene de kulaklarına elmas taklidi iki koca çakıl taşı takmayı alışkanlık durumuna getirdi, sahte inci kolyeler, altın taklidi bilezikler, değerli taş yerini tutan türlü incik boncuklarla süslenmiş taraklar takmaya başladı.

Kocasını bu sahte parıltı düşkünlüğünden biraz gocunuyor, sık sık, "Sevgilim, sahici mücevher almanın yolunu bulamayınca, sadece güzelliğiyle, sevimliliğiyle süslenir kadın dediğin, mücevherlerin en enderi de budur," diye yineliyordu.

Karısı gülümsüyor, "Ne yaparsın?" diyordu. "Hoşlanıyorum. Benim kusurum da bu işte. Haklı olduğumu biliyorum; ama insan sonradan düzelmıyor. Öteden beri mücevhere bayılırım ben."

Sonra incileri parmakları arasında kaydırıyor, yontulmuş kristalleri ışılatıyor, "Ama bak, ne kadar güzel yapılmış. Sahici olduğuna yemin edeceğin gelir," diyordu.

O da gülümsüyor, "Çingene gönlü var sende," diyordu.

Bazı bazı geceleyin, ateşin başında baş başa otururlarken, karısı, Bay Lantin'in deyimiyle "incik boncuğunu" koyduğu maroken kutuyu çay içtikleri masanın üzerine koyuyor, bu taklit mücevherleri tutkulu bir dikkatle incelemeye başlıyordu, gizli, derin bir sevincin tadını çıkarıyordu sanki; bir kolyeyi kocasının boynuna takmakta dayatıyor, sonra da, "Ne kadar tuhaf oldun!" diye haykırarak

bütün benliğiyle gülüyordu. Sonra kollarına atılıyor, onu çılınca öpüyordu.

Bir kış gecesi Opera'daydı, soğuktan titreyerek döndü eve. Ertesi gün öksürüyordu. Sekiz gün sonra da zatürreeden öldü.

Lantin de az kaldı onun ardından mezarı boyluyordu. Öyle korkunç bir umutsuzluğa kapıldı ki bir ay içinde saçları apak oldu. Sabahtan akşama kadar ağlıyordu, dayanılmaz bir acıyla parçalanıyordu ruhu; ölmüş kadının anısı, gülümsemesi, sesi, kısacası bütün çekiciliği gözlerinin önünden hiç gitmiyordu.

Zaman acısını hiç mi hiç hafifletmedi. Çoğu zaman, iş saatlerinde, meslektaşları günlük şeylerden konuşmaya başladılar mıydı birdenbire yanaklarının şiştiği, burnunun kıvrıldığı, gözlerinin yaşlarla dolduğu görülüyordu; yüzünü buruşturuyor, hıçkırmaya başlıyordu.

Eşinin odasına el sürmemişti, her gün buraya kapanıp onu düşünüyordu; bütün eşyalar, hatta giysileri, son günde nasıl idiyeler öylece, yerli yerinde duruyordu.

Ama yaşam gittikçe zorlaşıyordu. Karısının elindeyken, evin bütün gereksinimlerini karşılayan aylığı, şimdi bir kendisine bile yetmiyordu. Şimdi ufak geliriyle sağlayamadığı iyi şarapları, güzel yemekleri karısının kendisine nasıl yedirip içirdiğini düşünüyor, şaşırıp kalıyordu.

Biraz borçlandı, en son yollara başvuran insanlar gibi paranın ardından koştu. Sonra bir sabah, ay sonuna tam bir hafta kala meteliksiz duruma düştüğünden, bir şey satmayı düşündü; karısının "incik boncuğunu" elden çıkarmak geldi hemen aklına, çünkü yüreğinin derinliklerinde, bir zamanlar kendisini kızdıran bu "göz boyayıcılara" karşı bir tür kin kalmıştı. Bunları her gün görmek bile sevgilisinin anısını biraz gölgelendiriyordu.

Karısının bıraktığı sahte parıltılar yığını uzun zaman karıştırdı, karısı yaşamının son günlerine kadar inatla bunları satın almış, her akşam yeni bir şey getirmişti. Onun hepsinden çok beğendiğini sandığı, kendi düşüncesine göre de bir sahte gerdanlığa göre pek dikkatli bir işçiliği olduğu için altı ya da sekiz frank edebilecek büyük bir kolyede karar kıldı.

Kolyeyi cebine koydu, bulvarlardan kendisine güven uyandıracak bir kuyumcu dükkânı arayarak bakanlığa doğru yürüdü.

En sonunda bir tane gördü, böyle değersiz bir şeyi satmaya çalıştığı, yoksulluğunu böyle ortaya koyduğu için biraz utanarak girdi içeriye.

"Bayım," dedi satıcıya, "şu parçaya ne değer biçersiniz, bilmek isterdim."

Adam kolyeyi aldı, gözden geçirdi, çevirdi, eliyle tarttı, bir büyüteç alıp baktı, yardımcısını çağırdı, alçak sesle bir şeyler söyledi, kolyeyi tezgâhın üzerine koydu, etkisini daha iyi anlamak için uzaktan baktı.

Bütün bu tören Bay Lantin'in rahatını kaçırmıştı. "Hiçbir değeri yok biliyorum," demek için ağzını açmak üzereydi, birdenbire kuyumcu,

"Beyefendi, on iki ya da on beş bin frank eder bu mal," dedi; "ama ancak elinize nereden geçtiğini açıkça bildirebilerseniz satın alabilirim."

Dul adam şaşkın şaşkın gözlerini ayırdı, ağzı açık kaldı, anlayamamıştı. En sonunda, "Ne diyorsunuz? Emin misiniz?" diye kekeledi. Öteki başka şeye yordu şaşkınlığını, soğuk bir sesle: "Daha fazla verip vermeyeceklerini başka yerlere göstererek öğrenebilirsiniz. Benim için fazla fazla on beş bin eder. Daha iyi bir fiyat bulamazsanız, gene bana gelebilirsiniz."

Bay Lantin iyiden iyiye aptallaşmıştı, kolyesini alıp gitti, yalnız kalıp düşünmek için bulanık bir

istek duyuyordu.

Ama sokağa çıkar çıkmaz, bir gülme gereksinimi duydu. “Budala!” diye düşündü. “Koca budala! Ya hemen kabul etseydin söylediğini! Al işte, sahteyi sahiciden ayıramayan bir kuyumcu!”

Paix Sokağı’nm başında başka bir kuyumcuya girdi. Kuyumcu mücevheri görür görmez, “Hay Allah, iyi bilirim bu kolyeyi, benden alınmıştı!” diye haykırdı.

Bay Lantin altüst olmuştu.

“Ne kadar eder?” diye sordu.

“Beyefendi, ben yirmi beş bine satmıştım. Ama yasa gereklerine uymak için bu malı nasıl ele geçirdiğinizi belirtecek olursanız, on sekiz bine yeniden almaya hazırım.”

Şaşkınlıktan eli ayağı tutmaz oldu bu kez Bay Lantin’in, oturdu.

“Ama... ama... dikkatle inceleyin, beyefendi, ben bugüne kadar sahte olduğunu sanıyordum,” diye kekeledi.

Kuyumcu:

“Adınızı söyler misiniz, beyefendi?” dedi.

“Elbette. Adım Lantin, İçişleri Bakanlığı’nda memurum, Martyrs Sokağı’nda 16 numarada oturuyorum.”

Adam defteri açtı, araştırdı, sonra:

“Gerçekten de Martyrs Sokağı’na, 16 numaraya yollanmış bu kolye, Bayan Lantin adresine, 20 Temmuz 1876’da.”

İki adam birbirlerinin gözlerine baktılar, memur şaşkınlıktan kendinden geçmiş, kuyumcu bir hırsız kokusu almıştı.

Kuyumcu gene konuştu:

“Yirmi dört saatliğine bırakır mısınız bunu bana? Size bir makbuz veririm.”

Bay Lantin,

“Evet, evet, elbette,” diye kekeledi, kâğıdı katlayarak çıktı, sonra cebine koydu.

Sonra sokağın ortasından geçti, gene yukarı doğru çıktı, yolunu şaşırdığını fark etti, yeniden Tuileries’ye indi, Seine’i geçti, gene yanıldığını anladı, Champs-Elysees’ye döndü, akimda belirli bir düşünce yoktu. Kafasını işletmeye, anlamaya çalışıyor-

du. Bu değerde bir nesneyi, karısı satın almış olamazdı. - Hayır, elbette. - Ama öyleyse bu bir armağandı! Bir armağan! Kimin armağanı! Neden?

Duruvermişti, caddenin ortasında ayaktaydı. Korkunç kuşkuyu duydu. - O mu? - Ama tüm öbür mücevherler de armağandı öyleyse! Bay Lantin’e öyle geldi ki yer yerinden oynuyordu; önünde bir ağaç devriliyordu sanki; kollarını açtı, devrildi, bayılmıştı.

Bir eczanede kendine geldi, geçenler buraya taşımışlardı. Evine götürdüler, içeri kapandı.

Geceye kadar kendinden geçmişçesine ağladı, bağırılmak için bir mendili ısırıp duruyordu. Sonra yorgunluktan, acıdan bitti, yatağına girdi, derin bir uykuya daldı.

Bir güneş çizgisi onu uyandırdı; bakanlığa gitmek üzere ağır ağır kalktı. Böyle sarsıntılardan sonra çalışmak zordu. Müdüründen özür dileyebileceğini düşündü; bir yazı yazdı ona. Sonra kuyumcuya dönmek gerektiğini düşündü; utançtan yüzü kızardı. Uzun zaman düşüncelere daldı. Ne de olsa bu

adamda bırakamazdı kolyeyi; giyindi, sokağa çıktı.

Hava güzeldi, güler gibi görünen kentin üzerini bir mavi gök kuşatmıştı. Boş gezenler elleri ceplerinde gidiyorlardı.

Lantin onların geçişine baktı, “Parası oldu mu ne kadar mutludur insan!” dedi kendi kendine. “Para ile kederler bile atılabilir, yolculuk edilir, eğlenilir! Ah! Bir zengin olsaydım!”

Önceki günden beri bir şey yememişti, acıktığını fark etti. Ama cebi boştu, yeniden kolyeyi anımsadı. On sekiz bin frank! On sekiz bin frank! Az para değildi hani!

Paix Sokağı’na vardı, dükkânın karşısındaki kaldırımında bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya başladı.

On sekiz bin frank! Yirmi kez girmesine ramak kaldı; ama utanç elini kolunu bağlıyordu.

Oysa açtı, çok açtı, bir kuruşu da yoktu. Birdenbire kararını verdi, düşünecek zaman kalmasın diye koşa koşa sokağı geçti, kuyumcunun dükkânına daldı.

Adam onu görür görmez fırladı, güler yüzlü bir incelikle yer gösterdi. Yardımcıları da geldiler, gözlerinde, kulaklarında bir neşe, Lantin’den yana bakıyorlardı.

Kuyumcu,

“Gerekli bilgileri aldım, beyefendi, hâlâ kararınız değişmediyse, önerdiğim parayı ödemeye hazırım,” dedi.

Memur,

“Evet, elbette,” diye kekeledi.

Kuyumcu bir çekmecedan on sekiz kocaman banknot çıkardı, saydı, Lantin’e uzattı. Lantin bir küçük makbuza imzasını attı, elleri titreye titreye cebine koydu parayı.

Sonra çıkacağı sırada, hâlâ gülümseyen adama döndü, gözlerini önüne dikti:

“Ben... bende başka mücevherler de var... aynı yoldan bana kaldı. Onları da satın almak işinize gelir mi?”

Adam eğildi,

“Evet,” dedi, “elbette, elbette, beyefendi.”

Bir tezgâhtar rahat rahat gülebilmek için dışarı çıktı; bir başkası var gücüyle burnunu siliyordu.

Lantin duygusuz, kızarmış, ciddi,

“Az sonra getiririm,” dedi.

Mücevherleri getirmek için bir araba tuttu.

Bir saat sonra, kuyumcuya döndüğü zaman, hâlâ yemek yememişti. Malları parça parça, her birine değer biçerek incelemeye başladılar. Hemen hepsi bu dükkândan alınmıştı.

Lantin şimdi biçilen fiyatlar üzerinde tartışıyor, kızıyor, satış defterlerinin gösterilmesini istiyordu, alacağı paraların toplamı yükseldikçe sesi de yükseliyordu.

Büyük küpe yirmi bin frank değerinde, bilezikler otuz beş bin, yüzük ve madalyonlar on altı bin, zümrüt ve yakutlardan yapılmış takı on dört bin; bir altın zincire takılıp bir kolye oluşturan tektaş kırk bin; hepsi birden yüz doksan altı bin frankı buluyordu.

Satıcı alaylı bir babacanlıkla,

“Dişinden tırnağından artırdığı her şeyi mücevhere yatıran birinindi galiba bunlar,” dedi.

Lantin ciddi ciddi,

“Herhangi bir yatırım biçimi işte,” dedi. Alıcıyla ertesi gün bir ikinci fiyat incelemesi yapılmasını kararlaştırdıktan sonra çıkıp gitti.

Sokağa çıkınca, tepesinde bir ödül bulunan bir direkmiş gibi, tırmanmak arzusuyla baktı Vendôme sütununa. Kendini tepelerde duran imparator heykelinin üzerinde birdirbir oynayacak ölçüde hafif buluyordu.

Voisin’de yemek yemeye gitti, şişesi yirmi franklık şaraptan içti.

Sonra bir araba tuttu, Bois’yi dolaştı. Lüks arabalara hor görüyle bakıyordu, gelip geçenlere, “Ben de zenginim, ben de. İki yüz bin frankım var!” diye bağırarak isteğiyle yanıp tutuşuyordu.

Sonra bakanlık geldi aklına. Arabayı oraya sürdürdü, kesin kararını vermiş olarak müdürün odasına girdi.

“İstifamı vermeye geldim, efendim,” dedi. “Üç yüz bin franklık bir mirasa kondum.”

Gidip eski meslektaşlarının ellerini sıktı, yeni yaşam tasarılarını anlattı onlara; sonra Café Anglais’de akşam yemeğini yedi.

Çok seçkin bulduğu bir beyle yan yana gelince, bu beye, dört yüz bin franklık bir mirasa konduğunu söylemek kaşınına karşı koyamadı.

Yaşamında ilk kez tiyatrodan canı sıkılmadı, geceyi yosmalarla geçirdi.

Altı ay sonra yeniden evleniyordu. İkinci karısı çok namusluymuştu, ama çekilmez bir yaratılıştaydı. Ona çok acı çektirdi.

HAYALET

Yeni bir dava dolayısıyla söz zorla kapatmalardan açılmıştı. Grenelle Sokağı'nda, eski bir konakta, dostlar arasında bir akşam toplantısının sonlarına gelinmişti. Herkesin bir öyküsü vardı, gerçek olduğunu kesinlediği bir öyküsü.

O sırada, seksen iki yaşındaki Marki de la Tour-Samuel yerinden kalktı, gelip şömineye yaslandı. Biraz titreyen sesiyle,

“Ben de çok garip bir şey biliyorum, öyle garip bir şey ki yaşamımın saplantısı oldu,” dedi. “Şimdi elli altı yıl oldu bu serüven başıma geleli, ama tek bir ay geçmez ki., onu düşümde görmeyeyim. Bana o günden bir korku izi, bir korku damgası kaldı, anlıyor musunuz? Evet, on dakika süresince, tüyler ürpertici bir büyük korku yaşadım, öyle bir korku ki o gün bugün bir tür sürekli dehşet bıraktı ruhumda. Beklenmedik gürültüler yüreğime dek titretir beni; akşam karanlığında iyi seçemediğim nesnelere içimde çılgınca bir kaçma isteği uyandırır. Geceleri de hep korkarım.

Bulduğum yaşa gelmeden önce kimselere söyleyemezdim bunu. Şimdi, her şeyi söyleyebilirim. İnsan seksen iki yaşında oldu mu düşsel tehlikeler karşısında yürekli olmamaya izin vardır. Gerçek tehlikeler karşısında, hiç gerilemedim, bayanlar.

Bu öykü kafamı öyle altüst etti ki, içime öyle derin, öyle gizemli, öyle tüyler ürpertici bir sıkıntı saldı ki hiçbir zaman anlatmadım. Benliğimin en derin yerinde, üzücü, utanç verici gizleri, yaşamımızdaki tüm söylenmez zayıflıkları sakladığımız o yerde gizledim onu.

Açıklamaya çalışmadan, olduğu gibi anlatacağım serüveni size. Şurası kesin ki açıklanmaz bir şey, o anda delirmişsem, o başka. Ama hayır, delirmemiştim, size bunun kanıtını da vereceğim. Ne isterseniz, düşünün. İşte olaylar, olduğu gibi.

1827'de, Temmuz ayındaydı. Rouen'da, garnizondaydım.

Bir gün, rıhtımda dolaşırken, kim olduğunu tam olarak anımsayamamakla birlikte, tanıdığımı sandığım bir adama rastladım. İçgüdüyle onu durdurmak için bir devini de buldum. Adam bu deviniyi gördü, yüzüme baktı ve kollarıma düştü.

Eskiden çok sevdiğim bir gençlik arkadaşıydı. Beş yıldır görmemiştim kendisini, bu sürede yarım yüzyıl yaşlanmışa benziyordu. Saçları apaktı; iki büklüm, gücü tükenmiş gibi yürüyordu. Şaşkınlığımı anladı ve bana yaşamını anlattı. Korkunç bir mutsuzluk onu yıkmıştı.

Bir genç kıza delice âşık olmuş, onunla bir tür mutluluk esrikliği içinde evlenmişti. Bir yıllık bir insanüstü mutluluk ve yatışmak bilmez tutkudan sonra, kızcağız birdenbire bir kalp hastalığından ölmüştü, aşkın kendisi öldürmüştü onu kuşkusuz.

Dostum hemen cenaze günü şatosundan ayrılmış, gelip Rouen'daki konağında oturmaya başlamıştı. Burada, yalnız, umutsuz, acılar içinde yaşıyordu, öyle düşkün bir durumdaydı ki, kendini öldürmekten başka bir şey düşünmüyordu.

“Seni böyle yeniden bulduğuma göre, bana büyük bir hizmette bulunmanı rica edeceğim, gidip odamın, odamızın çekmecesinden birkaç kâğıdı almanı isteyeceğim, çok acele gereksinimim var bu kâğıtlara. Bu işle bir yardımcıyı ya da bir işadamını görevlendiremem, çünkü aşılmaz bir ağız sıklığı ve kesin bir sessizlik gerek bana. Bana gelince, bu eve dünyada dönmem. Bu odanın anahtarını

vereceğim sana, ayrılırken kendim kilitlemiştim. Yazı masasının anahtarını da. Ayrıca pusulamı bahçivana vereceksin, sana şatoyu açacaktır. Ama yarın öğle yemeğine gel bana, o zaman konuşuruz bunları.’

Ona bu küçük hizmeti yerine getireceğime söz verdim. Ayrıca, yurtluğu Rouen’den yaklaşık beş fersah ötede bulunduğundan, benim için bir gezintiden öte bir şey değildi bu. Atla bir saatlik bir işti.

Ertesi gün saat onda ondaydım. Baş başa yemek yedik; ama yirmi söz bile çıkmadı ağzından. Kendisini bağışlamamı rica etti; mutluluğunun yattığı bu odaya gidecek olmamı düşünmek kendisini altüst ediyordu, öyle söylüyordu. Gerçekten de, ruhunda gizemli bir savaş başlamışçasına şaşılacak ölçüde sinirli ve düşünceli göründü bana.

En sonunda yapmam gerekeni tam olarak açıkladı. Çok basitti. Anahtarı elimde bulunan mobilyanın sağdaki ilk çekmecesine konulmuş iki mektup paketini ve bir deste kâğıdı almam gerekiyordu.

‘Bunlara hiç bakmamamı rica etmeme gerek yok,’ diye ekledi.

Bu söz nerdeyse yaraladı beni, biraz sert bir biçimde bunu kendisine söyledim.

‘Bağışla beni, fazla acı çekiyorum,’ diye kekeleydi.

Sonra ağlamaya başladı.

Görevimi yerine getirmek üzere saat bire doğru ondan ayrıldım.

Parıl parıl bir hava vardı, çayırlar arasından; tarlakuşlarının şarkısını ve kılıcımın çizmem üzerindeki uyumlu sesini dinleyerek hızla sürüyordum atımı.

Sonra ormana girdim, atımı yavaşlattım. Ağaçların dalları yüzümü okşuyordu; bazı bazı bir yaprağı dişlerimle yakalıyor, içinizi, kim bilir neden, gümbürtülü ve anlaşılmaz bir mutlulukla, bir tür güç sarhoşluğuyla dolduran şu yaşama sevinçlerinden biri içinde, oburca çiğniyordum.

Şatoya yaklaşırken, cebimde bahçivana vereceğim mektubu arıyordum, kapatılmış olduğunu görüp şaşırdım. Öyle şaşırdım, öyle sinirlendim ki, görevimi yerine getirmeden geri dönmeme ramak kaldı. Sonra kaba bir alınganlık göstermiş olacağımı düşündüm. Ayrıca dostum o sıkıntı içinde ayrımına varmadan kapatmış da olabilirdi bu mektubu. Küçük şato yirmi yıldır bırakılmışa benziyordu. Parmaklıkları kapı, açık ve çürümüşü, kim bilir nasıl ayakta duruyordu. Yolları otlar kaplamıştı; çimenlikler seçilmez olmuştu.

Bir panjura ayağımla vurarak çıkardığım gürültü üzerine, bir yan kapıdan yaşlı bir adam çıktı. Beni gördüğüne şaşırmışa benziyordu. Yere atladım ve mektubumu verdim. Okudu, bir daha okudu, çevirdi, alttan alttan baktı bana, kâğıdı cebine koydu ve,

‘Peki, ne istiyorsunuz?’ dedi.

Sertçe yanıt verdim:

‘Bu mektupta efendinizin buyruklarını aldığınıza göre, bilmeniz gerekir; bu şatoya girmek istiyorum.’

Yıldırımla vurulmuş gibiydi.

‘O zaman, o zaman bu... onun odasına mı gideceksiniz?’ dedi.

Sinirlenmeye başlıyordum.

‘Elbette! Ama siz beni sorguya çekmek mi istiyorsunuz yoksa?’

Kekelemeye başladı:

‘Hayır, efendim... ama... ama bu oda şeyden... ölümden beri hiç açılmadı da. Beni beş dakika bekleyecek olursanız, gidip bir bakacağım, acaba...’

Öfkeyle sözünü kestim:

‘Hadi canım, siz benimle dalga mı geçiyorsunuz? Anahtar bende olduğuna göre, oraya giremezsiniz.’

Ne diyeceğini bilemiyordu artık.

‘O zaman, efendim, size yolu göstereyim.’

‘Merdiveni gösterin ve beni yalnız bırakın. Siz olmadan da bulurum.’

‘Ama... efendim... gene de...’

Bu kez iyice sinirlendim:

‘Şimdi kesin sesinizi, tamam mı? Yoksa karışmam.’

Onu sertçe itip eve girdim.

Önce bir mutfaktan, sonra bu adamın karısıyla oturduğu iki küçük odadan geçtim. Sonra büyük sofadan geçtim, merdiveni çıktım ve dostumun belirttiği odayı tanıdım.

Daire öylesine loştu ki, önce hiçbir şey seçemedim. Oturulmayan, kapalı odaların, ölü odaların şu küflü ve sası kokusunun etkisi altında, öylece durdum. Sonra, yavaş yavaş, gözlerim karanlığa alıştı, arkasından, oldukça açık bir biçimde, çarşafsız, ama döşekleri ve yastıkları duran, yastıklarından biri de sanki yeni konmuş gibi bir dirseğin ya da bir başın derin izini taşıyan bir yatakla büyük, dağınık bir oda gördüm.

İskemleler yerini şaşırmış görünüyordu. Bir kapının, herhalde bir dolap kapısının, aralık kalmış olduğunu gördüm.

Önce ışık gelsin diye pencereye gidip açtım; ama panjurun demirleri öylesine paslanmıştı ki, bir türlü açamadım.

Kılıcımla da kırmaya çalıştım ya başaramadım. Bu yararsız çabalara sinirlenirken, gözlerim de en sonunda gölgeye iyice alışmışken, daha iyi görme umudundan vazgeçtim ve yazı masasına gittim.

Bir koltuğa oturdum, kapağı indirdim, belirtilen çekmeceyi açtım. Ağzına kadar doluydu. Üç paket alacaktım, bunları nasıl tanıyacağımı da biliyordum, aramaya giriştim.

Yazıları sökebilmek için gözlerimi ayırıyordum ki arkamda bir hışırtı işitir gibi, daha doğrusu duyumsar gibi oldum. Hiç aldırmadım, bir hava akımının herhangi bir kumaşı oynattığını düşündüm. Ama, bir dakika sonra, nerdeyse ayrımsanmaz bir başka devinim, görülmedik, hafif, tatsız bir titreme geçti derimin üstünden. Azıcık bile olsa heyecanlanmak öylesine saçmaydı ki kendi kendimden utandığımdan, geriye dönmek istemedim. O sırada bana gereken ikinci desteyi yeni bulmuştum; tam üçüncüyü de buluyordum ki omzumun üstünde güçlü ve acı bir iç çekiş deli gibi oradan iki metre öteye sıçramama yol açtı. Sıçrama sırasında, elim kılıcımın tutağında, geriye dönmüştüm ve hiç kuşkusuz, böğrümde onun varlığını duymamış olsam, bir korkak gibi kaçardım.

Aklar giymiş bir iri kadın, bir saniye önce oturmakta olduğum koltuğun arkasında, ayakta, bana bakıyordu.

Kollarımda, bacaklarımda öyle bir titreme başladı ki sırtüstü devrilmeme ramak kaldı. Ah! Bu tüyler ürpertici ve saçma korkuları kendisi de duymadıkça hiç kimse anlayamaz. Ruh erir; artık yalnızca yüreğini duyar insan; tüm beden bir sünger gibi yumuşar, sanki iç yanımız çöker.

Ben hayaletlere inanmam; ama o çirkin ölü korkusu içinde tüm gücümü yitirdim ve çok acı çektim, birkaç dakika süresince, doğaüstü ürküntülerin dayanılmaz bunaltısı içinde yaşamımın bütün gerisinde çektiğimden daha fazla acı çektim.

Konuşmamış olsaydı, belki de ölürdüm! Ama konuştu; sınırları titreten yumuşak ve acılı bir sesle konuştu. Kendime egemen olduğumu, aklımın yeniden başıma geldiğini söyleyemem. Hayır. Ne yaptığımı bilemeyecek ölçüde kendimden geçmişim; ama içimdeki bir tür gizli gurur, biraz da meslekten gelen gurur, nerdeyse elimde olmadan, onurlu bir soğukkanlılığı sürdürmemi sağlıyordu. Kendim için, bir de, ister kadın olsun, ister hayalet, onun için, görünüşü koruyordum. Daha sonra ayrımına vardım bütün bunların, çünkü, inanın bana, belirme sırasında, hiçbir şey düşünmüyordum. Korkuyordum.

‘Ah, bayım, bana büyük bir yardımda bulunabilirsiniz,’ dedi.

Yanıt vermek istedim, ama tek sözcük söyleyemedim. Belirsiz bir ses çıktı ağızımdan.

Gene konuştu:

‘İster misiniz? Beni kurtarabilir, iyileştirebilirsiniz. Korkunç acı çekiyorum. Acı çekiyorum, of! Acı çekiyorum!’

Usulca koltuğa oturdu. Bana bakıyordu:

‘İster misiniz?’

Hâlâ sesim çıkmıyordu, başımla ‘Evet!’ dedim.

O zaman bana bir kemik tarak uzattı ve mırıldanmaya başladı:

‘Saçınızı tarayın, ah! Tarayın; iyileştirir bu beni; saçlarınızın taranması gerek. Şu başıma bakın... Ne kadar acı çekiyorum; saçlarınız ne kadar acı veriyor!’

Çözülmüş, çok uzun, çok kara saçları, sanırım, koltuğun arkalığının üzerinden sarkıyor, yere dokunuyordu.

Neden yaptım bunu? Ne diye titreye titreye bu tarağı aldım ve ne diye onun yılanlarla oynuyormuşum gibi korkunç bir soğukluk duygusu uyandıran uzun saçlarını ellerime aldım? Hiçbir şey bilmiyorum.

Bu duyu parmaklarımda kaldı ve düşündükçe titrerim.

Taradım saçlarını. Bu buzdan saçları kim bilir nasıl düzeltiltim. Büktüm, bağladım, çözdüm; bir atm yelesini örer gibi ördüm. İçini çekiyor, başını eğiyor, mutlu görünüyordu.

Birden, ‘Teşekkürler!’ dedi, tarağı elimden kaptı ve aralık olduğunu gördüğüm kapıdan kaçtı.

Yalnız kalınca, birkaç saniye, karabasanlardan sonraki uyanmaların şaşkın sıkıntısını duydum. En sonunda kendime geldim; pencereye koştum ve taşkın bir itişle panjuru kırdım.

Bir ışık dalgası doldu içeriye. Bu varlığın çıktığı kapıya atıldım. Kapalı ve kımıldamaz buldum.

O zaman bir kaçma ateşi, bir ürküntü, gerçek bir savaş ürküntüsü sardı içimi. Açık masanın üstünden çabucak üç mektup paketini aldım; daireden koşarak geçtim, merdivenin basamaklarını dörder dörder indim, dışarıda bilmiyorum nereye geldim, on adım ötemde atımı görünce, bir sıçrayışta bindim ve dörtnala sürdürdüm.

Ancak Rouen’da ve evimin önünde durdum. Gemi emir erime attıktan sonra, odama koştum, düşünmek üzere buraya kapandım.

O zaman, bir saat süresince, bir sanrının oyuncağı olup olmadığını düşündüm. Hiç kuşkusuz şu

anlaşılmaz sinir sarsıntularından birine, Doğaüstü'nün gücünü kendisine borçlu olduğu şu tansıklar doğuran beyinsel sapmalardan birine uğramıştım.

Ve pencereye yaklaşırken, bir 'görü'ye, bir duyu aldanmasına inanmak üzereydim. Gözlerim, rastlantıyla, göğsüme dikildi. Ceketim düğmelere sarılmış uzun kadın saçlarıyla doluydu!

Bunları bir bir aldım ve parmaklarım titreye titreye dışarıya attım.

Sonra emir erimi çağırdım. Hemen o gün dostuma gidemeyecek ölçüde heyecanlı, sıkıntılı buluyordum kendimi. Sonra ona söyleyeceklerim konusunda iyice düşünmek istiyordum.

Mektupları ona yolladım, o da askere mektupları aldığına ilişkin bir yazı vermiş. Hakkımda bol bol bilgi sormuş. Rahatsız olduğum, güneş çarptığı filan söylenmiş. Kaygılı görünmüş.

Ertesi gün, gerçeği kendisine söylemek kararıyla, daha şafakta ona gittim. Akşam çıkmış, bir daha da dönmemişti.

Gün içinde gene geldim, gene görünmemişti. Bir hafta bekledim. Ortaya çıkmadı. O zaman adalete haber verdim. Her yanı arattılar, geçtiği ya da çekildiği yerin izini bile bulamadılar.

Bırakılmış şato özenle araştırıldı. Kuşkulu hiçbir şey bulunamadı.

Hiçbir belirti burada bir kadın gizlendiğini ortaya çıkarmadı.

Soruşturma hiçbir sonuca varmadığından, araştırmalar kesildi. Ve, elli altı yıldan beri, hiçbir şey öğrenemedim. Bundan fazla hiçbir şey bilmiyorum.”

AY IŞIĞI

Savaş adı pek yaraşırdı Peder Marignan'a. İri, zayıf bir papazdı, çok dindardı, ruhu her zaman coşkundu ya doğruydu da. Bütün inançları kesindi, dalgalanma, kıpırdanma olmazdı hiç. İçtenlikle Tanrı'sını tanıdığını, amaçlarını, isteklerini, niyetlerini bildiğini düşlerdi.

Küçük köy papazı evinin bahçe yolunda geniş adımlarla dolaşırken bazı bazı bir soru yükselirdi kafasında: "Tanrı bunu niçin yaptı?" Sonra inatla aramaya başlar, düşüncesinde Tanrı'nın yerini alır, hemen her zaman da aradığı yanıtı bulurdu. Dindarca bir alçakgönüllülük atılımıyla, "Ulu Tanrım, senin işlerine akıl ermez!" diyeceklerden değildi o. "Ben Tanrı'nın hizmetkârıyım, Onun davranış nedenlerini bilmek, bilmiyorsam bulmak zorundayım," derdi kendi kendine.

Doğada her şeyin şaşmaz ve hayranlık verici bir mantıkla yaratıldığını sanırdı. "Niçin"lerle "çünkü"ler hep birbirine denk gelirdi. Şafaklar uyanışlara sevinç katmak, günler harmanları olgunlaştırmak, yağmurlar ekinleri sulamak, akşamlar uykuya hazırlanmak, karanlık geceler uyumak için yaratılmıştı.

Dört mevsim tarımın bütün gereklerine tamamı tamamına uyuyordu. Doğanın amaçları bulunmadığı, tam tersine, her şeyin çağların, iklimlerin, maddenin katı gereklerine boyun eğdiği hiçbir zaman usuna gelmezdi.

Ama kadından nefret ederdi, bilinçsizce nefret eder, içgüdüyle küçümserdi. İsa'nın sözünü yinelerdi sık sık: "Kadın, seninle benim aramda ortak olan ne var?" Sonra da şunu eklerdi: "Tanrı bile bu yapıtımdan hoşnut olmadığını sezinliyor sanki." Onun için kadın, ozanın dediği gibi, on iki kez kirlili çocuktur. İlk erkeği yıkıma sürüklemişti, insanı cehennemlik eden ve zayıf, tehlikeli, gizemli bir biçimde şaşırtıcı yaratık niteliğini hep sürdürmüş olan baştan çıkarıcıydı. Seven ruhlarına karşı beslediği nefret, yıkıcı bedenlerine duyduğu nefretten de fazlaydı.

Kendisine yönelen sevgi duygularını da sık sık sezmişti, hiç sarsılmayacağını bilirdi ya her zaman titreyen sevme gereksinimlerine gene de kızardı.

Ona göre, Tanrı yalnızca erkeği denemek için yaratmıştı kadını. Savunma önlemleriyle, tuzak korkusuyla yaklaşmalıydı ona. Gerçekten de, kadın erkeğe doğru uzanmış kolları, aralanmış dudaklarıyla tıpkı bir tuzaktı.

Yönelimlerinin zararsız duruma getirdiği rahibeleri hoş görürdü yalnız; gene de sert davranırdı onlara. Çünkü zincirlenmiş, boyun eğmiş yüreklerinin derinliğinden, bir papaz olmasına karşın kendisine doğru gelen o değişmez sevgiyi her zaman canlı bulurdu.

Rahip, gözlerinden, daha çok yaşlı gözlerinden, türlerinin sonucu olan coşkularından, İsa'ya besledikleri coşkun aşktan anlardı bunu, bu aşk onu kızdırırdı, kadın aşkıydı çünkü, etsel aşktı. Boyun eğişlerinde bile, kendisiyle konuştukları zaman seslerinde, yere dikilmiş gözlerinde, kendilerine sert davrandığı zaman boyun eğmiş gözyaşlarında bile sezinlerdi bu lanetli aşkı.

Manastırın kapılarından çıkarken cüppesini silkelere, bir tehlikeden kaçarcasına adımlarını açarak giderdi.

Küçük bir komşu evde, annesiyle birlikte oturan bir yeğeni vardı. Bu kız rahibe yapmaya çalışırdı. Güzel, beyinsiz, alaycı bir kızdı. Papaz öğütler verirken o gülerdi, papaz kendisine kızdığı zaman,

yüreğinin üzerine bastıra bastırâ şapur şapur öperdi onu, o da elinde olmadan, her erkeğin içinde uyuklayan babalık duygusunu kendi içinde de uyandırdığı için tatlı bir sevinç tattıran bu sarılıştan kurtulmaya çalışırdı.

Kır yollarında yanında yürürken, Tanrı'dan, Tanrısından söz ederdi ona sık sık. Ama kız dinlemez, gökyüzüne, otlara, çiçeklere bakardı, bir yaşama sevinci parlardı gözlerinde. Bazen uçan bir hayvanı yakalamak için fırlayıverir, tutup getirerek, "Bak, dayı, ne kadar güzel; öpmek geliyor içimden," derdi. Ondaki bu sinekleri, ya da leylakları "öpme" gereksinimi papazı kaygılandırır, kızdırır, içini bulandırır, kadınların yüreğinde her zaman filizlenen sökülmez sevgiyi bulurdu gene.

Sonra bir gün, kilise bekçisinin karısı, Peder Marignan'ın ev işlerine bakan kadın, ona çekine çekine, yeğenin bir sevgilisi olduğunu söyledi.

Tıraş oluyordu, korkunç bir heyecan duydu, yüzünde sabunlar, soluğu kesilip kaldı.

Yeniden düşünüp konuşabilecek duruma gelince, "Doğru değil, yalan söylüyorsun, Melanie!" diye haykırdı.

Ama köylü kadın elini yüreğinin üzerine koydu: "Yalan söylüyorsam, Tanrı cezamı versin, papaz efendi. Kız kardeşiniz yatar yatmaz çıkıyor her gece. Irmak boyunda buluşuyorlar. Saat onla on iki arasında gidip bakarsınız, olur biter."

Papaz çenesini kaşımaya bıraktı, önemli düşünce saatlerinde her zaman yaptığı gibi sert adımlarla yürümeye başladı. Sakalını yeniden kazımak isteyince, kulağından burnuna kadar üç kez yüzünü kesti.

Bütün gün ağzını açmadı, öfkeyle, kızgınlıkla doluydu. Yenilmez aşk karşısında papazlık öfkesine bir çocuğun aldattığı, çaldığı, oyuna getirdiği bir tinsel baba, bir veli, bir ruh adamı öfkesi ekleniyordu; kızları kendilerinden bağımsız olarak ve kendilerine karşın bir koca seçtiğini bildirince, ana babaların duyduğu bencil daralmayı duyuyordu.

Akşam yemeğinden sonra bir şeyler okumaya çalıştı ya başaramadı, gittikçe daha çok köpürüyordu. Saat onu vurunca, bastonunu, bir hasta görmeye gittiği gece gezintilerinde kullandığı kocaman meşe sopasını aldı. Sağlam köylü bileğinde tehditle döndürdüğü çomağına gülümseyerek baktı. Sonra birden havaya kaldırdı, dişlerini gıcırdata gıcırdata iskemleye indirdi, iskemlenin arkalığı yarılıp düştü.

Çıkmak için kapısını açtı; ama eşikte duruverdi, her zaman görülmeyen türden bir ay ışığı karşısında şaşakalmıştı.

Coşkun bir ruh, Hıristiyanlık kurallarını koyanlarda, o düşsever ozanlarda bulunması gereken bir ruh taşıdığından, kendini birdenbire dalgınlaşmış, solgun gecenin ulu ve durgun güzelliğiyle coşmuş buldu.

Tatlı bir ışığa batmış küçük bahçesinde, sıra sıra dizilmiş meyve ağaçları, azıcık bir yeşillığe bürünmüş ince ağaç kollarını birer gölge biçiminde yolun üzerine diziyorlardı. Kocaman bir hanımeli de evinin duvarına tırmanmış, çok hoş ve şeker tadında soluklar veriyor, ılık ve aydınlık gecede bir tür güzel kokulu ruh dalgalandırıyor.

Derin derin soluk almaya başladı, şarap içen ayyaşlar gibi içti havayı. Nerdeyse yeğenini unutmuştu, ağır adımlarla, hayran, mutlu, öylece gidiyordu.

Kıra gelir gelmez, okşayan aydınlığa batmış, solgun gecenin bu yumuşak, bitkin büyüünde boğulmuş ovayı seyretmek üzere durdu. Kurbağalar hiç durmadan kısa ve madensi sesler fırlatıyorlardı uzaya, uzak bülbüller de buna düşlere dalmış, tane tane şarkılarını, ay ışığının baştan çıkarışı içinde öpüşler için yapılmış, hafif, titreşimli ezgilerini karıştırıyorlardı.

Papaz gene yürümeye başladı, neden olduğunu bilmiyordu ya yüreği gevşeyivermişti. Zayıflamış, birdenbire bitkinleşmiş buluyordu kendini; oturmak, orada kalmak, seyre dalmak yarattıklarına bakarak Tanrı'ya hayran olmak geliyordu içinden.

Uzakta, büyük bir söğüt dizisi, küçük ırmağın akışına uyarak yılan gibi kıvrılıyordu. İnce bir sis, ay ışıklarının içine işleyip gümüşleştirerek pırıl pırıl ettiği bir ak buhar, yamaçların çevresinde asılı duruyor, dolambaçlı ırmağı baştanbaşa, bir tür saydam ipekle sarıyordu.

Bir kez daha durdu papaz, ruhunun derinliklerine dayanılmaz bir duyarlık işlemişti.

Bir kuşku, bir belirsiz kaygı sarıyordu içini; içinde bazı bazı sorduğu sorulardan birinin doğduğunu seziniyordu.

Tanrı bunu niçin yapmıştı? Geceler uykuya, bilinçsizliğe, dinlenişe, unutuşa ayrıldığına göre, onu gündüzlerden daha güzel, şafaklardan, akşamlardan daha hoş yapmak niçindi, sonra niçin bu ağır, bu baştan çıkarıcı, bu güneşten daha şiirli, bu öylesine kapalı olduğu için gün ışığıyla aydınlatılamayacak kadar ince ve gizemli şeyleri aydınlatmaya adanmışa benzeyen bu yıldız gelip de karanlıkları böylesine saydamlaştırıyordu ?

Niçin şarkıcı kuşların en ustası ötekiler gibi dinlenmiyordu da heyecan veren gecede şakıyordu?

Dünyanın üstüne atılan bu yarı perde nedendi? Bu yürek titreyişleri, bu ruh coşkusu, beden böyle gevşeyiverişi nedendi?

Yataklarında yattıklarına göre insanların hiç de görmedikleri bu güzellik, çekicilik bolluğu nedendi?

Bu ulu görünüm, gökyüzünden yeryüzüne serpilmiş şiir bolluğu kimin içindi?

Papaz bir şeycikler anlamıyordu.

Ama işte, ileride, çayırın kıyısında, pırıl pırıl sise batmış ağaçların kubbesi altında yan yana yürüyen iki gölge belirdi.

Erkek daha iriydi, boynundan tutuyordu sevgilisini, zaman zaman da alnından öpüyordu. Çevrelerini kendileri için yapılmış bir tanrısal çerçeve gibi saran bu kımıltısız görünümü birdenbire canlandırdılar. İkisi bir tek yaratık, bu sakin, sessiz gecenin kendisine adandığı yaratık gibiydi; canlı bir yanıt gibi, sorusuna Tanrı'nın verdiği yanıt gibi papaza doğru geliyorlardı.

Altüst olmuştu, yüreği çarpıyordu, ayakta duruyordu öyle; İncil'e yaraşır bir şey, Ruth'la Booz'un aşkı gibi bir şey gördüğünü, kutsal kitaplarda sözü edilen dekorlar içinde Tanrı'nın bir isteminin yerine getirilişini gördüğünü sanıyordu. İlahiler İlahisi'nin dizeleri, aşk haykırıışları, beden çağrılarını, bu yakıcı sevgi şiirinin bütün o sıcak güzelliği kafasında uğuldamaya başladı.

“Belki Tanrı insan aşklarını ülküyle perdelemek için yarattı bu geceleri,” dedi kendi kendine.

Durmadan yürüyen bu kucaklanmış çift önünde geriliyordu. Oysa yeğeni vardı işin içinde; ama şimdi yapacağı şeyin Tanrı'ya karşı gelmek olup olmayacağını düşünüyordu. Sonra, Tanrı aşkı böyle belirgin görkemlilikle çevrelediğine göre, ona izin vermiyor muydu?

Deli gibi, neredeyse utanç içinde, girmeye hakkı olmayan bir tapınağa girmişçesine kaçtı, gitti.

Goderville dolaylarındaki tüm yollardan köylüler ve karıları kasabaya doğru geliyorlardı. Pazar kuruluyordu çünkü. Erkekler, ağır işlerin, beli büküp sol omzu yukarı kaldırarak sabana abanmanın, yere sağlam basabilmek için dizleri ayırarak biçmenin, daha bir sürü ağır ve zorlu toprak çalışmalarının sonucu olarak biçimini yitirmiş, çarpık bacaklarının her devinisinde bütün bedenlerini öne doğru eğerek ağır adımlarla ilerliyorlardı. Yakaları ve kol uçları ak nakışlarla süslü, cilalanmış gibi parlak, kolalı, mavi gömlekleri, kemikli gövdelerinin çevresinde kabarmış, uçmaya hazır balonlara benziyor, balonların orasından burasından bir baş, iki kol, iki bacak çıkıyordu.

Kimileri bir iple bir inek ya da danayı çekiyor, karıları da arkada, daha yaprakları üzerinde olan bir dalı hayvanın böğrüne böğrüne indirerek yürüyüşünü hızlandırmaya çalışıyorlardı. Kollarında geniş sepetler taşıyorlar, sepetlerin kimilerinden piliç, kimilerinden ördek başları çıkıyordu. Kocalarınınkinden daha kısa, daha canlı adımlarla yürüyorlardı. Kara kuru, dik gövdeleri, düz göğüslerinin üzerinden iğnelenmiş, daracık şallara sarılı, başları saçlarına yapışmış, üzerine de bir başlık oturtulmuş, ak bezlerle örtülüydü.

Sonra, bir beygirin sarsıntılı koşusuna uymuş bir araba geçiyor, yanda oturan iki adamı, dipte oturan ve sarsıntılarını azaltmak umuduyla tahtalara yapışan bir kadını garip bir biçimde sarsıyordu.

Goderville Alanı'nda büyük bir kalabalık, birbirine karışmış insan ve hayvanlardan oluşan bir kargaşa vardı. Topluluğun yüzeyinde öküzlerin boynuzları, zengin köylülerin kendileri de, tüyleri de uzun şapkaları, köylü kadınların başörtüleri seçiliyordu. Cırtlak, tiz sesler sürekli ve yabansı bir uğultu oluşturuyor, ama zaman zaman keyifli bir köylünün güçlü göğsünden kopan bir kahkaha ya da bir evin duvarına bağlanmış bir ineğin uzun böğürtüsü bu uğultuyu bastırıyordu.

Her şey ahır, süt, gübre, ot ve ter kokuyor, ortalığa köy insanlarına özgü şu kekre, mide bulandırıcı, insansı ve hayvansı hava yayılıyordu.

Breauteli Hauchecorne Usta, Goderville'e yeni gelmişti daha, alana doğru yürürken, yerde ufacık bir ip gördü. Gerçek bir Normandiyalı olarak tutumlu adamdı, işe yarayabilecek her şeyi toplamanın iyi olduğunu düşündü, romatizmalı olduğundan güçlkle eğildi. İncecik ip parçasını yerden aldı, özenle sarmaya hazırlanırken, saraç Malandain Usta'nın kapısının eşiğinden kendisine baktığını gördü. Eskiden, bir yular konusunda araları açılmış, her ikisi de kindar olduğundan, bir daha konuşmamışlardı. Hauchecorne Usta, düşmanın kendisini pislik içinde bir ufacık ip parçası alırken görmesi karşısında bir tür utanca kapıldı. İpi çabucak gömleğinin içine sakladı, sonra pantolonunun cebine soktu, sonra yerde bir şey arıyormuş da bulamıyormuş gibi yaparak başı önünde, bedeni sızılarla iki büklüm, pazar yerine doğru yürüdü.

Hemen sonra, sonu gelmez pazarlıklarla çalkalanan, gürültülü ve ağır kalabalığın içinde gözden silindi. Köylüler inekleri elleriyle yokluyor, gidiyor, geri geliyor, kazık yeme kuşkusu içinde duralıyor, satıcının gözlerini inceliyor, durmamacasına adamın kurnazlığını, hayvanın kusurunu ortaya çıkarmaya çalışıyor, karar vermeyi bir türlü göze alamıyorlardı.

Kadınlar, tavuklarını, ördeklerini çıkarmış, ayakları bağlı, ibikleri kıpkırmızı, gözleri şaşkınlıkla dolu olarak yere bırakmışlar, ayaklarını kocaman sepetlerine dayamışlardı.

Önerileri dinliyor, duygusuz bir yüz, soğuk bir tavırla fiyatlarda dayatıyor ya da önerilen indirimi

birdenbire benimseyiveriyor, ağır ağır uzaklaşan müşterinin arkasından sesleniyorlardı:

“Tamam, Anthime Usta, verdim gitti.”

Sonra, yavaş yavaş, alan boşaldı, kilisenin çanı öğleyi vurunca, uzaklarda oturanlar hanlara dağıldılar.

Jourdain’in hanında, koca avlu, körüklü, körüksüz, yaylı, yaysız, iki tekerlekli, dört tekerlekli, eski, yeni arabalarla doluydu, kimi kollarını insanlar gibi havaya kaldırmış, kimi de burnunu yere, kıcını havaya dikmişti. Büyük salon da aynı biçimde yemek yemeye gelenlerle doluydu.

Masaya oturanların tam karşısında, koca ocak alev alev yanıyor, sol sıradakilerin sırtına yakıcı bir sıcaklık salıyordu. Piliçlerle, güvercinlerle, butlarla donanmış üç şiş dönüyor, güzel bir kızarmış et ve etlerin kızarmış yüzeylerinden damlayan et suyu kokusu keyifleri tutuşturuyor, ağızları sulandırıyor.

Tüm saban aristokrasisi karnını burada, hem hancılık, hem atçılık yapan Jourdain Usta’nın, bu paralı açığözün hanında doyururdu.

Tabaklar gidip geliyor, sarı elma şırası güğümleri gibi bunlar da çabucak boşalıyordu. Herkes işlerini, alıp sattıklarını anlatıyor, ürünlerin nasıl olduğu soruluyordu. Hava yeşillikler için iyiydi, ama buğdaylar için parlak sayılmazdı.

Birdenbire, avluda, hanın önünde bir davul gümbürdedi. Bir-iki ilgisiz dışında, herkes ayağa fırladı hemen, ağızlar dolu, peçeteler elde, kapıya, pencerelere koşuldu.

Kasabanın tellalı, davulunu bir süre dövdükten sonra, tümcelerini ters vurgulayarak, kesik kesik bağırmaya başladı:

“Goderville’lere, genel olarak herkese, pazara gelenlere duyurulur ki, bu sabah, Beuzeville yolunda, saat dokuzla on arasında, içinde beş yüz frank ve bazı makbuzlar bulunan, kara renkte bir meşin cüzdan düşürülmüştür. Bu cüzdanı bulanın hemen belediyeye ya da Manneville’li Fortuné Houlbrèque Usta’ya getirmesi rica olunur. Getirene yirmi frank ödül verilecektir.”

Sonra gitti. Davulun boğuk vuruşları ve tellalın hafiflemiş sesi bir kez de uzaktan duyuldu.

Herkes bu olaydan söz etmeye başladı o zaman, Houlbrèque Usta’nın cüzdanını bulup bulamama olasılıkları sayılıp döküldü.

Ve yemek bitti.

Kahveler de bitirilmek üzereyken, eşikte bir jandarma onbaşısı belirdi,

“Bréauté’li Hauchecorne Usta burada mı?” diye sordu.

Hauchecorne Usta masanın öbür başına oturmuştu.

“Buradayım,” diye yanıtladı.

Onbaşı gene konuştu:

“Hauchecorne Usta, lütfen benimle belediyeye kadar gelir misiniz? Başkan sizinle görüşmek istiyor.”

Köylü hem şaşırılmış, hem kaygılanmıştı, kadehini bir dikişte boşaltıp kalktı. Sabahkinden de fazla bükülmüştü beli, çünkü her yemekten sonra ilk adımlar özellikle zor oluyordu.

“İşte geldim, işte geldim,” diye yineleyerek yola çıktı, onbaşının arkasından yürüdü.

Belediye başkanı koltuğuna kurulmuş, kendisini bekliyordu. Bölgenin noteriydi aynı zamanda,

şişman, asık suratlı, cafcıflı sözcüklerle konuşan bir adamdı.

“Hauchecorne Usta, bu sabah, Beuzeville yolunda, Mannevillele Houlbrèque Usta’nm düşürdüğü cüzdanı yerden aldığınızı görmüşler,” dedi.

Köylü şaşırıp kalmıştı, nedenini anlamadan, üzerine çöken bu kuşkunun ağırlığı altında korkuya kapılmış, şaşkın şaşkın belediye başkanına bakıyordu.

“Ben, mi? Ben mi almışım o cüzdanı?”

“Evet, siz.”

“Dinime, imanıma, görmedim bile.”

“Sizi görmüşler.”

“Görmüşler mi? Beni mi? Kim görmüş peki?”

“Bay Malandain, saraç.”

Yaşlı adam anımsadı, anladı o zaman, öfkeden kızarak,

“Ya, evet, gördü beni o salak! Şu ipi alırken gördü, işte, bakın başkanım, şu ipi,” dedi.

Sonra cebinin diplerini karıştırarak küçücük bir ip parçası çıkardı.

Ama belediye başkanı inanmışa benzemiyor, başını sallıyordu.

“Hauchecorne Usta, Bay Malandain gibi sözüne inanılır bir kimsenin bu ipi bir cüzdan sanmış olmasına inandıramazsınız beni.”

Köylü çılgına dönmüştü, sözünün doğruluğunu göstermek için yanma tükürdü.

“Ama Tann’mn gerçeği bu işte, başkanım, kutsal gerçek bu,” diye yineliyordu. “Dinime imanıma yemin ederim.”

Belediye başkanı gene konuştu:

“Cüzdanı aldıktan sonra da uzun süre çamurların içini araştırmışsınız, paralar saçılmıştır diye.” Adamcağız öfkesinden ve korkusundan boğuluyordu.

“Namuslu bir adama çamur atmak için bunca yalan nasıl uydurulur! Nasıl, nasıl uydurulur?”

Ne denli dayatırsa dayatsın, sözlerine inanılmadı. Malandain’le yüzleştirildi. Adam ilk sözlerini yineledi ve dediğinde dayattı. Bir saat süresince birbirlerine söylemediklerini bırakmadılar. Kendi isteği üzerine, Hauchecorne Usta’nın üzeri arandı. Hiçbir şey bulunamadı.

En sonunda, belediye başkanı, çok kararsız bir durumda gitmesine izin verdi, durumu savcılığa bildirip görüş isteyeceğini söyledi.

Haber yayılmıştı. Belediyeden çıkınca, bir sürü adam toplandı yaşlı adamın başına, ciddi ya da alaylı bir biçimde sorular soruyorlardı, ama hiç kızgınlık yoktu sorularında. O da ip öyküsünü anlatmaya başladı. İnanmadılar. Gülüyorlardı.

Yolda, ya karşısına çıkıp kendisini durduruyorlar ya da kendisi tanıdıklarını durdurup öyküsüne ve yalanlamalarına yeniden başlıyor, üzerinde hiçbir şey bulunmadığını kanıtlamak için ceplerini tersine çeviriyordu.

“Seni gidi uyanık seni!” diyorlardı.

Kızıyor, tepesi atıyor, coşuyor, sözlerine inanılmamasına üzülüyor, ne yapacağını bilemiyor, durmamacasına öyküsünü anlatıyordu.

Akşam oldu. Gitmek gerekiyordu. Üç komşusuyla birlikte yola çıktı. Yolda onlara ipi bulduğu yeri gösterdi; bütün yol boyunca serüveninden söz etti.

Sonra, olup biteni herkese anlatmak için Bréauté Köyü'nü dolaştı. Yalnızca inanmaz kişiler çıktı karşısına.

Bütün geceyi hasta geçirdi bu yüzden.

Ertesi gün, Ymauville'den çiftçi Breton Usta'nın yamağı Marius Paumelle, cüzdanı ve içindekileri Mannevilleli Houlbrèque Usta'ya geri veriyordu.

Cüzdanı gerçekten de yolda bulunduğunu söylüyordu bu adam; ama okuma yazma bilmediği için, eve getirip patronuna vermişti.

Haber çevreye yayıldı. Hauchecorne Usta da öğrendi. Hemen arkasından dolaşmaya çıktı, sonucu da ekleyerek öyküsünü anlatmaya başladı. İşte, yüzünün akıyla çıkıyordu işin içinden.

Beni üzen olayın kendisi değildi, anlıyor musunuz,” diyordu; “yalandı beni üzen. Bir yalan yüzünden karalanmak kadar kötü bir şey yoktur.”

Bütün gün başına gelenlerden söz ediyor, yollarda gelip geçenlere, meyhanede kafa çekenlere anlatıyordu. Ertesi pazar, kiliseden çıkanlara da anlattı. Öyküsünü anlatmak için tanımadık insanların yolunu kesiyordu. Şimdi, içi rahattı, gene de, ne olduğunu tam olarak bilememekle birlikte, keyfini kaçıran bir şeyler vardı. Sözlerini dinlerken kendisiyle alay ediyorlardı sanki. İnanmışa benzemiyorlardı. Arkasından konuştuklarını sezinler gibiydi.

Sonraki hafta, sah günü, sırf durumunu anlatmak gereksinimiyle Goderville pazarına gitti.

Malandain kapısının önünde dikiliyordu. Kendisini görünce gülmeye başladı. Neden?

Criquetotlu bir çiftçiye yanaştı, ama adam sözlerini bitirmesini beklemeden göbeğine bir şaplak indirerek suratına karşı, “Seni gidi, koca uyanık, seni!” diye bağırdı. Sonra da arkasını dönüp gitti.

Hauchecorne Usta şaşırıp kaldı. Kaygısı gittikçe artıyordu. Ne diye “koca uyanık” demişti ki?

Jourdain'in hanında yemeğe oturunca, gene derdini anlatmaya başladı.

Montivillierli bir at satıcısı,

“Hadi, hadi, kurnaz tilki, ip masalını biliyoruz,” dedi.

Hauchecorne,

“Cüzdan bulundu ya,” diye kekeledi.

Öteki gene konuştu:

“Kes, babam, kes, biri bulur, bir başkası geri getirir. Oldu bitti maşallah, tamam mı!”

Köylü boğulacak gibi oldu. Anlıyordu artık. Cüzdanı bir arkadaşıyla, bir suç ortağıyla geri yollamakla suçuyorlardı kendisini.

Karşı çıkmak istedi. Masadakiler gülmeye başladılar.

Yemeğini bitiremedi, türlü alaylar arasında çıkıp gitti.

Utanç ve öfke içinde evine döndü, sinirden, şaşkınlıktan boğuluyordu, o ünlü Normandiya kurnazlığıyla, kendisini suçladıkları bu işi yapabilecek, hatta iyi bir iş becermiş gibi bununla övünebilecek nitelikte bir adam olduğunu düşündükçe daha bir şaşırıyordu. Kurnaz bir adam olduğunu herkes iyi bildiğinden, suçsuzluğu kanıtlanması olanaksız bir şey gibi görünüyordu ona. Kuşkunun haksızlığı nedeniyle yüreğinden yaralandığını duyuyordu.

Bunun üzerine, öyküsünü her gün biraz daha uzatarak, her seferinde daha yeni nedenler, daha sert yalanlamalar, daha oturaklı yeminler ekleyerek anlatmaya başladı. Aklı hep ip öyküsünde olduğundan, yalnız kaldığı saatlerde durmadan bunları tasarlıyordu. Ama savunması daha karmaşık, kanıtları daha ustalıkla bir nitelik kazandıkça, dinleyenler daha da zor inanıyorlardı.

“Bunlar yalancı kanıtlar,” diyorlardı arkasından. Bunu sezinliyor, kendini yiyip bitiriyor, boşu boşuna çabalıyordu.

Gözle görülür biçimde çökmekteydi.

Şimdi şakacı kişiler eğlenmek için anlattırıyorlardı ip öyküsünü, savaşa katılmış askerlere savaş anıları anlattırır gibi. Aklı da yerinde değildi artık, günden güne zayıflıyordu.

Aralık sonlarında yatağa düştü. Ocak’ın ilk günü de öldü. Can çekişmesinin sayıklamaları içinde de suçsuzluğunu kanıtlamaya çalışıyor,

“Küçük bir ip... küçük bir ip, işte, burada, buyurun, başkanım,” deyip duruyordu.

İŞTE GELDİM

Kısa, tekdüze dalgalarıyla deniz kıyayı kamçılıyor. Mavi gökte küçük, ak bulutlar hızlı hızlı geçiyor, yel birer kuş gibi alıp götürüyor onları; köy, okyanusa doğru inen küçük vadinin bir büklümü içinde, güneşleniyor.

Martin-Levesquelerin evi hemen uçta, tek başına yolun kıyısında. Küçük bir balıkçı evi, duvarları kilden, sap çatısı mavi süsen çiçekleriyle sorguçlanmış. Kapının önünde mendil genişliğinde bir bahçe, bahçede soğanlar, birkaç lahana, maydanoz, frenkmaydanozu.

Adam balıkta. Karısı evin önünde, duvara kocaman bir örümcek ağı gibi gerilmiş, büyük, kahverengi bir ağın ilmiklerini onarıyor. Bahçenin giriş yerinde, on dört yaşında bir kız, hasır bir iskemleye oturup geriye yaslanmış, çamaşır yamıyor, yoksul çamaşırını, daha önce de yamamış, parça parça. Ondan bir yaş küçük başka bir kız, kollarında daha konuşmayan, yürümeyen bir çocuğu sallıyor, arkada da iki-üç yaşlarında iki yumurcak, yerde burun buruna vermişler, beceriksiz elleriyle toprağı karıştırıyor, birbirlerinin yüzüne avuç avuç toprak atıyorlar.

Hiç konuşan yok. Yalnız, hiç ara vermeden, kekre, zayıf bir sesle, uyutulmaya çalışılan yumurcak ağlıyor. Pencerede bir kedi uyukluyor duvarın dibinde şebboyların ak çiçekleri güzel bir yastık oluşturmuş, üzerinde bir sinek sürüsü vızıldıyor.

Giriş yerinde dikiş diken kız birdenbire sesleniyor:

“Ana!”

Anası da karşılık veriyor:

“Ne var?”

“Gene geldi.”

Sabahtan beri kaygı içindeler, çünkü bir adam dolanıyor evin çevresinde: dilencilere benzeyen, yaşlı bir adam. Babalarını uğurlamak üzere kayığına götürürken gördüler onu. Kapılarının karşısına, yolun kıyısına oturmuştu. Sonra, kıyıda döndükleri zaman, onu gene orada bulmuşlardı, eve bakıyordu.

Hem hasta, hem de çok düşkün görünüyordu. Bir saatten fazla bir süre boyunca yerinden kımıldamamıştı; sonra, kötülük edecek bir adammış gibi baktıklarını görünce kalkmış, bacaklarını sürükleye sürükleye gitmişti.

Ama çok geçmeden, o ağır, o yorgun yürüyüşüyle yeniden geldiğini görmüşlerdi; gene oturmuştu, bu kez biraz daha uzağa, gözcülük edecekmiş gibi.

Ana ile kızlar korkuyorlardı. Ana hepsinden daha fazla kaygılanıyordu, çünkü korkak yaratılışıydı, erkeği, yani Lévesque de ancak karanlık çökerken dönecekti denizden.

Kocasının adı Lévesque’ti; kendisine de Martin derlerdi; sonra Martin-Lévesqueler demişlerdi. Nedeni şu: İlk Martin adında bir tayfayla evlenmişti, Martin her yaz Terre-Neuve’e, morina avına giderdi.

İki yıl evlilikten sonra, bir kızı olmuştu ondan, altı aylık da gebeydi; bu sıralarda, kocasını götüren üç direkli gemi, *Deux-Soeurs* kaybolmuştu.

Hiçbir haber alınmamıştı; gemideki denizcilerin hiçbiri dönmemişti; tümüyle yok olduğu düşünülüyordu.

Martin kadın iki çocuğunu güçlkle büyütmiş, erkeğini on yıl boyunca beklemişti; sonra, sağlam, iyi bir kadın olduğu için, memleketten bir çocuklu, dul bir balıkçı, Lévesque onunla evlenmek istemişti. O da evlenmişti, ondan da üç yıl içinde iki çocuk getirmişti dünyaya.

Çalışıp didiniyor, güçlkle yaşıyorlardı. Evde ekmek pek değerli, etse nerdeyse hiç bilinmeyen bir şeydi. Kışın, kasırga ayların da, bazı bazı fırıncıya borçlamlardı. Gene de çocukların sağlığı yerindeydi.

“Martin-Lévesqueler iyi insanlardır,” derlerdi. “Martin kadın işe, yokluğa dayanıklı, Lévesque’in de balıkçılıkta eşi yok.”

Tahta perdenin yanında oturan genç kız gene konuştu,

“Sanki bizi tanıyor,” dedi. “Belki de Epréville’li ya da Auzebosclu bir dilencidir.”

Ama ana aldanmıyordu. Yok, yok, buralı değildi bu adam, bundan kuşkusuz yoktu.

Kazık gibi hiç yerinden kılmıdamadığı, gözlerini de inatla Martin-Lévesque’lerin evine diktiği için, Martin kadın hiddetlendi, korku onu yüreklendirdi,

bir kürek kapıp kapının önüne çıktı.

“Ne yapıyorsun orada?” diye bağırdı serseriye. O da kısık bir sesle yanıt verdi:

“Hava alıyorum! Size bir kötülüğüm var mı?” Martin kadın gene konuştu:

“Ne diye casus gibi duruyorsun evin önünde?” “Kimseye bir kötülüğüm yok,” diye yanıt verdi adam. “Yolda oturmak yasak mı?”

Martin kadın verecek yanıt bulamadı, evine döndü.

Gün ağır ağır geçti. Adam, öğleye doğru gözden silindi. Saat beş sularında gene geldi. Akşam ortalarında görünmedi.

Karanlık çökünce Levesque döndü. Olanları anlattılar. Levesque sonuca bağladı.

“Belki de bir meraklı,” dedi, “belki de yaramaz adamın biri.”

Kaygısızca yattı, ama eşi kendisine öylesine garip gözlerle bakmış olan serseriye düşünüyordu.

Sabahleyin zorlu bir yel esiyordu; denizci, balığa çıkamayacağını anlayınca, ağların onarımında karısına yardım etti.

Saat dokuzaya doğru, ekmek almaya giden büyük kız, bir Martin, koşa koşa geri döndü, telaşla, korkuyla, “Ana, gene geldi!” diye bağırdı.

Anası heyecanlandı, sapsarı kesildi,

“Git, şununla bir konuş, Levesque,” dedi erkeğine, “bizi böyle gözetlemesin, allak bullak ediyor kafamın içini.”

Levesque sık, kırmızı sakallı, mavi gözleri kara bir noktayla delinmiş, tuğla renkli, iri bir tayfaydı, kalın boynuna yelin, açıkların yağmurunun korkusuyla bir yün sarardı her zaman, sakin sakin dışarıya çıktı, serseriye yaklaştı.

Konuşmaya başladılar.

Ana ile çocuklar, titrek, heyecanlı, uzaktan onlara bakıyorlardı.

Birdenbire yabancı ayağa kalktı, Levesque’le birlikte eve doğru geldi.

Martin kadın şaşırmış, geri geri gidiyordu. “Biraz ekmekle bir bardak elma şırası ver ona,” dedi erkeği. “İki gündür bir şey yememiş.”

İki erkek, arkalarında kadın ve çocuklar, eve girdiler. Serseri oturdu, bunca bakış altında başını eğdi, yemeye başladı.

Ana, ayakta, onu süzüyordu; iki büyük kız, Martinler, birinin kucığında bebek, suratlarını kapıya vermişler, aç gözlerini adama dikmişlerdi. Ocağın külleri içinde oturan iki yumurcak da kara tencereyle oynamayı bırakmışlardı, onlar bile bu yabancıyı seyretmek istiyorlardı sanki.

Levesque bir iskemle çekip oturdu.

“Uzaktan mı geliyorsunuz?” diye sordu.

“Cette’den geliyorum.”

“Yaya mı, böyle?..”

“Evet, yaya. Başka çare olmayınca ne yaparsın.” “Peki, nereye gidiyorsunuz?”

“Buraya geliyordum.”

“Tanıdığınız mı var?”

“Olabilir.”

Sustular. Adam açtı, ama ağır ağır yiyordu, her ekmek lokmasından sonra bir yudum elma şırası içiyordu. Yıpranmış, kırışiklarla dolmuş, her yanı çökük bir yüzü vardı, çok acı çekmişe benziyordu. Levesque birdenbire,

“Adınız ne?” diye sordu.

Adam başını bile kaldırmadan,

“Adım Martin,” diye yanıtladı.

Garip bir titreyiş anayı sarstı. Serseriye daha yakından görmek ister gibi, bir adım ilerledi, sonra kolları sarkık, ağzı açık, öylece kaldı. Kimse bir şey söylemiyordu artık. En sonunda Levesque,

“Buralı mısınız?” diye sordu.

Adam da yanıtladı:

“Buralıyım.”

Başını kaldırdığı zaman, gözleri kadının gözleriyle karşılaştı, birbirine takılmış gibi, öyle kıpırtısız, karışık, kalakaldı bakışları.

Sonra kadın, birdenbire, değişmiş, alçak, titrek, bir sesle,

“Sen misin, erkeğim?” dedi.

Adam,

“Evet, benim,” dedi ağır ağır.

Kımıldamadı, ekmeğini çiğnemesini sürdürdü. Levesque üzgün olmaktan çok şaşkıındı.

“Sen misin, Martin?” diye kekeledi.

Öteki yalın bir biçimde,

“Evet, benim,” dedi.

İkinci koca sordu:

“Nereden geliyorsun peki?”

Birincisi de anlattı:

“Afrika kıyısından. Bir kayalığa çarpmıştık. Üç kişi kurtulduk; Picard, Vatinel, bir de ben. Sonra vahşilerin içine düştük, on iki yıl tuttular bizi. Picard’la Vatinel öldü. Bir İngiliz yolcusu geçerken beni aldı, Cette’e getirdi. Şimdi de buradayım işte.” Martin kadın, yüzü önlüğünün içinde, ağlamaya başladı.

“Şimdi ne yapacağız?” dedi Levesque.

Martin sordu:

“Kocasını sen misin?”

Levesque,

“Evet, benim,” diye yanıtladı.

Bakıştılar, sonra sustular.

Martin, çevresinde halka olmuş çocukları gözden geçirdi, başıyla iki kızı gösterdi.

“Bunlar benimkiler mi?”

Levesque,

“Seninkiler,” dedi.

Kalkmadı, onları öpmedi.

“Allahım, ne kadar büyümüşler!” dedi yalnız Levesque,

“Ne yapacağız?” diye yineledi.

Martin kararsızdı, ne yapacağını şaşırılmıştı. En sonunda kararını verdi,

“Ne dersen o olsun,” dedi. “Sana karşı haksızlık etmek istemem. Gene de tatsız bir durum, çünkü ev var ortada. Benim iki çocuğum var, senin üç, herkese kendi çocuğu. Anaları sende mi kalacak, yoksa bende mi? Sen ne dersen razıyım ben; ama ev benim, öyle ya, babamdan kaldı, içinde doğdum, noterde de belgeler var.”

Martin kadın hep ağlıyordu, önlüğünün mavi bezinde saklı ufak hıçkırıklarla. Büyük kızlar yaklaşmışlar, babalarına kaygıyla bakıyorlardı. Yemeğini bitirmişti.

“Ne yapacağız?” dedi o da.

Levesque’in aklına bir düşünce geldi,

“Papaza gidelim, o bilir,” dedi.

Martin kalktı, karısına doğru ilerlerken, karısı hıçkıra hıçkıra göğsüne atıldı.

“Erkeğim! İşte geldin! Martin, zavallı Martin’im, işte geldin!”

Kollarının arasında tutuyordu onu, birdenbire bir eski zaman esintisi yirmi yaşını, ilk sarılışlarını anımsatan büyük bir anı sarsıntısı getirmişti içine.

Martin de duygulanmıştı, başlığının üzerinden öpüyordu onu. İki çocuk, annelerinin ağladığını duyunca, bir arada ulumaya başladılar ocağın içinde, Martin’in ikinci kızının kucağındaki bebek de falsolu bir kaval gibi, tiz bir sesle çığılığı bastı.

Levesque ayakta bekliyordu,

“Hadi,” dedi, “işini bitirmeli.”

Martin karısını bıraktı, iki çocuğuna bakıyordu, anaları,

“Babanızı öpün bari,” dedi.

İkisi de yaklaştı, gözleri kuru, şaşkın, biraz korkak. O da birbiri ardından, iki yanaklarından, kaba bir köylü öpüşüyle öptü kızlarını. Yabancınn yaklaştığını görünce, ufak çocuk öylesine tiz çığlıklar kopardı ki, neredeyse bayılıverecekti.

Sonra erkekler çıktılar.

Commerce kahvesinin önünden geçiyorlardı. Levesque,

“Bir,,damla bir şey içsek mi?” diye sordu.

“Beri içerim,” dedi Martin.

Girdiler. Kahve daha boştu, oturdular.

“Hey! Chicot, iki şarap ver bize, en iyisinden, Martin bu, döndü, Martin, karımın kocası, bilirsin, *Deux-Soeurs* ’ün Martin’i, kaybolmuştu ya hani.” Meyhaneci, bir elinde üç bardak, öbür elinde bir küçük sürahiyle geldi, göbekli, kanlı canlı, yağla şişmiş bir adamdı, sakın bir sesle,

“Vay, Martin, demek geldin ha?” diye sordu. Martin de yanıtını verdi:

“Geldim!”

TOINE

I

Toine babayı, yani koca Toine'ı, cicim Toine'ı, Antoine Mâcheble'yi, bir başka adıyla Yakar'ı, Tournevent meyhanecisini on fersah ötelere kadar herkes tanırđı.

Denize doğru inen vadinin bir kıvrımına sokulmuş bir küçük köyü, hendeklerle, ağaçlarla çevrili on evden oluşan yoksul köyü üne kavuşturan oydu.

Evler burada, bu yerin adının Tournevent konulmasına neden olan bir bükümün ardında, otlarla, karaçalılarla kaplı bir dereye toplanmıştı. Kasırga çıktığı günlerde tekerlek oyuklarına saklanan kuşlar gibi, bu çukurda bir sığınmak, denizin zorlu yeline, açıklıklarına, ateş gibi kemirip kavuran, kış donları gibi kurutup yok eden sert, tuzlu yeke karşı bir sığınak aramış gibiydiler.

Ama tüm köy, çoğu zaman Toine ve durmadan söylediği bir söz, “Cicim, Fransa'da birincidir,” sözü nedeniyle Cicim Toine diye de çağrılan Antoine Mâcheble'nin, bir başka adıyla Yakar'ın tapulu malı gibiydi.

Cicisi de konyağıydı.

Yirmi yıldır Cicisi ve Yakarları^[1] ile suluyordu çevreyi.

“Ne içeyim, Toine baba?” diye soruldu mu hep aynı yanıtı verirdi:

“Bir yakar iç, damadım, işkembeyi ısıtır, kafayı tertemiz eder, gövdeye de birebirdir.”

Ne evlenmiş bir kızı vardı, ne evlendirilecek. Ama her önüne gelene “damadım” demek eski alışkanlıklarından biriydi.

Ha, evet! Bucağın, hatta ilçenin en iri adamı olarak tanınırdı. Küçük evi onu içine sığdıramayacak kadar dar, alçak, gülünç bir derecede dar ve alçak görünürdü. Kapısının önünde ayakta durduğunu görenler, “İçeriye nasıl girecek,” diye düşünürlerdi. Hep kapının önünde dururdu. Biri bir şey içmeye geldi mi kendisi de içeriye girerdi hemen, öyle ya, Cicim Toine meyhanesinde içilen her şeyden, küçük kadehine bir pay ayırmak hakkını taşırdı.

Meyhanesinin tabelasındaki yazı “Dost yatağıydı. Toine baba tüm bölgenin dostuydu; Fecamp' dan, Montivilliers'den onu görmeye, onu dinleyip eğlenmeye gelenler olurdu, çünkü ölüyü bile güldürebilirdi bu koca adam. İnsanları küstürmeden öyle bir alaya alışı, söylemediğini anlatmak için öyle bir göz kırpması, öyle bir kalça dövüşü vardı ki, deme gitsin. İstesenez de, istemesenez de karnınızdan çekip çıkarırdı kahkahaları. İçki içişi bile görülecek şeydi. İkram edildikçe içer, kurnaz gözünde bir sevinç, çifte keyfinden, önce bir yandan eğlendirirken bir yandan para kazanmak, sonra da şölen vermek keyfinden gelen bir sevinçle içerdi hep.

“Denizi niçin içmezsin, Toine baba?” diye sorardı bölgenin şakacı kişileri.

“İki engel var,” diye yanıtlardı, “tuzludur, bir; benim göbek o fincana eğilemeyeceği için şişeye koymak gerekir, iki.”

Karısıyla kavgaları da görülecek şeydi. Öyle bir güldürüydü ki, giriş parasını seve seve verirdi insan. Otuz yıldır evliydi, her gün birbirlerine girerlerdi. Ne var ki, Toine eğlenir, karısıysa

küplere binerdi. İri bir köylü kadındı, uzun bacaklı kuşlar gibi yürür, başı azgın bir kedi başına benzerdi. Meyhanecinin ardındaki küçük bir avluda tavuk yetiştirmekle geçirirdi zamanını, kümes hayvanlarını semizleştirme ustalığıyla ün kazanmıştı.

Fecamp'da kodamanlar bir şölen verdiler mi Toine ananın tavuklarından bir tanesi yenilmedikten sonra yemeğin tadı gelmezdi.

Ama doğuştan keyifsiz bir kadındı, hiçbir şeyden hoşnut olmazdı. Tüm dünyaya küskündü, en çok da kocasına kızardı. Neşesine, ününe, sağlığına, şişmanlığına kızardı. Hiçbir şey yapmadan para kazandığı için boş gezenin boş kalfası, on adamın yiyebileceğini yediği için de oburların şahı olduğunu söyler, "Böyle bir hayvanın domuz ahırında kalması daha iyi olmaz mı? Yağlılığın bu kadarı da midesini bulandırıyor insanın," demediği gün olmazdı.

Sonra suratına karşı,

"Bekle, bekle biraz hele; bak, görürüz ne olacağını, görürüz! Bir tohum torbası gibi çatlayıverecek bu koca herif!" diye haykırırdı.

Toine da göbeğini döve döve güler,

"Hey gidi Tavuk ana, benim kuru tahtam, sen de adam ol da tavuklarını böyle şişmanlat bakalım. Bir dene de görelim," diye karşılık verirdi.

Kocaman kolunun üzerinde yenini kaldırır,

"Al sana bir kanat ucu, al sana!" derdi. Müşteriler keyiflerinden iki büklüm olur, yumruklarını masaya, ayaklarını yere vururlar, bir neşe taşkınlığı içinde yerlere tükürürlerdi.

Kocakarı öfkeli öfkeli söze başlardı gene:

"Bekle biraz, bekle hele... bak, ne olacak, göreceğiz... bir buğday çuvalı gibi çatlayıverecek..."

Müşterilerin kahkahaları arasında, öfkeli öfkeli giderdi.

Gerçekten de, Toine'a baktı mı bir şaşkınlık duyardı insan, öylesine kaim, şişman, öylesine kırmızı, öylesine tıknefes olmuştu. Kimi kocaman yaratıklar vardır, sanki ölüm türlü kurnazlıklara, türlü şakalara, maskaraca kalleşliklere başvurarak yıkımını alabildiğine gülünçleştirerek eğlenir bunlarla. Toine da bunlardandı işte. Ölüm onda başka insanlardaki gibi ak saçlarda, zayıflıkta, kırışıklarda, "Allahım, ne kadar da değişmiş!" dedirtip titreten, gittikçe artan bir çöküş biçiminde görünecek yerde, onu şişmanlatıp irileştirerek tuhaf bir duruma sokmaktan, kırmızıya, maviye boyamaktan, şişirmekten, ona insanüstü bir sağlık görünüşü vermekten zevk alıyordu; bütün yaratıklarda ortaya çıkardığı biçimsel bozulmalar, onda masum ve acıklı olacak yerde, gülünç, tuhaf, eğlendirici bir görünüşe bürünüyor, Toine ana da buna bakarak,

"Dur bakalım, dur bakalım," diye yineliyordu, "bunun sonu neye varır, görürüz."

II

Olan oldu, birdenbire bir inme indi Toine'a, felç olup yatağa düştü. Meyhanede konuşulanları duyabilsin, dostlarla konuşabilsin diye kahvenin bir ince duvarı ardında küçük bir odaya yatırdılar koca adamı. Başını oynatabiliyordu, ama bedenini, o kocaman bedenini ne kaldırmaya olanak vardı, ne yerinden oynatmaya, kımıldamadan yatıyordu. İlk günlerde, koca bacaklarının yeniden azıcık güçleneceği umuluyordu ya çok geçmeden bu umut da yok oldu. Cicim Toine günlerini, gecelerini

yatağında geçirdi artık; haftada bir kez, dört komşu ellerinden, ayaklarından tutarak kaldırıyor, yatağı böylece düzeltiliyordu.

Gene de keyifliydi ya farklı bir keyifti bu, daha çekingen, daha alçakgönüllüydü, bütün gün bağırp çağırın karısından bir küçük çocuk gibi korkuyordu.

“Seni gidi koca obur, boş gezenin boş kalfası, düzenbaz herif!” diğér bağırp duruyordu karısı.

Yanıt vermiyordu artık. Yalnız kocakarının ardından göz kırpmıyor, yatağında dönüyordu, yapabildiğı tek şey buydu. Bu edime “kuzey seferi” ya da “güney seferi” adını veriyordu.

Şimdi büyük eğlencesi, meyhanedeki konuşmaları dinlemek, dostların sesini tanıdığı zaman duvarın ardından konuşmaktı.

“Hey, damadım, Celestin, sen misin?” diye bağırıyordu.

Celestin Maloisel de yanıt veriyordu:

“Benim Toine baba. Dörtnala mı gidiyorsun gene, koca tavşan?”

“Şimdilik dörtnala gittiğimiz yok. Ama hiç zayıflamadım, dağarcık sağlam.”

Çok geçmeden, yakın dostlarını odasına çağırmaya başladı, onsuz içtiklerini görüp üzülse bile kendisine yoldaşlık etmiş oluyorlardı.

“Cicimden tadamamak üzüyor beni, damadım,” diye yineliyordu. “Gerisi vız gelir, ama içememek anamı ağlatıyor.”

Toine ananın azgın kedi başı beliriyordu pencerede. Bağırıyordu:

“Şuna bakın, şuna, domuzlar gibi beslemek, yıkamak, temizlemek gerek şimdi koca düzenbazı!” Kocakarı çekildikten sonra, pencereye bazen kırmızı tüylü bir horoz sıcıyor, meraklı, yuvarlak gözleriyle odaya bakıyor, gürül gürül ötüyordu. Bazen de bir-iki tavuk yatağın dibine kadar uçuyor, yerde kırıntı arıyordu.

Çok geçmeden, Cicim Toine’in dostları, her öğle sonu meyhaneyi boşaltarak koca adamın çevresinde gevezelik etmeye başladılar. Varsın yatakta olsundu, hâlâ eğlendiriyordu onları bu Toine maskarası. Şeytanı bile güldürürdü bu herif. Her gün gelenler üç kişiydi; Celestin Maloisel, iri, zayıf, bir elma ağacının gövdesi gibi biraz bükük; Prosper Horslerville, her şeye burnunu sokan, tilki gibi kurnaz, alaycı, kara kuru bir adam; Cesaire Paumelle, hiç konuşmayan, gene de eğlenen biri.

Avludan bir tahta getirilip yatağın yanına konuluyor, domino oynanıyor, saat ikiden altıya kadar zorlu partiler çevriliyordu.

Ama çok geçmeden Toine ananın çekilir yanı kalmadı. Düzenbaz kocasının yatağında domino oynayarak eğlenmesine aldırmazlık edemiyor, bir partiye başlandığını gördü mü pürhiddet ileri atılıp tahtayı sallıyor, domino taşlarını alıp kahveye geri götürüyor, bütün gün çalışan zavallılarla alay edencesine eğlenmesine göz yumamayacağını, bu koca yağ tulumunu beslemenin yetip de arttığını söylüyordu.

Celestin Maloisel ile Cesaire Paumelle başlarını önlerine eğiyorlardı, ama Prosper Horslerville kocakarıyı kızdırıyor, öfkesiyle eğleniyordu.

Bir gün her zamankinden de fazla kızdığını görünce,

“Anacığım, ben senin yerinde olsam ne yapardım, biliyor musun?” dedi.

Toine ana puhu gözlerini üzerine dikerek açıklamasını bekledi.

“Kocan fırın gibi sıcak, yatağından da hiç çıkmıyor,” dedi adam. “Ben olsam altına yumurta koyup

civciv çıkartırdım.”

Kadın kendisiyle alay ettiğini sanarak şaşkın şaşkın köylüye, kurnaz gözlerine baktı.

“Bir tavuğu kuluçkaya yatırırken, onu da yatırırdım, beş yumurta bir kolunun altına koyardım, beş de bir kolunun. O da civciv çıkarabilir. Kocan civcivleri çıkarınca, büyütsün diye tavuğa götürürdüm. Böylece tavukların daha da çoğalır, anacığım!”

Kadın şaşkın şaşkın sordu:

“Olur mu ki?”

“Olur elbet!” dedi adam. “Neden olmasınmış! Sıcak bir kutuda civciv çıkartılabildiğine göre, yatakta da çıkartılabilir.”

Bu düşünce kocakarını etkiledi. Yatışmıştı, düşünceli düşünceli gitti.

Sekiz gün sonra, önlüğünde yumurtalarla, Toine’ın odasına girdi.

“Sarı tavuğu on yumurtayla kuluçkaya yatırdım. On tane de sana getirdim. Kırmamaya çalış,” dedi.

Toine şaşırılmıştı,

“Derdin ne senin?” diye sordu.

“Kuluçkaya yatmanı istiyorum, boş gezenin boş kalfası,” dedi karısı.

Toine önce güldü; sonra, karısı dayatınca, kızdı, direndi, koca kollarının altına sıcaklığıyla açılacak tavuk tohumları koydurtmaya kesinlikle karşı çıktı.

Ama kocakarı öfkeli öfkeli,

“Yumurtaları koydurtmadıkça yahni mahni yok sana,” dedi. “Bak, görürüz.”

Toine’ın içini bir kaygı sardı, yanıt bile vermedi.

Saatın öğleyi vurduğunu duydu, seslendi:

“Hey, kocakarı, bizim yemek pişti mi?”

Kocakarı mutfaktan,

“Sana yemek yok ki, koca düzenbaz!” diye bağırdı.

Toine önce şaka ediyor sandı, bekledi, sonra alttan aldı, yalvardı, küfretti, umutsuzca “güney seferlerine, ‘kuzey seferlerine çıktı, duvara yumruklar indirdi, ama en sonunda yatağına, sol böğrüne beş yumurta konulmasına boyun eğmek zorunda kaldı. Artık çorbasını içebilirdi.

Dostları geldiler, durumunun iyiden iyiye kötüleştiğini sandılar, öylesine tuhaf, öylesine rahatsız görünüyordu.

Her günkü parti başladı sonra. Ama Toine bundan hiç tat almaz gibiydi, büyük bir ağırlıkla, sayısız önlemler alarak uzatıyordu elini.

“Kolun mu bağlandı be?” diye soruyordu Horslaville.

“Omzuma bir ağırlık çökmüş sanki,” dedi Toine.

Belediye başkanıyla yardımcısı gelmişti. İki kadeh cicim istediler, ülke sorunlarından söz etmeye başladılar. Alçak sesle konuştukları için, Yakar Toine kulağını duvara dayamak istedi, yumurtaları unutup sert bir “kuzey seferi” yaptı, bu yüzden altındaki yumurtalar omlete dönüşüverdi.

Savurduğu küfür üzerine, Toine ana koşup geldi ve yıkımı anlayarak, üzerini açtı. Önce kımıltısız, kızgın, öylece kalakaldı, erkeğinin böğrüne yapışmış sarı kataplazmayı görünce, soluğu kesilmiş,

konuşamayacak duruma gelmişti.

Sonra, öfkesinden titreye titreye, felçlinin üzerine atıldı, su kıyısında çamaşır tokaçlar gibi, karnına karnına vurmaya başladı. Elleri birbiri ardından boğuk bir gürültüyle, davul çalan tavşan ayakları gibi hızla iniyordu.

Toine'in üç dostu öksürüyor, hapşırıyor, çığlıklar koparıyor, boğulacak gibi gülüyorlardı. Koca adam şaşırmişti, karısının saldırılarını özenle savuşturmaya, öbür yanındaki beş yumurtayı da kırmamaya çalışıyordu.

III

Toine yenildi. Kuluçkaya yatmak, domino partilerinden, her türlü deviniden vazgeçmek zorunda kaldı, öyle ya, ne zaman bir yumurta kırsa, kocakarı vahşileşiyor, zavallıyı yiyecekten yoksun bırakıyordu.

Sırtüstü uzanmış, gözleri tavanda, kolları kanatlar gibi kalkık, kımıldamadan duruyor, ak kabuklar içindeki tavuk tohumlarını bedeninde ısıtıyordu.

Artık kımıldamak kadar gürültü etmekten de korkuyormuşçasma alçak sesle konuşuyor, kümeste kendi yaptığı işi yapan sarı tavuğu merak ediyordu.

“Sarı tavuk yem yedi mi bu gece?” diye soruyordu karısına.

Kocakarı da, yatakta ve kümeste olgunlaşan piliçlerin düşüncesi, büyüsü içinde, erkeğiyle tavukları arasında mekik dokuyordu.

Olayı bilen köylüler, meraklı ve ağırbaşlı geliyor, Toine'dan haber soruyordu. Hasta yanma gelir gibi sessiz adımlarla giriyor,

“İşler yolunda mı?” diye soruyorlardı ilgiyle. “Yolunda olmasına yolunda,” diyordu Toine, “ama ısındıkça kaşınıyorum, derimin üzerinde ürpermeler koşuşuyor.”

Bir sabah karısı heyecanla içeriye girdi,

“Sarı tavuk yedi civciv çıkardı. Üç yumurta bozuk çıktı,” dedi.

Toine yüreğinin çarptığını duydu. Kendisi kaç civciv çıkaracaktı?

Ana olması yaklaşmış bir kadın sıkıntısıyla: “Benimkiler de yakında çıkar mı dersin?” Kocakarı başarısızlığa uğrama sıkıntısı içinde kıvranıyordu.

“Bakalım!” dedi öfkeyle.

Beklediler. Vaktin yaklaştığını haber alan dostlar da geldiler, onlar da kaygı içindeydi.

Evlerde hep bundan söz ediliyor, komşu kapılardan bilgiler almıyordu. Birdenbire sağ kolunun altında alışılmadık bir kaşıntıyla uyandı. Sol elini buraya uzattı, incecik, sarı tüylerle kaplı bir hayvancık yakaladı, parmaklarının arasında kımıldıyordu.

Öylesine heyecanlandı ki çığlıklar koparmaya başladı, civcivi bıraktı, o da göğsünün üstünde koştu. Meyhane kalabalıktı. Müşteriler koşup geldiler, dolduruverdiler odayı, sokak cambazlarının çevresinde toplanır gibi bir halka oluşturdular çevresinde, kocakarı da geldi, kocasının sakalı altına sokulan hayvanı özenle aldı.

Kimsecikler konuşmuyordu artık. Sıcak bir nisan günüydü. Açık pencereden, sarı tavuğun “gurk

gurk” diye yavrularını çağırđı duyluyordu.

Toine heyecandan, sıkıntıdan, kaygıdan terliyordu.

“Bir tanesi de sol kolunun altında,” diye mırıldandı.

Karısı ince ve zayıf elini yatağa daldırdı, dikkatli ebe devinileriyle ikinci bir civciv çıkardı.

Komşular görmek istediler. Görülmedik bir şeymiş gibi dikkatle bakarak elden ele dolaştırdılar.

Yirmi dakika süresince yeni civciv çıkmadı, sonra dördü birden çıktı kabuğundan.

Orada toplananlar arasında büyük bir uğultu yarattı bu durum. Toine gülümsedi, başarısından hoşnuttu, bu garip babalıktan gurur duymaya başlamıştı. Ne de olsa pek sık rastlanmazdı onun gibilere. Garip adamdı doğrusu!

“Altı oldu,” dedi. “Hey be, ne doğum bu be!”

Büyük bir kahkaha ko-ptu kalabalıkta. Kahveye insanlar doluyordu. Kimileri de kapının önünde bekliyordu.

“Kaç oldu?” diye soruyorlardı.

“Altı.”

Toine ana bu yeni aileyi tavuğa götürüyor; tavuk da çılđınca gurk gurk ediyor, gittikçe çoğalan yavrularını barındırabilmek için tüylerini kabartıyor, kanatlarını açabildiği kadar açıyordu.

“İşte biri daha!” diye haykırdı Toine.

Yanılmıştı, bir değil, üç taneydi! Bir utkuydu bu! Sonuncu da akşam saat yediye doğru kırdı kabuğu. Bütün yumurtalar iyiydi! Toine, sevincinden çıldırmış gibiydi, kurtulmuştu, başarmıştı, minicik hayvanı sırtından öptü, dudaklarıyla boğuvermesine ramak kaldı. Yaşama kavuşturduğu bu ufak yaratığa karşı bir ana şefkati doğmuştu içinde, ertesi güne kadar yatağında alıkoymak istedi; istedi ya kocakarı erkeğinin yalvarmalarını dinlemedi, ötekiler gibi onu da götürdü.

Komşular olup bitenleri keyifli keyifli konuşarak çıkıp gittiler. Yalnız Horslaville kalmıştı.

“Ee, Toine baba,” dedi, “birincisini şöyle salçalı malçalı pişirtip de beni yemeğe çağırır mısın?”

Salçalı malçalı bir yemek düşüncesi Toine’in yüzünü aydınlatıverdi.

“Çağırdım gitti be, damat,” dedi.

[1] Şekerle yanmış konyak. (Ç.N.)

TAKI

Yazgının bir yanlılığına kurban gitmiş gibi bir memur ailesinde doğan şu güzel, cana yakın kızlardan biriydi. Ne drahoması vardı, ne bir umudu, zengin, seçkin bir adamın kendisini tanınması, anlaması, sevmesi, kendisiyle evlenmesi olanaksızdı; Millî Eğitim Bakanlığı'nda çalışan küçük bir memurun karısı olmaya boyun eğdi.

Süslenemediği için sade giyindi; ama kendi tabakasından aşağı bir tabakaya düşmüşçesine dertliydi, öyle ya, kadın kısmının ne sıfatı vardır, ne de ırkı, güzellikleri, incelikleri, çekicilikleri soy ve aile yerini tutar. Doğuştan incelikleri, basit halk kızlarını yüksek hanımefendilere eşit kılar.

Bütün incelikler, bütün lüksler için doğduğunu içinde duyduğundan, durmadan acı çekiyordu. Evinin yoksulluğundan, duvarların acıklı görünüşünden, koltukların eskiliğinden, kumaşların çirkinliğinden acı çekiyordu. Kendi sınıfından başka bir kadının farkına bile varmayacağı bu nesnelere ona işkence oluyor, onu kızdırıyordu. Evin ufak işlerine bakan küçük Bretonne'u görmek, onda acı özlemler, çılgın düşler uyandırıyor. Yüksek, bronz çırağdanlarla aydınlanmış, doğu duvar kaplamalarıyla kaplanmış sessiz dış odaları, kaloriferin ağır sıcağıyla sızıp geniş koltuklarda uyuyan, kısa pantolonlu iki büyük uşağı düşünüyordu. Eski zaman ipekleriyle kaplı büyük salonları, paha biçilmez biblolar taşıyan seçkin mobilyaları, bütün kadınların kıskanıp arzuladığı tanınmış, sevilmiş adamlarla saat beş söyleşileri yapmak için, en içten dostları kabul etmek için yapılmış, küçük, sevimli, hoş kokulu salonları düşünüyordu.

Akşam yemeğinde, yuvarlak masanın başında, "Sebzeli sığır etinin üstüne yemek yoktur!" diyerek çorba kâsesinin kapağını kaldıran kocasının karşısına oturdu mu nefis akşam yemeklerini, pırıl pırıl gümüş takımları, çevreyi bir peri ormanı ortasında eski zaman kişileriyle, garip kuşlarla dolduran duvar kaplamalarını düşünüyordu; en iyi kaplar içinde getirilen nefis yemekleri, bir yandan alabalık, ya da dağtavuğunun pembe eti yenirken, bir yandan da bir sfenks gülümseyişiyle fısıldanıp dinlenen çapkınca sözleri düşünüyordu.

Tuvaleti, mücevherleri, hiçbir şeyi yoktu. Tek sevdiği de bunlardı, bunlar için yaratıldığını duyardı. Hoşa gitmeyi, arzu edilmeyi, baştan çıkararak, aranan bir kadın olmayı o kadar isterdi ki.

Zengin bir dostu vardı, okul arkadaşıydı, artık gidip görmek istemiyordu onu, öylesine dertleniyordu ki dönerken. Günler boyu, keder, özlem, umutsuzluk içinde, ağlayıp duruyordu.

Bir akşam, kocası, büyük bir başarı kazanmış bir adam gibi, elinde büyük bir zarfla eve geldi. "Bak, sana ne getirdim," dedi.

Kadın çabucak yırtıverdi zarfı, içinden bir kart çıkardı, üzerinde basılı olarak şu sözcükler vardı: "Millî Eğitim Bakanı ve Bayan Georges Ramponneau, Bay ve Bayan Loisel'den 18 Ocak Pazartesi gecesi bakanlık köşkünde kendilerini onurlandırmalarını dilerler."

Kocasının umduğu gibi sevinecek yerde, çağırıyor küskün küskün masanın üstüne attı.

"Bunu ne yapayım istiyorsun?" diye mırıldandı. "Ben sevinirsin sanıyordum, cicim," dedi kocası. "Hiç dışarı çıkmıyorsun, bu da bir fırsat işte sana, üstelik güzel bir fırsat! Ben bunu ele geçirmek için ne güçlükler çektim. Herkes istiyor; çok aranan bir şey, ama memurlara pek vermiyorlar. Yönetimin bütün ileri gelenlerini göreceksin orada."

Kadın kızgın bir gözle ona bakıyordu, sabırsızlıkla,

“Peki ama sırtıma ne giyeyim istiyorsun?” dedi. Adam bunu düşünmemiştir, kekeleye başladı: “Tiyatroya giderken giydiğin giysi var ya. Çok güzel gibi geliyor o bana, ben...”

Karısının ağladığını görünce, şaşkın, çılgın, sustu. Gözlerinin uçlarından ağzının köşelerine doğru ağır ağır iki damla iniyordu.

“Neyin var, neyin var?” diye kekeledi.

Ama kadın zorlu bir çabayla üzüntüsünü dizginlemişti, ıslak yanaklarını kuruladı, sakın sakın yanıt verdi:

“Hiç. Ancak tuvaletim yok, bunun için bu şölene gidemem. Karısı benden daha giyimli olan birine ver davetiyeni.”

Adam üzgündü,

“Bak, Mathilde,” dedi. “Uygun bir tuvalet, başka işlerde de işine yarayacak, sade bir şey kaçır çıkar dersin?”

Kadın birkaç saniye düşündü, hesaplarını yaptı, kesesinin ağzı sıkı memurun bir şaşkınlık çığılığı kopararak, “Olmaz,” demesine yol açmadan isteyebileceği parayı hesapladı.

En sonunda çekine çekine yanıt verdi:

“Tam olarak bilmiyorum ya dört yüz frankla bu işi başarırım sanıyorum.”

Adam biraz sararmıştı, çünkü gelecek yaz bir tüfek alıp pazar günleri Nanterre Ovası’nda tarlakuşu vurmaya giden birkaç dostuyla av partilerine katılmak için ayırdığı para tam bu kadardı.

“Pekâlâ,” dedi gene de. “Dört yüz frankı vereceğim. Ama güzel bir giysi yaptırtmaya çalış.”

Şölen günü yaklaşıyordu, Bayan Loisel’se kederli, kaygılı, düşünceli görünüyordu. Oysa tuvaleti hazırды. Bir akşam kocası,

“Neyin var senin?” dedi. “Üç gündür pek tuhafısın.”

“Bir mücevherim, bir taşım, üzerime takacak hiçbir şeyim olmaması canımı sıkıyor. Çok yoksul görüneceğim. Nerdeyse bu şölene gitmemek daha iyi olur diyeceğim.”

“Doğal çiçekler takarsın,” dedi adam. “Bu mevsimde çok güzel durur. On frank verdin mi iki-üç tane çok güzel gül alabilirsin.”

Kadının aklı hiç yatmamıştı bu düşünceye. “Hayır... zengin kadınlar arasında yoksul görünmek kadar alçaltıcı bir şey yoktur,” dedi.

Ama kocası,

“Ne budalası!” diye atıldı. “Dostun Bayan Forestier’ye git, ödünç olarak bir mücevher iste. Aranız iyidir, verir.”

Kadın da bir sevinç çığılığı kopardı,

“Doğru. Bunu hiç düşünmemiştim,” dedi.

Ertesi gün arkadaşına gidip üzüntüsünü anlattı.

Bayan Forestier aynalı dolabına doğru gitti, büyük bir kutu çıkarıp getirdi, açtı, Bayan Loisel’e,

“Seç, şekerim,” dedi.

Önce bilezikleri gördü, sonra bir inci gerdanlık, sonra bir Venedik haçı, çok iyi işlenmiş, altınlı,

taşlı.

“Başka bir şeyin yok mu?” diye sordu.

“Var canım. Ara. Hangisini beğenirsin, bilmem ki.”

Birdenbire, kara satenden bir kutuda, görkemli bir elmas gerdanlık buldu; yüreği ölçsüz bir heyecanla çarpmaya başladı. Alırken elleri titriyordu. Boynuna taktı, kendi, görüntüsü karşısında coşkuya kapıldı.

Sonra, çekine çekine, sıkıntıyla,

“Bana bunu verebilir misin, yalnız bunu?” diye sordu.

“Evet canım, elbette,” dedi arkadaşı.

Dostunun boynuna atıldı, coşkunlukla öptü onu, sonra gömüsüyle birlikte kaçıp gitti.

Şölen günü geldi çattı. Bayan Loisel çok beğenildi. Kadınların en güzeliydi, şuhtu, zarifti, güler yüzlüydü, sevinçten deli gibiydi. Bütün erkekler ona bakıyor, adını soruyor, onunla tanıştırmaya çalışıyorlardı. Kabinenin bütün ataşeleri onunla vals yapmak istiyorlardı. Bakanın da dikkatini çekti.

Sarhoşlukla, coşkunlukla dans ediyordu, zevkten sarhoş olmuştu, hiçbir şey düşünmüyordu artık, güzelliğinin, başarısının utkusu içinde, bütün bu uyanmış arzularından, bu öylesine tam, kadın yüreklerine öylesine hoş gelen utkudan oluşan bir tür mutluluk bulutu içindeydi.

Sabah saat dörde doğru ayrıldı. Kocası, gece yarısından beri, hanımları çok eğlenen başka üç beyle birlikte, küçük, ıssız bir salonda uyukluyordu.

Çıkışta giymesi için getirdiği şeyleri karısının omuzlarına attı, günlük yaşamın alçakgönüllü giyeceklerini, yoksulluğu balo tuvaletinin güzelliğini aşağılayan şeylerdi bunlar. Bunu sezinledi, zengin, kürklere bürünen öbür kadınlara görünmemek için kaçmak istedi.

Loisel’se onu tutuyordu,

“Dur biraz,” diyordu. “Dışarıda soğuk alacaksın.

Bir araba çağırayım.”

Ama o dinlemiyordu, hızla iniyordu merdiveni. Sokağa çıkınca araba bulamadılar; uzaktan geçen arabaların ardından bağıra bağıra yürümeye başladılar.

Seine’e doğru indiler, umutları kırık, titreye titreye. En sonunda şu eski gece kupalarından, gündüzleri düşkünlüklerinden utamyormuşçasına Paris’te ancak gece çöktükten sonra görünmeye başlayan arabalardan birini buldular.

Araba onları Martyrs Sokağı’na, kapılarına kadar getirdi, hüzünlü hüzünlü evlerine çıktılar. Bitmişti, onun için. Kocasıysa saat onda bakanlıkta bulunması gerektiğini düşünüyordu.

Kendini bir kez daha o utku içinde görmek için, omuzlarına sardıklarını çıkardı, aynanın önüne geldi. Ama birdenbire bir çığlık kopardı. Gerdanlık boynunda değildi.

Kocası yarı yarıya soyunmuş durumdaydı.

“Ne oldu?” diye sordu.

Kadın ona döndü, deli gibi,

“Şey... şey... Bayan Forestier’nin gerdanlığı yok olmuş,” dedi.

Adam doğruldu, şaşkın, çılgın gibi.

“Ne!.. Nasıl!.. Olamaz!..”

Tuvaletin, mantonun kıvrımlarında, ceplerde, her yerde, her yerde gerdanlığı aradılar. Bulamadılar.

“Balodan ayrılırken üzerinde miydi, emin misin?” diye soruyordu adam.

“Evet, bakanlığın avlusunda yoklamıştım.”

“Ama sokakta yitirsen, düştüğünü duyardık. Arabada olmalı.”

“Evet. Olabilir. Numarasını aldın mıydı?”

“Hayır. Ya sen, sen bakmamış mıydın?”

“Hayır.”

Donmuş gibi bakıyorlardı birbirlerine. Sonunda Loisel yeniden giyindi.

“Yürüyerek geldiğimiz yolları bir daha dolaşacağım, bakalım bulabilecek miyim,” dedi.

Dışarı çıktı. Kadın yatmaya güç bulamadı, bir iskemleye çöktü, soğukta, düşüncesiz, tuvaleti üstünde, öylece kaldı.

Kocası saat yediye doğru eve döndü. Bulamamıştı.

Polis müdürlüğüne gitti, ödül verileceğini bildirmek için gazetelere gitti, araba şirketine, kısacası en ufak bir umut uyandıran her yere gitti.

Kadın, bütün gün, bu korkunç yıkımın şaşkınlığı içinde bekledi.

Akşam, Loisel döndü, yüzü çökmüş, solgun; hiçbir şey bulamamıştı.

“Gerdanlığın çengelini kırıldığını, onanma verdiğini yaz arkadaşına zaman kazanırız.”

O söyledi, karısı yazdı.

Bir hafta sonra tüm umutlarını yitirmişlerdi.

Loisel beş yıl birden yaşlanmıştı sanki.

“Bu mücevherin yerine bir başkasını koymalı,” dedi.

Ertesi gün kutuyu aldılar, içinde adı bulunan kuyumcuya gittiler. Adam defterlerine baktı.

“Bu mücevheri ben satmamışım, bayan, ben yalnız kutuyu vermişimdir,” dedi.

Kuyumcu kuyumcu dolaştılar o zaman, kafalarını yoklayıp öbürünün aynı olan bir takı aradılar, kederden, tasadan hastaydı ikisi de.

Palais-Royal’de bir dükkânda buldukları elmas gerdanlık ötekine pek benzer gibiydi. Kırk bin franktı. Otuz altı bine bırakacaklardı.

Bu gerdanlığı üç güne kadar satmamasını rica ettiler kuyumcudan. Birincisini şubat sonuna kadar bulacak olurlarsa otuz dört bin franka geri almasını da şart koştular.

Loisel’in babasından kalmış on bin frankı vardı, gerisini borç alacaktı.

Kiminden bin, kiminden beş yüz frank, şuradan beş, buradan üç *louis* isteyerek borçlandı. Senetler verdi, yıkıcı anlaşmalara girişti, tefecilerle, her türlü faizciyle ilişki kurdu. Geleceğini güç duruma soktu, adını tehlikeye attı, geleceğin sıkıntılarıyla, üzerine çökecek kara yoksullukla, bütün özdeksel yoklukların, bütün tinsel işkencelerin düşüncesiyle dehşet içinde gitti, satıcının tezgâhı üstüne otuz altı bin frankı koyup yeni gerdanlığı aldı.

Bayan Loisel gerdanlığı Bayan Forestier’ye götürdüğü zaman, beriki kızgın kızgın,

“Daha erken getirmen gerekti, bana da gerekebilirdi,” dedi.

Kutuyu açar diye korkuyordu ya açmadı. Değişikliği görseydi, ne düşünürdü? Ne derdi? Kendisini hırsız yerine koymaz mıydı?

Bayan Loisel, iki yakası bir araya gelmeyenlerin korkunç yaşamını sürdürdü. Birdenbire, kahramanca atıldı bu yaşama. Korkunç borcu ödemek gerekiyordu. Ödeyecekti. Hizmetçiye yol verildi; ev değiştirildi, bir tavan arası kiralandı.

Kaba ev işlerini, iğrenç mutfak işlerini kendi gördü. Yağlı çömlekler üzerinde, tencere diplerinde pembe tırnaklarını yıpratarak bulaşık yıkadı. Kirli çamaşırları, gömlekleri, paçavraları sabunladı, bir ipte kuruttu; her sabah çöpleri sokağa indirdi; her katta durup soluk alarak su çıkardı. Halktan bir kadın gibi giyinerek, sepeti kolunda, manava, bakkala, kasaba gitti, alçalmış bir durumda, parasını kuruş kuruş koruyarak pazarlık etti.

Her ay senetleri ödemek, kimilerini yenilemek, zaman kazanmak gerekiyordu.

Kocası, akşamları bir tüccarın hesaplarını temize çekiyor, geceleri de çoğu zaman beş kat kopya çıkarıyordu.

Tam on yıl sürdü bu yaşam.

On yılın sonunda, faiziyle, ana parasıyla, faizlerin faiziyle hepsini ödemişlerdi.

Bayan Loisel bayağı yaşlı görünüyordu şimdi. Yoksul evlerinin güçlü, sert, çetin kadını olmuştu. Saçları karışık, etekleri çarpık, elleri kırmızıydı, yüksek sesle konuşuyor, döşemeleri bol suyla yıkıyordu. Ama bazı bazı, kocası dairedeyken, pencerenin önüne oturuyor, o eski zaman şölenini, öylesine güzel olduğu, saygı gördüğü o baloyu düşünüyordu.

O gerdanlığı yitirmeseydi ne olacaktı? Kim bilir, kim bilir? Yaşam öyle garip, öyle deşışkendir ki!

Batmamız ya da çıkmamız için o kadar az şey ister ki!

Bir sabah, haftanın yorgunluklarını çıkarmak için, Champs Elysees’de biraz dolaşmaya gitmişti, bir çocuk dolaştıran bir kadına takıldı birden gözleri. Bayan Forestier’ydi bu, hep öyle genç, öyle güzel, öyle baştan çıkarıcı.

Bayan Loisel heyecanlandığını duydu. Onunla konuşacak mıydı? Evet, hiç kuşkusuz. Borcunu ödediğine göre, her şeyi söyleyecekti. Neden olmasındı? Yaklaştı.

“Günaydın, Jeanne.”

Öteki kendisini tanımıyordu, belki de halktan bir kadının kendisine böyle dostça seslenmesine şaşmıştı.

“Ama... madam!.. Bilmem ki... Yanılıyorsunuz 1?1 galiba.”

“Hayır. Mathilde Loisel’im ben.”

Dostu bir çığlık kopardı.

“Ya!.. Zavallı Mathildeciğim, ne kadar da deşışmişsin!..”

“Evet, çetin günler yaşadım seni görmeyeli; çok yoksulluk çektim... senin yüzünden!..”

“Benim yüzümden mi... nasıl olur?”

“Bakanlığın şölenine gitmem için ödünç verdiğin elmas gerdanlığı anımsarsın.”

“Evet. Sonra?”

“Sonra, onu yitirdim.”

“Nasıl olur! Geri verdin ya.”

“Tıpkı onun gibi bir başka gerdanlık getirdim sana. On yıldır onun borcunu ödüyoruz. Anlarsın, kolay olmadı bizim için, hiçbir şeyimiz yoktu. Şimdi bitti, çok mutluyum.”

Bayan Forestier donup kalmıştı.

“Benimkinin yerine bir elmas gerdanlık aldın, öyle mi?”

“Evet, sen farkına bile varmamıştın! Tıpa tıp aynıydı.”

Gururla, bön bir neşeyle gülümsüyordu. Bayan Forestier iki elini avuçlarına aldı,

“Ah, zavallı Mathildeciğim! Benimki sahteydi,” dedi. “Etse etse yüz frank ederdi, fazla değil!”

HORLA

8 Mayıs - Ne güzel gün! Öğleye kadar tüm zamanımı evimin önünde, otlar üzerinde, evi tümüyle örten, koruyan, gölgelendiren, kocaman çınarın altında uzanıp yatarak geçirdim. Bu memleketi seviyorum, burada yaşamak hoşuma gidiyor, çünkü köklerim burada; bir insanı atalarının doğup öldüğü toprağa, düşünülene ve yenilene, törelere, yiyeceklere, yerel deyimlere, köylülerin konuşma biçimlerine, toprağın, köylerin, hatta havanın kokusuna bağlayan o derin ve ince kökler.

İçinde büyüdüğüm evi seviyorum. Pencerelerimden, yolun ardında, nerdeyse kendi toprağımda, bahçem boyunca Seine'in, üzerinde sürü sürü tekneler, Rouen'dan Havre'a giden, büyük ve geniş Seine'in aktığını görüyorum.

Orada, solda, Rouen, sivri uçlu gotik çan kuleleri altında mavi çatılarıyla koca kent. Tüm çan kulelerinin yukarısında da katedralin dökme oku. Öyle çok ki, ince ya da geniş; güzel sabahların mavi havasında çalan çanlarla dolu, yumuşak ve uzak demir uğultuları bana kadar geliyor, tunçtan şarkılarını meltem alıp getiriyor, kimi zaman güçlü, kimi zaman daha zayıf, canlanmasına ya da yatışmasına göre.

O sabah hava ne kadar güzeldi!

Saat on bire doğru, parmaklığımın önünden zorlanmadan yoğun bir duman kusarak inleyen sinek kadar bir römorkörün çektiği uzun bir tekne dizisi geçiyordu. Kırmızı bayrağı gökyüzünde dalgalanan iki İngiliz iki direkisinin ardından, hayranlık verecek ölçüde temiz ve parlak, apak, çok güzel bir Brezilya üç direklisi geliyordu. Onu selamladım, neden bilmem, öylesine haz veriyordu bana bu gemiyi görmek.

12 Mayıs - Birkaç gündür biraz ateşim var; biraz hastayım, kederliyim daha doğrusu.

Mutluluğumuzu cesaret kırıklığına, güvenimizi umutsuzluğa dönüştüren bu gizemli etkiler nereden geliyor? Hava, görünmez hava, bilinmez Güçlerle dolu da onların yakınlığından etkileniyoruz sanki. Sevinç içinde, gırtlığım şarkı söyleme istekleriyle dolu olarak uyanıyorum. -Neden?- Su boyunca aşağılara yürüyorum; kısa bir gezintiden sonra, birdenbire, üzüntü içinde dönüyorum, sanki evimde beni bir mutsuzluk bekliyormuş gibi. -Neden?- Derimi sıyıran bir soğuk titremesi mi sinirlerimi altüst edip ruhumu kararttı? Bulutların biçimi mi, yoksa günün, nesnelere öylesine değişken rengi mi gözlerimden geçip düşüncemi bulandırdı? Kim bilebilir ki? Bizi çevreleyen her şeyin, bakmadan gördüğümüz, tanımadan sürtündüğümüz, yoklamadan dokunduğumuz, karşılaşp da ayımsamadığımız her şeyin üzerimizde, organlarımızda, onlar aracılığıyla da düşüncelerimiz üzerinde, yüreğimiz üzerinde hızlı, şaşırtıcı, açıklanmaz etkileri mi var?

Görünmez'in bu gizemi ne kadar derin! Zavallı duyularımızla, fazla küçüğü de, fazla büyüğü de, fazla yakını da, fazla uzağı da, bir yıldızda oturanları da, bir damla suda oturanları da göremeyen gözlerimizle... bize havanın titreşimlerini sesler biçiminde ilettiklerine göre, bizi aldatan kulaklarımızla araştıramayız onu. Birer peridir bunlar, bu devinimi sese dönüştürme tansığını gerçekleştirirler, bu dönüşümle de müziği doğururlar, o da doğanın sessiz çırpınısını şarkıyla donatır... Köpeğinkinden daha zayıf koklama duyumuzla... Şarabın yaşını zor ayırt eden tat alma duyumuzla!

Ah! Bizim için başka tansıklar gerçekleştirilecek başka organlarımız olsaydı, çevremizde neler,

neler bulgulardık!

16 Mayıs - Hastayım, kesinlikle! Geçen ay öylesine sağlıklıydım ki! Ateşim var, korkunç bir ateş, daha doğrusu ruhumu da bedenim kadar hasta kılan ateşli bir sinirlilik. Hep şu iğrenç tehlike duyusu, şu gelen bir mutsuzluk ya da yaklaşan ölüm kaygısı, hiç kuşkusuz kanın ve tenin içinde filizlenen, bilinmedik bir hastalığın etkisi olan şu önsezi var içimde.

18 Mayıs - Az önce doktoruma göründüm, çünkü artık uyuyamıyordum. Nabzımı hızlı, gözlerimi büyümüş, sinirlerimi gergin buldu, ama korkulacak hiçbir belirti göremedi. Duş almam ve potasyum bromür içmem gerekiyor.

25 Mayıs - Hiçbir değişiklik yok. Durumum gerçekten tuhaf. Akşam yaklaştıkça, anlaşılmas bir kaygıdır sarıyor içimi, sanki gece benim için korkunç bir tehdit saklıyormuş gibi. Akşam yemeğini çabucak yiyorum, sonra okumaya çalışıyorum; ama sözcükleri anlamıyorum; harfleri zor seçiyorum. O zaman salonunda, bulanık ve karşı durulmaz bir korkunun, uyku ve yatak korkusunun baskısı altında, bir aşağı bir yukarı dolaşıyorum.

Saat ona doğru odama çıkıyorum. Girer girmez, iki kez çeviriyorum kilitle anahtarı, sürgüleri de sürüyorum; korkuyorum.. neden? Bugüne dek hiçbir şeyden korkmazdım.. dolaplarımı açıyorum, yatağımın altına bakıyorum; dinliyorum.. dinliyorum.. neyi?.. Basit bir rahatsızlığın, bir dolaşım bozukluğunun, bir sinir ağının yanmasının, hafif bir kanlanmanın, canlı makinemizin öylesine kusurlu, öylesine duyarlı işleyişinde küçücük bir bozulmanın insanların en şenini bir içli kişi, en yiğidini bir ödle yapıp çıkması çok tuhaf değil mi? Sonra yatıyor, bir cellatı beklemesine uykuyu bekliyorum. Dehşetle bekliyorum gelmesini, yüreğim çarpıyor, bacaklarım titriyor; çarşafın sıcaklığında tüm bedenim ürperiyor, en sonunda dinlenişe gömülüyorum, içinde boğulmak üzere, derin bir durgun suya gömülürcesine. Yanımda saklanıp beni gözetleyen, beni başımdan yakalayacak, gözlerimi kapatacak, beni yok edecek olan bu kalleş uykunun gelişini sezinleyemiyorum, oysa eskiden sezinlerdim.

Uyuyorum -uzun süre- iki-üç saat -sonra bir düş-hayır- bir karabasan çöküyor üstüme. İyice duyuyorum ki yatmışım, uyuyorum.. bunu duyuyorum ve biliyorum.. birinin yanıma yaklaştığını, bana baktığını, dokunduğunu, yatağımın üstüne çıktığını, göğsümün üstünde diz çöktüğünü, boynumu ellerinin arasına aldığı ve sıkıldığını... sıkıldığını da duyuyorum, bütün gücüyle, beni boğmak için..

Ben, düşlerde beni felç eden şu korkunç güçsüzlükle elim kolum bağlanmış durumda, çırpıyorum; bağırarak istiyorum -yapamıyorum-; kımıldamak istiyorum -yapamıyorum-; korkunç çabalarla, soluk soluğa, dönmeye, beni ezen ve boğan bu varlığı üstümden atmaya çalışıyorum - yapamıyorum! Sonra birden uyanıyorum, şaşkın mı şaşkın, ter içinde. Bir mum yakıyorum. Yalnızım.

Bu her gece yinelenen bunalımdan sonra, en sonunda uyuyorum, dinginlikle, şafak sökene kadar.

2 Haziran - Durumum daha da ağırlaştı. Neyim var böyle? Bromürün hiç yararı olmuyor; düşlerin hiç yararı olmuyor. Biraz önce, bedenimi yormak için -oysa çok yorgun- gidip Roumare Ormanı'nda dolaştım. Önce ot ve yaprak kokularıyla dolu, serin, hafif, yumuşak havanın damarlarıma yeni bir kan, yüreğime yeni bir güç verdiğini sandım. Büyük bir av yoluna saptım, sonra, gökle benim aramda yeşil, kalın, nerdeyse kara bir çatı oluşturan alabildiğine yüksek iki ağaç sırası arasında, dar bir yoldan La Bouille'a yöneldim.

Birden bir titreme aldı beni, bir soğuk titremesi değil, çok tuhaf bir bunaltı titremesi.

Bu koruda yalnız olmaktan kaygılı, derin sessizlikten hiç neden yokken, sersemce korkmuş olarak adımlarımı hızlandırdım. Birden, beni izliyorlarmış, arkamdan, çok yakınımda, dokunacak kadar yakında yürüyorlarmış gibime geldi.

Birden geriye döndüm. Yalnızdım. Arkamda yüksek, korkulacak biçimde boş, denizi ve dümdüz yolu gördüm; öteki yanda da hep aynı biçimde, tüyler ürpertici, göz alabildiğine uzanıyordu.

Gözlerimi kapadım. Neden? Tabanlarımın üstünde dönmeye başladım, çok hızlı bir biçimde, bir topaç gibi. Az kaldı düşüyordum; gözlerimi açtım; ağaçlar dans ediyor, yer dalgalanıyordu; oturmak zorunda kaldım. Sonra, ah! Ne yandan geldiğimi bilmiyordum! Tuhaf düşünce! Tuhaf! Tuhaf düşünce! Hiç mi hiç bilmiyordum. Sağ yanıma yönelip yürüdüm, beni ormanın ortasına getirmiş olan yola geldim gene.

3 Haziran - Gece korkunç geçti. Birkaç hafta uzaklaşacağım buralardan. Ufak bir yolculuk beni kendime getirir kuşkusuz.

2 Temmuz - Dönüyorum. İyileştim. Ayrıca çok hoş bir gezi yaptım. Daha önce görmemiş olduğum Mont Saint-Michel'i gezdim.

Benim gibi Avranches'a gün sonuna doğru gelince, o ne görüntü! Kent bir tepenin üstünde; beni de kentin sonundaki parka götürdüler. Bir şaşkınlık çığlığı kopardım. Önümde, sisler arasında gözden silinen iki açık kıyı arasında göz alabildiğine uzanan çok büyük bir körfez; ve bu uçsuz bucaksız, sarı körfezin ortasında, altından ve ışıktan bir gök altında, kumlar ortasında, karanlık ve sivri bir dağ yükseliyordu. Güneş batmıştı ve hâlâ parıldayan çevren üzerinde, tepesinde masalsı bir anıt bulunan şu masalsı kayanın görüntüsü biçimleniyordu.

Daha şafakta, ona doğru gittim. Deniz akşamki gibi alçaktı, önümde, ben kendisine yaklaştıkça dimdik yükselen, şaşırtıcı manastıra bakıyordum.

Birkaç saatlik bir yürüyüşten sonra, en yukarısında büyük kilisenin bulunduğu küçük siteyi taşıyan kocaman taş kitlesine ulaştım. Dar ve dik sokağı tırmandıktan sonra, Tanrı için yeryüzünde yapılmış en hayranlık verici gotik konuta girdim, bir kent gibi geniş, kubbeler altında ezilmiş basık salonlarla ve ince sütunların tuttuğu, yüksek galerilerle dolu. Bu granitten yapılmış, bir dantel gibi hafif dev mücevherin içine girdim, döner merdivenlerle çıkılan kulelerle, incecik çan kulecikleriyle doluydu, hepsi işlenmiş ince kemerlerle birbirine bağlanan şeytanlarla, masalsı hayvanlarla, korkunç çiçeklerle kaplı garip tepeleri gündüzlerin mavi, gecelerin kara göğünde yükseliyordu.

Doruğa geldiğim zaman, bana eşlik eden keşişe,

“Peder, kim bilir ne kadar rahatsızsınız burada!” dedim.

“Çok yel eser, efendim,” diye yanıtladı; sonra kumun üzerinde koşup onu çelik bir zırhla kaplayan denizin yüksekliğine bakarak söyleşiye giriştik.

Ve keşiş bana öyküler anlattı, bu yerin tüm eski öyküleri, söylenceler, hep söylenceler.

İçlerinden biri beni çok etkiledi. Memleketin, Mont'un insanları gece kumlarda konuşmalar işitildiğini, sonra, biri güçlü, biri zayıf bir sesle iki keçinin melediğinin işitildiğini ileri sürerler. İnanmayanlar bunların deniz kuşlarının çığlıkları olduğunu, kimi zaman melemelere, kimi zaman da insan sızlanmalarına benzediğini söylerler, ama gecikmiş balıkçılar, iki gelgit arasında, dünyadan uzağa atılmış küçük kentin çevresinde, kumullar üzerinde, paltosuyla örtülü başı hiçbir zaman görünmeyen, onların önünden giderek her ikisi de uzun, ak saçlı ve durmamacasına konuşan, bilinmedik bir dilde tartışan, sonra birden tüm güçleriyle melemek üzere bağırmaı bırakan erkek yüzlü bir tekeyle kadın yüzlü bir keçiyi götüren yaşlı bir çobanla karşılaştıklarına yemin ederler.

“Buna inanıyor musunuz?” dedim keşişe.

“Bilmiyorum,” diye mırıldandı.

Gene sordum:

“Yeryüzünde bizden başka yaratıklar olsaydı, nasıl olur da bunca uzun zamandır tanımazdık onları? Onları siz nasıl görmezsiniz? Ben nasıl görmezdim?”

Yanıt verdi:

“Yar olanın yüz binde birini görüyor muyuz? Bakın, işte yel, doğanın en büyük gücü, insanları deviriyor, yapıları yıkıyor, ağaçları kökünden söküyor, denizi su dağları gibi kaldırıyor, yarıları yıkıyor, koca gemileri kör kayalara çarpıyor, öldürüyor, ıslık çalıyor, inliyor, böğürüyor - onu gördünüz mü, görebilir misiniz? Oysa var.”

Bu basit mantık karşısında sustum. Bu adam bir bilge, belki de bir budalaydı. Tam olarak kesinleyemezdim; ama sustum. Bu söylediğini ben de sık sık düşünmüştüm.

3 Temmuz - İyi uyuyamadım; hiç kuşkusuz, hastalıklı bir etki var burada, çünkü arabacım da benimle aynı hastalıktan rahatsız. Dün dönerken, görülmedik solgunluğunun ayırımına varmışım.

“Neyiniz var, Jean?” diye sordum.

“Ne olsun, artık dinlenemez oldum, efendim, gündüzlerimi gecelerim yiyor. Sizin gidişinizden beri, bir yazgı gibi başımda.”

Oysa öteki uşaklar iyi, ama ben yeniden yakalanmaktan çok korkuyorum.

4 Temmuz - Gerçekten, yeniden yakalandım. Eski karabasanlarım geri dönüyor. Bu gece, üzerime çökmüş birinin varlığını duydum, ağzı ağzımda, dudaklarımın arasından yaşamımı içiyordu. Evet, bir sülük gibi, gırtlığımdan yaşamımı emiyordu. Sonra, iyice doyup kalktı; öyle ezilmiş, bitmişim ki kımıldayamıyordum bile. Bu durum birkaç gün daha sürerse, gene buradan gideceğim kesinlikle.

5 Temmuz - Aklımı mı yitirdim? Olup bitenler, dün gece gördüklerim öylesine olağandışı ki düşündükçe aklım başımdan gidiyor.

Şimdi her akşam yaptığım gibi, kapıyı kilitlemişim; sonra susadım, yarım bardak su içtim, sonra da, rastlantıyla, sürahimin kristal tapasına dek dolu olduğunu gördüm.

Arkasından yattım ve korkunç uykularımdan birine daldım, yaklaşık iki saat sonra daha da korkunç bir sarsıntıyla bu uykudan çekilip alındım.

Uykusunda öldürülen bir adam düşünün, akciğerinin üstünde bir bıçakla uyanıyor, kanlar içinde hırlıyor, soluk alamaz olmuş, öldü ölecek ve hiçbir şey anlamıyor - işte.

En sonunda kafam yerine geldi, gene susadım; bir mum yaktım ve sürahinin konulduğu masaya doğru yürüdüm. Bardağımın üzerine eğerek kaldırdım; hiçbir şey akmadı. - Boştu! Tümüyle boştu. Önce hiçbir şey anlamadım; sonra, birdenbire, öyle korkunç bir heyecana kapıldım ki oturmak zorunda kaldım, daha doğrusu bir iskemleye çöktüm! Sonra bir sıçrayışta doğrulup çevreme baktım! Sonra gene oturdum, saydam kristalin karşısında şaşkınlık ve korkudan kendimden geçmiş durumda! Anlamaya çalışarak, kımıltısız gözlerle bu sürahiye bakıyordum. Ellerim titriyordu! Demek bu suyu içmişlerdi? Kim? Ben mi? Ben herhalde! Yalnız ben olabilirdim, değil mi? Öyleyse, bir uyurgezerdim ben, hiç bilmeden, şu gizemli çifte yaşamı, bizde iki varlık mı bulunduğu, yoksa, bilinmez ve görünmez bir yabancı varlığın, bazı bazı, ruhumuz uyduğu zaman tutsak bedenimizi devindirdiği ve bedenimizin bize uyduğu gibi, bizden de fazla ona mı uyduğu konusunda bizi kuşkuya düşüren çifte yaşamı.

Ah! Benim berbat bunaltımı kim anlayabilir? Aklı başında, iyice uyanmış, mantığı yerinde bir adamın, dehşet içinde, bir sürahinin camından, kendisi uyuduğu sırada yok olmuş azıcık suya bakan

bir adamın heyecanını kim anlayabilir? Sabaha dek, yatağıma gitmeyi göze alamadan, orada kaldım.

6 Temmuz - Deliriyorum. Bu gece gene içtiler sürahimdeki tüm suyu; - ya da ben içtim!

Ama ben mi içtim? Ben mi? Kim olabilir ki? Kim? Ah! Tanrım! Deliriyor muyum? Kim kurtaracak beni?

10 Temmuz - Şaşırtıcı deneyimler yaşadım.

Gerçekten, deliriyorum! Gene de.

6 Temmuz'da, yatmadan önce, masamın üstüne şarap, süt, su, ekmek ve çilek koydum. Tüm suyu içtiler -içtim- biraz da süt içtiler. Ne şaraba dokundular, ne çileklere.

7 Temmuz'da, aynı deneyi yineledim, aynı sonucu verdi.

8 Temmuz'da, suyla sütü kaldırdım. Hiçbir şeye dokunulmadı.

Sonra 9 Temmuz'da, masama yalnızca su ve süt koydum, sürahileri de özenle ak muslinlere sarıp tıplarını iyice bağladım. Sonra, dudaklarımı, sakalımı, ellerimi kurşun tozuyla ovup yattım.

Yenilmez uyku gene yapıştı yakama, arkasından da korkunç uyanış geldi. Hiç kımıldamamıştım, çarşaflarımda da leke meke yoktu. Masama koştum. Şişelerin sarıldığı muslinler lekesizdi. İplikleri çözdüm, korkudan yüreğim çarpa çarpa. Tüm suyu içmişlerdi! Tüm sütü içmişlerdi! Ah! Tanrım!..

Birazdan Paris'e gideceğim.

12 Temmuz - Paris. Demek son günlerde aklımı yitirmişim! Sinirli imgelemimin oyuncuğ oldum herhalde, gerçekten uyurgezersem ya da şu telkin denilen saptanmış, ama açıklanamamış etkilerden birine uğradıysam, o başka. Ne olursa olursun, sersemlemem çılgınlığa varıyordu ve Paris'te yirmi dört saat beni kendime getirdi.

Dün, ruhumdan canlandırıcı bir hava geçiren birtakım alışverişler yapıp birtakım kişileri görmeye gittikten sonra akşamı Théâtre-Français'de tamamladım. Oğul Alexandre Dumas'ın bir oyunu oynanıyordu; bu canlı ve güçlü tin iyileşmemi tamamladı. Hiç kuşkusuz, yalnızlık çalışan anlaklar için tehlikelidir. Çevremizde düşünen ve konuşan insanlar bulunması gerekir. Uzun zaman yalnız kalınca, boşluğu hayaletlerle doldururuz.

Otele bulvarlardan yürüyerek, çok neşeli döndüm. Kalabalıkla dirsek dirseğe gelirken, geçen haftaki korkularımı, varsayımlarımı biraz da alaylı bir biçimde düşünüyordum, çünkü çatımın altında görünmeyen bir varlığın oturduğuna inanmıştım, evet, inanmıştım. Kafamız ne kadar zayıftır, ufacık bir anlaşılabilir olay bizi sarsınca, nasıl şaşırır, ne çabuk yolundan sapar!

“Anlamıyorum, çünkü nedenini kavrayamıyorum,” gibi basit bir sonuç çıkaracak yerde, hemen tüyler ürpertici gizemler ve doğüstü güçler tasarlıyoruz.

14 Temmuz - Cumhuriyet bayramı. Sokaklarda dolaştım. Çatapatlar ve bayraklar bir çocuk gibi eğlendiriyordu beni. Gene de, hükümet kararıyla, belli tarihte neşeli olmak çok budalaca bir şey. Halk budala bir sürüdür, kimi zaman alıkça sabırlıdır, kimi zaman vahşice başkaldırın “Eğlen,” derler. Eğlenir. “Git komşunla dövüş,” derler. Gidip dövüşür. “Oyunu imparatora ver,” derler. Oyunu imparatora verir. Sonra “Oyunu Cumhuriyet'ten yana kullan,” derler. Oyunu Cumhuriyet'ten yana kullanır.

Kendisini yönetenler de budaladır; ama insanların buyruğuna uyacak yerde, ilkelere uyarlar, ilkeler de ancak bönce, kısır ve yanlış olabilir, yalnızca ilke oldukları için, yani her şey bir yanılsama olduğuna göre, gürültü de bir yanılsama olduğuna göre, hiçbir şey konusunda kesinliğe varamadığımız bu dünyada, kesin ve değişmez diye bilinen düşünceler olduğu için.

16 Temmuz - Dün öyle şeyler gördüm ki, kafamı allak bullak etti.

Kocası Limoges'da 76. Avcı Birliği'ne komuta eden akrabam Bayan Sable'de akşam yemeğindeydim. İki genç kadınla birlikteydim, bu kadınlardan biri bir hekimle, sinir hastalıkları ve şu sıralarda hipnotizma ve telkin üzerindeki deneylerin yol açtığı olağanüstü belirimlerle çok uğraşan Doktor Parent'la evlenmişti.

Doktor bize uzun süre İngiliz bilginlerin ve Nancy okulunun hekimlerinin elde ettiği baş döndürücü sonuçlardan söz etti.

İleri sürdüğü olgular bana öylesine tuhaf geldi ki hiç inanmadığımı söyledim.

“Doğanın en önemli gizlerinden birini bulgulamak üzereyiz,” diyordu; “diyeceğim, şu yeryüzündeki en önemli gizlerden birini; çünkü hiç kuşkusuz, orada, yıldızlarda da ayrıca önemli gizleri var. İnsan düşünmeye başlayalı beri, düşüncesini söylemesini ve yazmasını bileli beri, kaba ve kusurlu duyulan için kavranılmaz bir gizemin kendisine süründüğünü duyuyor ve anlağının çabasıyla, organlarının güçsüzlüğünün açığını gidermeye çalışıyor. Bu anlak henüz ilkel durumdayken, görünmez olguların yarattığı bu saplantı bayağıca ürpertici biçimler aldı. Doğaüstüne yönelik halk inançları, gezgin ruh, peri, cin, hortlak söylenleri bundan doğdu, hatta Tanrı söylencesi, öyle ya, hangi dinden gelirse gelsin, yaratıcı-işçi anlayışlarımız, yaratıkların korkuya kapılmış beyninden çıkmış en sıradan, en saçma, en benimsenmez buluşlardır. Voltaire'in şu sözünden daha doğru bir şey olamaz: ‘Tanrı insanı kendi imgesine uygun yarattı, ama insan da bunun karşılığını verdi’. Ama bir yüzyıldan biraz fazla bir süreden beri, yeni bir şey sezinlenir gibi görünüyor. Mesmer ve daha birkaç kişi bizi beklenmedik bir yolun üstüne getirdiler ve özellikle dört-beş yıldan beri, gerçekten şaşırtıcı sonuçlara ulaştık.”

Akrabam da hiç inanmıyor, gülümsüyordu. Doktor Parent kendisine şöyle dedi: “Sizi uyutmaya çalışmamı ister misiniz, Bayan?”

“Evet, isterim.”

Akrabam bir koltuğa oturdu, doktor da kendisine, bakışıyla büyüleyerek gözlerini hiç kıpırdatmadan bakmaya başladı. Ben birden biraz heyecanlandığımı duydum, gırtlığım daraldı, yüreğim çarpmaya başladı. Bayan Sable'nin gözlerinin ağırlaştığını, ağzının büzüştüğünü, göğsünün inip inip kalktığını görüyordum. On dakika sonra, uyuyordu.

Ben arkasına oturdum. Adam ellerinin arasına bir kartvizit koydu, “Bu bir aynadır, içinde ne görüyorsunuz?” dedi.

O da yanıt verdi:

“Akrabamı görüyorum.”

“Ne yapıyor?”

“Bıyığını büküyor.”

“Ya şimdi?”

“Cebinden bir fotoğraf çıkarıyor.”

“Ne fotoğrafı?”

“Kendi fotoğrafı.”

Doğruydum! Ve bu fotoğraf bana daha o akşam otelde verilmişti.

“Bu portrede ne durumda?”

“Şapkası elinde, ayakta duruyor.”

Demek ki bu kartta, bu ak kartonda bir aynada görür gibi görüyordu her şeyi.

Genç kadınlar, dehşet içinde, “Yeter! Yeter! Yeter!” diyorlardı.

Ama doktor buyruk verdi: “Yarın saat sekizde kalkacaksınız; sonra gidip otelinde akrabanızı bulacak, beş bin frank borç vermesi için yalvaracaksınız, bu parayı kocanız istiyor sizden, gelecek yolculuğunda sizden alacak.”

Sonra onu uyandırdı.

Otele dönerken, bu tuhaf oturumu düşünüyordum, çocukluğumdan beri bir kız kardeş gibi tanıdığım akrabamın saltık, kuşku duyulmaz iyi niyeti konusunda değilse de hekimin olası aldatmacası konusunda kuşkular dolduruyordu kafamı. Elinde, kartvizitle aynı zamanda, genç kadına gösterdiği bir ayna saklıyor olmasındı? Meslekten hokkabazlar da başka türlü görülmedik şeyler yaparlardı.

Otelime dönüp yattım.

Bu sabah, sekiz buçuğa doğru, uşağım beni uyandırdı.

“Bayan Sablé geldi, hemen sizinle konuşmak istiyor,” dedi.

Çabucak giyinip onu kabul ettim.

Çok heyecanlanmıştı, gözleri yerde, peçesini kaldırmadan,

“Sevgili akrabam, sizden büyük bir yardım isteyeceğim,” dedi.

“Ne yardımı?”

“Bunu size söylemek çok rahatsız ediyor beni, ama zorunlu. Beş bin franka gereksinimim var, çok gerekli.”

“Yok canım, sizin mi?”

“Evet, benim, daha doğrusu kocamın, o beni bu parayı bulmakla görevlendirdi.”

Öyle şaşırmıştım ki yanıtlarımı kekeleyerek verdim. Gerçekten Doktor Parent’la beni alaya alıp almadığını, bunun önceden hazırlanmış ve çok güzel oynanmış bir oyun olup olmadığını soruyordum kendi kendime.

Ama dikkatle bakınca, tüm kuşkularım dağıldı. Sıkıntıdan titriyordu, bu girişim öylesine acı geliyordu kendisine, gırtlığının hıçkırıklarla dolu olduğunu sezinledim.

Çok zengin olduğunu biliyordum, gene konuştum:

“Nasıl! Kocanızın elinin altında beş bin frank yok, öyle mi! Sizi bu parayı benden istemekle görevlendirdiğinden emin misiniz?”

Belleğini araştırmak için büyük bir çaba harcarmış gibi birkaç saniye duraladı, sonra yanıt verdi: “Evet... evet... hiç kuşkum yok.”

“Size yazdı mı?”

Gene duraladı, düşündü. Düşüncesinin ezici çabasını sezinliyordum. Bilmiyordu. Yalnızca benden kocası için beş bin frank borç alması gerektiğini biliyordu. Böylece, yalan söylemeyi göze aldı.

“Evet, yazdı.”

“Peki ne zaman? Dün bana hiçbir şeyden söz etmediniz.”

“Mektubunu bu sabah aldım.”

“Gösterebilir misiniz?”

“Hayır... hayır... hayır... kendi aramızdaki... çok kişisel şeyler vardı içinde... yaktım.”

“Öyleyse, kocanız borca girmiş.”

Gene duraladı, sonra,

“Bilmiyorum,” diye mırıldandı.

Ben de birden,

“Şu sırada elimde beş bin frank yok, sevgili akrabam,” dedim.

Bir tür acı çığlığı kopardı.

“Hayır, rica ederim, rica ederim, bulun bu parayı...” Kendinden geçiyor, sanki bana yalvarıyormuş gibi ellerini kavuşturuyordu! Sesinin değiştiğini duydum, aldığı karşı konulmaz buyruğun etkisi altında, sarsılmış, ağlıyor, kekeliyordu.

“Of! Yalvarırım... nasıl acı çektiğimi bilerseniz... bugün gerek bu para bana.”

Ona acıdım.

“Az sonra alacaksınız, söz size.”

Haykırdı:

“Teşekkür ederim, teşekkür ederim! Ne kadar iyisiniz.”

Gene konuştum:

“Dün evinizde olanları anımsıyor musunuz? “Evet.”

“Doktor Parent’ın sizi uyuttuğunu anımsıyor musunuz?”

“Evet.”

“İyi ya! Size bu sabah benden beş bin frank borç almanızı buyurmuştu, siz şu sırada bu telkine uyuyorsunuz.”

Birkaç saniye düşündü, sonra yanıtını verdi: “Bu parayı kocam istediğine göre.”

Bir saat süresince, onu inandırmaya çalıştım, ama başaramadım.

O gidince, doktora koştum. Çıkmak üzereydi; beni gülümseyerek dinledi. Sonra sordu:

“Şimdi inanıyor musunuz?”

“Evet, inanmak gerekiyor.”

“Akrabanıza gidelim.”

O yorgunluktan bitmiş, şimdiden bir şezlongun üzerinde uyukluyordu. Hekim nabzını tuttu, bir süre ona baktı, bir elini gözlerine doğru kaldırmıştı. Akrabam bu manyetik gücün dayanılmaz etkisi altında yavaş yavaş gözlerini yumdu. Sonra uyudu.

“Kocanızın beş bin franka gereksinimi yok. Öyleyse akrabanızdan size bu parayı ödünç vermesini rica ettiğinizi unutacaksınız, o size bundan söz ederse, anlamayacaksınız.”

Sonra onu uyandırdı. Cebimden cüzdanımı çıkardım,

“İşte bu sabah benden istediğiniz,” dedim. Öylesine şaşırıldı ki, üstelemeyi göze alamadım. Bununla birlikte, belleğini canlandırmaya çalıştım, ama şiddetle yadsıdı, kendisiyle alay ettiğimi sandı, sonunda, nerdeyse küsecekti.

İşte! Az önce döndüm; öğle yemeği de yiyemedim, öylesine altüst etti bu olay beni.

19 Temmuz - Bu serüveni birçok kişiye anlattım, benimle alay ettiler. Ne düşüneceğimi bilemiyorum. Bilge, “Belki de,” der.

21 Temmuz - Bougival’e akşam yemeğine gittim, sonra geceyi sandalcıların balosunda geçirdim. Gerçekten her şey yerlere ve ortamlara bağlı. La Grenouillère Adası’nda doğaüstüne inanmak çılgınlığın son noktası olur... Ama Mont Saint-Michel’in Tepesi’nde?.. ama Hindistan’da? Korkunç bir biçimde çevremizdeki şeylerin etkisinde kalıyoruz. Gelecek hafta evime döneceğim.

30 Temmuz - Dün eve döndüm, Her şey yolunda.

2 Ağustos - Yeni bir şey yok; hava çok güzel. Günlerimi Seine’in akışına bakmakla geçiriyorum.

4 Ağustos - Uşaklar arasında kavgalar. Geceleri dolaplarda bardakların kırıldığını ileri sürüyorlar. Oda uşağım aşçı kadını suçluyor, o da çamaşırcı kadını, o da başka iki kişiyi. Suçlu kim? Hangi akıllı söyleyebilir?

6 Ağustos - Bu kez, deli değilim. Gördüm.. Gördüm.. Gördüm!.. Kuşku duyamam artık... Gördüm!.. Tırnaklarıma dek soğukluğunu duyuyorum hâlâ... Hâlâ iliklerime dek korkuyorum... Gördüm!..

Saat ikide, güneşin altında, bahçemin gül bölümünde... açmaya başlayan güz gülleriyle çevrili yolda dolaşıyordum.

Çok görkemli üç gülü bulunan bir koca gül ağacına bakmak üzere dururken, bu güllerden birinin sapının sanki görünmez bir el büküyormuş gibi eğildiğini, sonra bu el onu koparıyormuş gibi kırıldığını gördüm, hemen yanımda, açık açık gördüm! Sonra bu gül kendisini ağzına götüren bir insanın kolunun çizeceği eğriyi izleyerek yükseldi ve saydam havada tek başına, kımıltısız, öyle asılı kaldı, gözlerimden üç adım ötede tüyler ürpertici bir kırmızı leke.

Şaşkın mı şaşkın, onu yakalamak için atıldım! Hiçbir şey bulamadım; yok oluvermişti. O zaman kendime karşı şiddetli bir öfkeye kapıldım; aklı başında ve ciddi bir adamın böyle sanrılara kapılması bağışlanamazdı.

Ama gerçekten bir sanrı mıydı bu? Sapı aramak için geri döndüm ve hemen ağacın üstünde buldum, dalda kalan öbür iki gülün ortasında, daha yeni kırılmıştı.

O zaman, ruhum altüst olmuş durumda eve döndüm; çünkü eminim şimdi, günlerin ve gecelerin birbirini izlediğine emin olduğum gibi eminim ki yanımda görünmeyen biri var, su ve sütle besleniyor, nesnelere dokunabiliyor, onların yerini değiştirebiliyor, bunun sonucu olarak, bizim duyularımızla ayrımsanamasa da maddesel bir doğası var ve benim gibi, benim çatımın altında oturuyor...

7 Ağustos - Rahat uyudum. Sürahimdeki suyu içti, ama uykumu bulandırmadı. Deli miyim diye düşünüyorum. Az önce, ırmak boyunca, güneşin altında dolaşırken, mantığım konusunda kuşklar düştü içime, bu zamana kadar olduğu gibi bulanık kuşklar değil, kesin, saltık kuşklar. Çok deliler gördüm ben; öylelerini tanıdım ki, akıllıydılar, tek bir nokta dışında, yaşamın her şeyi konusunda açık görüşlüydüler. Her şeyden açıklıkla, esneklikle, derinlikle söz ediyorlardı, sonra birdenbire düşünceleri deliliklerinin kayalığına çarpıp parça parça oluyor, dağılıyor, “delilik” denilen şu yükselen dalgalarla, sislerle, fırtınalarla dolu, tüyler ürpertici, azgın okyanusa gömülüyordu.

Hiç kuşkusuz, bilincim yerinde olmasa, durumumu kesinlikle bilmesem, onu tam bir açık görüşlülükle çözümleyerek derinliklerini araştırmasam, deli olduğuma, kesinlikle deli olduğuma inanabilirdim. Kısacası, yalnızca mantıklı bir sanrılıydım. Bilinmedik bir bozukluk ortaya çıkmıştı beynimde, bugün fizyolojistlerin saptamaya ve kesinleştirmeye çalıştıkları bir bozukluk; ve bu

bozukluk kafamda, düşüncelerimin düzen ve mantığında derin bir çatlığa yol açmıştı. Böyle olgular bizi hiç mi hiç gerçeğe benzemez, en olağanüstü olaylar içinde dolaştıran düste gerçekleşir, buna hiç şaşmayız, çünkü doğrulayıcı aygıt, denetim duyusu uykudadır; buna karşılık, imgelem yetisi uyanıktır ve işler. Beyin klavyesinin fark edilmez tuşlarından biri bende felce uğramış olamaz mı? İnsanlar, kazalardan sonra, özel ad ya da eylem ya da rakam belleklerini yitirirler, ya da yalnızca tarih belleklerini. Bütün bu düşünce parçalarının yeri bugün kanıtlanmıştır. Öyleyse, benim kimi sanrılarının gerçek dışılığını denetleme yetimin bu sırada uyuşmuş bulunmasında şaşılacak ne var?

Suyun kıyısını izleyerek bütün bunları düşünüyordum. Güneş ırmağın aydınlığını kaplıyor, toprağı çok güzelleştiriyor, bakışımı yaşama, canlılıkları gözlerim için bir sevinç olan kırlangıçlara, kıyının titreyişleri kulaklarım için bir mutluluk olan otlarına yönelik bir aşkla dolduruyordu.

Bununla birlikte, yavaş yavaş, açıklanmaz bir huzursuzluk işliyordu içime. Bana öyle geliyordu ki, bir güç, karanlık bir güç beni uyuşturuyor, durduruyor, daha ileriye gitmemi önüyor, geriye çağırıyordu. Sevgili bir hastayı evde bıraktığınız ve içinizi hastalığında bir ağırlaşmanın önsezisi sardığı zaman sizi ezen şu acılı dönme gereksinimini duyuyordum.

Böylece, elimde olmadan, evimde bir kötü haber, bir mektup ya da telgraf bulacağımdan kuşku duymadan, geri döndüm. Hiçbir şey yoktu; sanki gene olağandışı bir şey görmüşüm gibi daha şaşkın, daha kaygılı kaldım.

8 Ağustos - Dün çok korkunç bir akşam geçirdim. Artık ortaya çıkmıyor, ama yanımda olduğunu, bana baktığını, beni gözetlediğini, içime işlediğini, bana egemen olduğunu ve böyle saklanınca, görünmez ve sürekli varlığını doğaüstü olgularla belli ettiğinden daha korkunç olduğunu duyuyordum.

Gene de uyudum.

9 Ağustos - Hiçbir şey, ama korkuyorum.

10 Ağustos - Hiçbir şey; yarın ne olacak?

11 Ağustos - Gene hiçbir şey; ruhumda bu korku ve bu düşünceyle evimde kalamam artık; gideceğim.

12 Ağustos, akşam saat 10 - Bütün gün gitmek istedim; yapamadım. Öylesine kolay, öylesine basit olan şu özgürlük edimini yerine getirmek -çıkma-Rouen'a gitmek üzere arabama binmek - istedim, yapamadım. Neden?

13 Ağustos - İnsan kimi hastalıklara yakalandığı zaman, bedensel varlığın tüm yayları kırılmış, tüm güçleri yok olmuş, tüm kaslar gevşemiş, kemikler et gibi yumuşamış, et su gibi sıvılaşmış görünür. Bunu ruhsal varlığında garip ve üzücü bir biçimde duyuyorum. Hiç gücüm yok, cesaretim, kendi üzerimde egemenliğim yok, istemimi devinime getirme gücüm de yok. İsteyemiyorum artık; ama biri benim yerime istiyor; ben de boyun eğiyorum.

14 Ağustos - İşim bitti! Biri ruhumu elinde tutuyor ve onu yönetiyor! Biri bütün edimlerimi, bütün devinimlerimi, bütün düşüncelerimi buyuruyor. Kendi başıma hiçbir şey değilim artık, yaptığım her şeyin tutsak ve korkak bir izleyicisinden başka bir şey değilim. Çıkmak istiyorum. Yapamıyorum. O istemiyor; ben de şaşkın, titreyerek, beni hep oturur durumda tuttuğu koltukta öylece kalıyorum. Kendime egemen olduğuma inanabilmek için kalkmak, doğrulmak istiyorum yalnızca. Yapamıyorum! Koltuğuma çivilenmişim, koltuğum da yere yapışmış, öyle ki hiçbir güç kaldıramaz beni.

Sonra, birdenbire, bahçemin dibine gidip çilek toplamam ve yemem gerek, gerek, gerek. Gidiyorum. Çilek toplayıp yiyorum! Ah! Tanrım! Tanrım! Tanrım! Bir Tanrı mı o? Tanrı'ysa, bırakın, kurtarın beni! Yardım edin bana! Özür dilerim! Yalvarırım! Acıyın bana! Kurtarın beni! Of! Ne acı

bu böyle! Ne işkence! Ne korkunç bir şey!

15 Ağustos - Hiç kuşkusuz, benden beş bin frank ödünç almaya geldiği zaman, zavallı akrabam işte böyle egemenlik altına girmişti. Bir başka ruh gibi, asalak ve dediği dedik bir başka ruh gibi içine girmiş yabancı bir istemin etkisindeydi. Dünyanın sonu mu geldi?

Ama bu yöneten varlık, bu görünmez, bu tanınmaz varlık, doğaüstü bir ırkın bu gezgin varlığı kim olabilir?

Demek ki, *Görünmeyenler* var! Öyleyse nasıl oldu da dünyanın başından beri bana yaptıkları gibi kesin bir biçimde göstermediler daha kendilerini? Evimde olup bitene benzer hiçbir şey okumadım. Ah! Evimi bırakabilseydim, buradan gidebilsem, kaçsam da geri dönmeseydim. Kurtulmuş olurdu, ama yapamıyorum.

16 Ağustos - Bugün, iki saat kaçabildim, hücresinin kapısını rastlantıyla açık bulan bir tutuklu gibi. Birdenbire yalnız olduğumu ve onun uzaklarda bulunduğunu duydum. Çabucak atları arabaya koşmalarını söyledim ve Rouen'a gittim. Ah! Buyruğunuza uyan birine "Rouen'a sür!" diyebilmek ne büyük bir sevinç.

Kitaplığın önünde arabayı durdurdum ve Doktor Hermann Herestauss'un eskil ve çağdaş dünyanın bilinmedik varlıklarına ilişkin büyük incelemesini rica ettim.

Sonra, kupama yeniden bineceğim sırada, "İstasyona!" demek istedim, ancak "Eve!" diye bağırdım, söylemedim, bağırdım, öyle güçlü bir sesle bağırdım ki gelip geçenler dönüp baktılar, sonra, bunaltıdan çılgına dönmüş bir durumda, arabamın minderi üstüne yıkıldım. Beni yeniden bulmuş, yeniden avucuna almıştı.

17 Ağustos - Ah! Ne gece! Ne gece! Oysa sevinmem gerekirmiş gibi görünüyor. Sabah bire kadar okudum! Felsefe ve tanrıdoğum^[1] doktoru Hermann Herestauss insanın çevresinde dolaşan ya da düşüne giren tüm görünmez varlıkların tarihini ve belirimlerini yazmış. Kökenlerini, alanlarını, güçlerini betimliyor. Ama hiçbiri benim başımdakine benzemiyor. Sanki insan, düşünmeye başlayalı beri, kendisinden daha güçlü ve kendi yerini almaya aday olan yeni bir varlığı sezmiş ve ondan korkmuş ve bu efendinin yakınlığını sezdiği, ama doğasının ne olduğunu kestiremediği için, dehşet içinde, koca bir gizli varlıklar halkı korkudan doğmuş bulanık hayaletler yaratmış.

Böylece, sabah bire kadar okuduktan sonra, karanlığın sakin yelinde alnımı ve düşüncemi serinletmek için açık pencereimin önüne oturdum.

Hava güzel, ılıktı! Eskiden olsa bu geceyi nasıl severdim!

Ay yoktu. Yıldızlar kara göğün dibinde titrek titrek ışıldıyordu. Kim oturur bu dünyalarda? Hangi biçimler, hangi canlılar, hangi hayvanlar, hangi bitkiler bulunur oralarda? Bu uzak evrenlerde düşünenler bizden fazla neler bilirler? Bizden fazla neler yapabilirler? Bizim hiç bilmediğimiz şeylerden neler görürler? Bir zamanlar Normanların denizi geçip daha zayıf halkaları köleleştirdiği gibi, bunlardan biri de, bugün yarın, uzamı geçerek dünyamızda belirip onu fethetmeyecek mi?

Bizler bir damla suyla karıştırılmış olarak dönen bu çamur parçacığının üstünde öyle zavallı, öyle silahsız, öyle bilgisiz, öyle küçüğüz ki.

Böylece akşamın serin yelinde düşlere dalarak uyuyakalmışım.

Yaklaşık dört dakika uyuduktan sonra, kim bilir hangi bulanık ve tuhaf heyecanla uyanarak hiçbir devinimde bulunmadan gözlerimi açtım. Önce hiçbir şey görmedim, sonra, birdenbire, masamın üstünde açık kalmış kitabın bir sayfası kendi başına çevrildi gibi geldi bana. Pencereden hiçbir

hava esintisi girmemişti. Şaşırdım ve bekledim. Yaklaşık kırk dakika sonra, bir başka sayfanın kalktığını ve bir parmakla çevriliyormuş gibi, önceki sayfanın üstüne düştüğünü gördüm, evet, gördüm, gözlerimle gördüm. Koltuğum boştu, boş gibi görünüyordu; ama orada olduğunu, benim yerimde oturduğunu ve okuduğunu anladım. Öfkeli bir sıçrayışla, eğiticisinin karnını deşecek bir ayaklanmış hayvan sıçrayışıyla, onu yakalamak, onu yakalayıp öldürmek üzere koştum!.. Ama koltuğum, daha ben varmadan, sanki önümde bir kaçan varmış gibi devrildi... masam sallandı, lambam düşüp söndü ve pencerem kapandı, sanki suçüstü yakalanan kötü adam pencerenin kanatlarını tutarak karanlığa atılmış gibi.

Demek kaçmıştı; korkmuştu, benden korkmuştu, o benden korkmuştu!

Öyleyse... öyleyse... yarın... ya da sonra... ya da herhangi bir gün, onu yumruklarımın altında tutabileceğim demek, onu yerde ezebileceğim! Köpekler de bazı bazı efendilerini ısırıyor mu, boğmuyor mu?

18 Ağustos - Bütün gün düşündüm. Ah! Evet, ona boyun eğeceğim, itkilerini izleyecek, tüm istemlerini yerine getireceğim, alçakgönüllü, boyun eğmiş, korkak davranacağım. En güçlü o. Ama öyle bir saat gelecek ki...

19 Ağustos -Biliyorum.. Biliyorum.. her şeyi biliyorum! Tüm bunları *Revue du monde scientifique*' te^[2] okudum: “Rio de Janerio’den oldukça tuhaf bir haber geliyor bize. Bir delilik, ortaçağda Avrupa halklarını saran bulaşıcı deliliklere benzer bir delilik salgını şu sırada San Paolo ilini kasıp kavurmakta. İnsanlar şaşırılmış durumda evlerini bırakıyor, köylerinden kaçıyor, ekinlerini bırakıp gidiyor, bir hayvan sürüsü gibi dokunulabilir olmakla birlikte görünmeyen varlıklarca, uykuları sırasında yaşamlarıyla beslenen, ayrıca görünüşte başka hiçbir besine dokunmadan su ve süt içen bu vampire benzer varlıklarca kovalandıklarını, büyülendiklerini, yönetildiklerini söylüyorlar. Profesör Don Pedro Henriquez, birkaç tıp bilgini eşliğinde, bu şaşırtıcı deliliğin kökenini ve belirimlerini yerinde incelemek ve imparatora bu sabuklayan kalabalıkları mantığa çağırarak en uygun önlemleri önermek amacıyla San Paulo iline gitmiştir.”

Ah! Geçen 8 Mayıs’ta, penceremin altından, Seine’in üstünde akıntı yukarı giden o güzel Brezilya üç direklisini anımsıyorum. Onu öyle güzel, öyle ak, öyle şen bulmuştum ki! O da beni gördü! Ak evimi de gördü; gemiden kıyıya atladı. Of! Tanrım!

Şimdi, biliyorum, seziyorum. İnsanın egemenliği sona erdi.

Geldi, saf halklarda ilk korkuları yaratan geldi, kaygılı rahiplerin kovmak için dualar okuduğu, büyücülerin karanlık gecelerde daha belirdiklerini görmeden çağırdıkları, dünyanın geçici efendilerinin önsezisinin kendisine türlü cinlerin, ruhların, perilerin canavarca ya da güzel biçimlerini verdiği. İlk dehşetin kaba görüşlerinden sonra, daha anlayışlı kişiler daha açık bir biçimde sezdi onu. Mesmer onu sezmişti, hekimler de, işte on yıldır, gücünün doğasını daha kendisi uygulamaya sokmadan, kesin bir biçimde bulguladılar. Yeni Efendi’nin bu silahıyla, tutsak olmuş insan ruhunun üzerinde gizemli bir istemin egemenliği oyununu oynadılar. Manyetizma, ipnotizma, telkin... dediler bunun adına... daha bir sürü adlar verdiler. Bu korkunç güçle düşüncesiz çocuklar gibi oynayıp eğlendiklerini gördüm! Yazıklar olsun bize! Yazıklar olsun insana! Geldi işte... şey... şey... adı neydi ki... bana öyle geliyor ki adını haykırıyor bana, bense işitmiyorum... şey... evet... haykırıyor... Dinliyorum... Olmuyor... bir daha söyle... şey... Horla... İşittim... Horla... bu o... Horla... geldi!..

Ah! Akbaba güvercini yedi; kurt koyunu yedi; aslan sivri boynuzlu mandayı mideye indirdi; insan aslanı okla, kılıçla, barutla öldürdü; ama biz atı ve öküzü ne yaptysak, Horla da bizi öyle yapacak:

nesnesi, uşağı ve besini, yalnızca isteminin gücüyle. Yazıklar olsun bize!

Gene de, bazı bazı, hayvan başkaldırır ve kendisini eğitmiş olanı öldürür... Ben de istiyorum bunu.. yapabilirim.. ama onu tanımak, ona dokunmak, onu görmek gerekir! Bilginler hayvanların gözünün, bizimkinden farklı olduğundan, nesnelere bizimki gibi seçmediğini söylerler...

Benim gözüm beni ezen yeni varlığı seçebilir.

Neden? Ah! Şimdi Mont Saint-Michel keşişinin sözlerini anımsıyorum: “Var olanın yüz binde birini görüyor muyuz? Bakın, işte doğanın en büyük gücü olan yel, insanları yıkar, yapıları devirir, ağaçları kökünden söker, denizi su dağları gibi yükseltir, yarıları yıkar, gemileri kör kayalara çarpar, öldürür, ıslık çalar, inler, böğürür, onu gördünüz mü, görebilir misiniz: oysa var!”

Ben gene düşünüyordum: gözüm öyle zayıf, öyle kusurlu ki... cam gibi saydam oldukları zaman katı cisimleri bile görmüyor!.. Sırsız bir ayna yolunu kapatıversin, bir odaya girip de başını camlarda parçalayan kuş gibi üzerine atar beni. Ayrıca binlerce şey onu aldatır ve yolunu şaşırtır! Öyleyse ışığın içinden geçtiği yeni bir bedeni görmemesinde şaşılacak ne var?

Yeni bir varlık! Neden olmasın? Gelecekti kesinlikle! Neden sonuncular biz olacaktı ki? Bizden önce yaratılmış olan bütün ötekiler gibi onları da seçemiyor muyuz? Doğası bizimkinden daha kusursuz, bedeni daha ince ve daha tam da ondan. Bizim doğamız öyle zayıf, öyle beceriksizce tasarlanmış ki, her zaman yorgun, her zaman çok karmaşık yaylar gibi zorlanan organlarla dolup taşıyor, bir bitki, bir hayvan gibi yaşıyor, güçlülük hava, ot ve etle besleniyor, hastalıklardan, bozulmalardan, çürümelerden kurtulamıyor, onun doğası daha kusursuz, bedeni de bizim tıknefes, düzensiz, bön ve tuhaf, ustalıklı kötü yapılmış, kaba ve zayıf bedenimizden, akıllı ve görkemli olabilecek varlık taslağından daha üstün.

İstiridyeden insana, çok az sayıda birkaç varlığımız şu dünyada. Tüm değişik türlerin birbirini izleyen belirimlerini ayıran dönem tamamlandıktan sonra neden bir tane daha olmasın?

Neden bir tane daha olmasın? Neden başka ağaçlar da olmasın, koca bölgeleri kokulandıran, kocaman, parıl parıl çiçeklerle? Neden ateşten, havadan, topraktan ve sudan başka öğeler de olmasın? -Dört tane, yalnızca dört tane, varlıkların bu besleyici babaları! Ne acıklı! Neden kırk, dört yüz, dört bin değiller ki! Her şey ne kadar yoksul, düşkün, zavallı! Pintice verilmiş, kuruca bulgulanmış, ağır yapılmış!

Ah! Fil, hipopotam, ne güzellik! Deve, ne incelik!

Ama kelebek var, diyeceksiniz! Uçan bir çiçek! Yüz evren kadar büyük bir kelebek düşünüyorum, biçimini, güzelliğini, rengini ve devinimini dile bile getiremediğim kanatlarla... Ama onu görüyorum... yıldızdan yıldıza gidiyor, koşusunun uyumlu ve hafif soluğuyla serinletip kokulandırıyor onları!.. Ve yukarının halkları, esrime ve mutluluk içinde, onun geçişini izliyorlar!..

Neyim var böyle benim? O, o, Horla, o hep çevremde, bana bu çılgınlıkları o düşündürüyor! İçimde, ruhum oluyor; öldüreceğim onu!

19 Ağustos - Onu öldüreceğim. Gördüm onu! Dün akşam masama oturdum; büyük bir dikkatle yazıyormuş gibi yaptım. Biliyordum ki, gelip çevremde dolaşacaktı, çok yakında, öyle yakında ki, ona dokunabilir, onu yakalayabilirdim belki?.. Peki o zaman!.. O zaman, umutsuzların gücüne kavuşacağım; onu boğmak, ezmek, ısırarak, parçalamak için ellerimi, dizlerimi, göğsümü, alnımı, dişlerimi kullanacağım.

Ve kışkırmış tüm organlarımla onu bekliyordum. İki lambadan birini ve şöminemin sekiz mumunu yakmıştım, bu aydınlıkta onu bulabilirdim gibi.

Karşımda, yatağım, emektar meşe yatağım; sağda, şöinem; solda, onu çekmek için uzun süre açık kaldıktan sonra, özenle kapatılmış kapım; arkamda, her gün tıraş olurken, giyinirken yararlandığım ve önünden her geçişimde tepeden tırnağa kendime bakma alışkanlığında olduğum yüksek aynalı dolap.

Her neyse, onu aldatmak için, yazar gibi yapıyordum, çünkü o da beni gözetliyordu; birdenbire, omzumun üstünden yazdığımı okuduğunu, orada olduğunu, kulağıma sürtündüğünü duydum, en ufak bir kuşku kalmadı bundan.

Ellerimi uzatarak doğruldum, öyle çabuk döndüm ki, nerdeyse düşüyordum. Peki sonra?.. Gündüz gibi görünüyordu her şey, bense aynamda kendimi göremedim!.. Boştu, aydınlık, derin, ışık doluydu! Görüntüm içinde değildi... Bense karşıyındaydım! Kocaman duru camı yukarıdan aşağı görüyordum. Ve çılgın gözlerle bakıyordum; ilerlemeyi göze alamıyordum artık, tek devnimde bulunmayı göze alamıyordum, gene onun, görünmez bedeni yansımasını yemiş olan o varlığın orada olduğunu, ama gene elimden kaçtığını sezinliyordum.

Ne kadar korktum! Sonra birden aynanın dibinde, bir sisin içinde, su tabakası gibi bir sisin içinde kendimi görmeye başladım; bana öyle geliyordu ki su ağır ağır, soldan sağa doğru akıyor, görüntümü her saniye biraz daha belirginleştiriyordu. Bir güneş tutulmasının sonu gibiydi. Beni gizleyen şeyin kesinlikle belirli çevre çizgileri yok gibiydi, yavaş yavaş aydınlanan bir tür kara saydamlıktı.

En sonunda, tümünden seçebildim kendimi, her gün kendime bakarken olduğu gibi.

Onu gördüm! Ürpertisi kaldı içimde, beni hâlâ titretiyor.

20 Ağustos - Onu öldürmeli, ama nasıl? Kendisine ulaşamadığıma göre. Zehir mi? Ama suya karıştırdığımı görürdü; ayrıca bizim zehirlerin onun görünmez bedeninde bir etkisi olabilir mi? Hayır... hayır... hiç kuşkusuz... Öyleyse?.. öyleyse?..

21 Ağustos - Rouen'dan bir çilingir getirttim,

Paris'te, kimi özel konaklarda, giriş katlarının penceresine, hırsız korkusuyla yaptırıldığı gibi, odama demir panjurlar yapmasını istedim. Ayrıca, böyle bir kapı da yapacak. Bir korkak gibi gösterdim kendimi, ama vız gelir!..

10 Eylül - Rouen, Otel Continental. Oldu... oldu... ama öldü mü? Gördüklerimden ruhum altüst olmuş durumda.

Neyse, dün, çilingir panjurumu ve demir kapımı taktıktan sonra, havanın soğumaya başlamasına karşın, gece yarısına kadar her şeyi açık bıraktım.

Birdenbire, orada olduğunu duydum ve bir sevinç, çılgınca bir sevinç doldu içime. Ağır ağır kalktım, hiçbir şey anlamasın diye, uzun süre, sağa sola yürüdüm; sonra potinlerimi çıkarıp umursamazca terliklerimi giydim; sonra demir panjurumu kapattım, sakın sakın kapıya doğru gelip kapıyı da anahtarı iki kez çevirerek kilitledim. O zaman pencereye dönerek gözlerimi asma kilide diktim, anahtarını cebime koydum.

Birden, çevremde çırpındığını, onun da korktuğunu ve bana açmamı buyurduğunu anladım. Boyun eğmeme ramak kaldı; eğmedim, sırtımı kapıya verdim, hafifçe araladım, ancak geri geri giderek kendim geçecek kadar; çok uzun olduğum için, başım kapının kirişine değiyordu. Onun kaçamadığından emindim, içeriye kapattım onu, yalnız, yapayalnız. Ne sevinç! Şimdi avucumdaydı! O zaman, koşarak aşağıya indim; odamın altına düşen salonumdan iki lambamı aldım, tüm yağı halının, eşyaların üzerine, her yana döktüm; sonra ateşe verdim ve büyük giriş kapısını anahtarı iki kez çevirerek iyice kilitledikten sonra kaçtım.

Gidip bahçemin dibinde, sık zakkumlar arasında saklandım. Ne kadar uzun sürdü! Ne kadar uzun

sürdü! Her şey kara, sessiz, kımiltısızdı; ne bir esinti, ne bir yıldız, hiç görünmeyen, ama, öyle ağır, öyle ağır, ruhumun üstüne çöken bulut dağları.

Evime bakıyor, bekliyordum. Ne kadar uzun sürdü! Ateşin kendi başına söndüğünü ya da onun söndürdüğünü düşünmeye başlıyordum ki, aşağıdaki pencerelerden biri yangının etkisi altında çöküverdi ve bir alev, sarı kırmızı, uzun, gevşek, okşayıcı bir koca alev ak duvar boyunca yükseldi, çatıya kadar yaladı onu. Ağaçlar, dallar, yapraklar arasında bir ışıltı koştı, bir de titreme, bir korku titremesi. Kuşlar uyanıyordu; bir köpek ulumaya başladı; gün doğuyormuş gibi geldi bana. İki pencere daha patladı hemen, konutumun tüm aşağı katının tüyler ürpertici bir kor yığınının başka bir şey olmadığını gördüm. Ama bir çığlık, korkunç, çok tiz, iç parçalayıcı bir çığlık, bir kadın çığığı yükseldi gecede ve iki çatı penceresi açıldı! Uşaklarımı unutmuştum! Çılgın yüzlerini, çırpman kollarını gördüm!..

O zaman, dehşetten kendimden geçmiş durumda, “İmdat! imdat! yangın! yangın!” diye uluyarak köye doğru koşmaya başladım. Şimdiden oraya gelen insanlarla karşılaştım, onlarla birlikte geri döndüm, görmek için! Ev şimdi korkunç ve görkemli bir ateş yığınının başka bir şey değildi, bütün dünyayı aydınlatan dev bir ateş yığınının, içinde insanların yandığı, ama onun da, tutsağımın, yeni varlığın, yeni efendinin, Horla'nın da yandığı bir ateş yığını!

Birden tüm çatı duvarlar arasına gömüldü ve göğede bir alev volkanı fişkırdı. Yangın ateşine açılmış tüm pencerelerden ateş teknesini görüyor, onun da orada, bu fırında, ölü olduğunu düşünüyordum..

Ölü mü? Belki... Bedeni? İçinden ışık geçen bedeni bizimkileri öldüren yollarla yok edilmez bir beden değil miydi?

Ya ölmediyse?.. Belki de yalnızca zamanın etkisi vardır Görünmez ve Korkunç Varlık'ın üstünde. O da hastalıklardan, yaralardan, düşkünlüklerden, erken yok oluşlardan korkacak idiye, bu saydam beden, bu tanınmaz beden, bu ruhtan beden niçin?

Erken yok olma mı? İnsanın bütün ürküntüsü ondan geliyor! İnsandan sonra, Horla. - Her gün, her saat, her dakika, tüm kazalardan ölebilecek olandan sonra, ancak kendi gününde, saatinde, dakikasında, yaşamının sınırına geldiği için ölen geldi!

Hayır... hayır... hiç kuşkusuz, hiç kuşkusuz... ölmedi... O zaman... o zaman... demek kendimi öldürmem gerekecek!

1887

[1] Teogoni: Çok tanrılı dinlerde, tanrıların doğuşunu ve soyağaçlarını açıklayan öykü ya da dizge. (Y.N.)

[2] Bilim dünyası dergisi. (Y.N.)

CAN YAYINLARTNDA DÜNYA KLASİKLERİ

POETİKA / Aristoteles / Çev. Samih Rifat

AŞK VE GURUR / Jane Austen / Çev. Nihal Yeğınobalı

EMMA / Jane Austen / Çev. Nihal Yeğınobalı

GİZLİ BAŞYAPIT / Honoré de Balzac / Çev. Samih Rifat

VADİDEKİ ZAMBAK / Honoré de Balzac / Çev. Tahsin Yücel

İKİ YENİ GELİNİN ANILARI / Honoré de Balzac / Çev. Ataç

GORIOT BABA / Honoré de Balzac / Çev. Tahsin Yücel

EUGÉNIE GRANDET / Honoré de Balzac / Çev. Tahsin Yücel

RÜZGÂRLI BAYIR / Emily Brontë / Çev. Naciye Akseki Öncül

JANE EYRE / Charlotte Brontë / Çev. Nihal Yeğınobalı

ÖYLE BİR HİKÂYE / Anton Çehov / Çev. Nihal Yalaza Taluy

DOKTOR ÇEHOV'DAN ÖYKÜLER / Anton Çehov / Çev. Mehmet Özgül

ŞEYTANÎ ÖYKÜLER / Barbey d'Aurevilly / Çev. Aysel Bora

BÜYÜK UMUTLAR / Charles Dickens / Çev. Nihal Yeğınobalı

OLIVER TWIST / Charles Dickens / Çev. Nihal Yeğınobalı

BUDALA / Evodor Dostoyevski / Çev. Nihal Yalaza Taluy

TATSIZ BİR OLAY / Fyodor Dostoyevski / Çev. Nihal Yalaza Taluy

BİLİRBİLMEZLER / Gustave Flaubert / Çev. Tahsin Yücel

MADAME BOVARY / Gustave Flaubert / Çev. Tahsin Yücel

ÜÇ ÖYKÜ / Gustave Flaubert / Çev. Samih Rifat

KIRMIZI ZAMBAK / Anatole Fiance / Çev. Tahsin Yücel

GENÇ WERTHER'İN ACILARI / J. W. von Goethe / Çev. Nihat Ülner

BİR DELİNİN GÜNCEŚİ / Nikolay Gogol / Çev. Mehmet Özgül

TARAS BULBA / Nikolay Gogol / Çev. Mehmet Özgül

ÇILGIN KALABALIKTAN UZAK / Thomas Hardy / Çev. Nihal Yeğınobalı

İLYADA / Homeros / Çev. Azra Erhat ve A. Kadir

ODYSSEİA / Homeros / Çev. Azra Erhat ve A. Kadir

BİR İDAM MAHKÛMUNUN SON GÜNÜ / Victor Hugo / Çev. Erhan Büyükkakıncı

WASHINGTON MEYDANI / Henry James / Çev. Fatih Özgüven

MICHAEL KOHLHAAS / Heinrich von Kleist / Çev. Bilge Uğurlar - Türkis Noyan

VAHŞETİN ÇAĞRISI / Jack London / Çev. Seçkin Selvi

PRENS / Niccolö Machiavelli / Çev. Kemal Atakay

AY IŞIĞI / Guy de Maupassant / Çev. Tahsin Yücel

MALTE LAURIDS BRIGGE'NİN NOTLARI / Rainer Maria Rilke / Çev. Behçet Necatigil

KIZIL İLE KARA / Stendhal / Çev. Nurullah Ataç

PARMA MANASTIRI / Stendhal / Çev. Samih Tiryakioğlu
İVAN İLYİÇ'İN ÖLÜMÜ / Lev Tolstoy / Çev. Nihal Yalaza Taluy
KROYÇER SONAT / Lev Tolstoy / Çev. Nihal Yalaza Taluy
HACI MURAT / Lev Tolstoy / Çev. Nihal Yalaza Taluy
POLİKUŞKA / Lev Tolstoy / Çev. Mehmet Özgöl
AVCININ NOTLARI / İvan Turgenyev / Çev. Nihal Yalaza Taluy
DE PROFUNDIS / Oscar Wilde / Çev. Roza Hakmen
DORIAN GRAY'İN PORTRESİ / Oscar Wilde / Çev. Nihal Yeğinobalı
MEYHANE / Émile Zola / Çev. Samih Tiryakiođlu
NANA / Émile Zola / Çev. Samih Tiryakiođlu
SUÇLUYORUM / Émile Zola / Çev. Tahsin Yücel